

Visit

Dwarkadheeshvastu.com

For

FREE Vastu Consultancy, Music, Epics, Devotional Videos
Educational Books, Educational Videos, Wallpapers

————— **** —————

All Music is also available in CD format. CD Cover can also be print with your Firm Name

————— **** —————

We also provide this whole Music and Data in PENDRIVE and EXTERNAL HARD DISK.

Contact : Ankit Mishra (+91-8010381364, dwarkadheeshvastu@gmail.com)

*****

VARSHIK VRAT RATNAWALI

(Nepali)

*****

अनुक्रमणिका

विषय	पृष्ठ	विषय	पृष्ठ	विषय	पृष्ठ
पूजाविधि-प्रयोगः	१	कोजागरलक्ष्मी-व्रतकथा	१३३	अक्षयतृतीया-पूजाविधिः	३०१
रामनवमी-पूजाविधिः	२१	शिवरात्रि पूजाविधिः	१४४	कण्ठारक-पूजाविधिः	३०४
रामनवमी-व्रतकथा	२९	शिवरात्रि-व्रतकथा	१५३	पौषर्तव्यार-पूजाविधिः	३०५
कृष्णाष्टमी-पूजाविधिः	४४	अनन्त-पूजाविधिः	१९६	कार्तिकव्रतशोधपूजाविधिः	३०९
कृष्णाष्टमी-व्रतकथा	५०	अनन्त-व्रतकथा	२१४	वसन्तपञ्चमी-पूजाविधिः	३२७
हरितालिका-पूजाविधिः	६४	शरत्कार्तिक नवरात्रपूजा	२३६	पुरुषोत्तमदान-पूजाविधिः	३२९
हरितालिका-व्रतकथा	६९	महानवमी पूजाविधिः	२६८	एकादशी-पूजाविधिः	३३०
ऋषिपञ्चमी-पूजाविधिः	८३	लक्ष्मिका दोषदानविधिः	२७२	एकादशीविशेषपूजाप्रकारः	३४१
ऋषिपञ्चमी-व्रतकथा	८६	ब्रह्मोत्सव विधिः	२७५	शतलासर्पविधिः	३४३
गणेशचतुर्थी-पूजाविधिः	९९	चण्डिकायाः व्रतपूजा	२७९	मन्त्रोक्तपूजाविधिः	३४६
गणेशचतुर्थी-व्रतकथा	१०४	दुर्गमा पूजाविधिः	२८६	अगस्त्यर्षीविधिः	३४९
कोजागरलक्ष्मी-पूजाविधिः	१०७	पुर्णिमायाः चन्द्रपूजाविधिः	२९३	मीमांसापूजाविधिः	३५०

वार्षिकव्रतरत्नावलिः

आसने उपविश्य आचमनम्—ॐ केशवाय नमः, ॐ नारायणाय नमः, ॐ माधवाय नमः ।

हस्तप्रक्षालनम्—ॐ गोविन्दाय नमः ।

प्राणानायम्य, मूशुद्धिः—

ॐ अपवित्रः पवित्रो वा सर्वत्रस्थाङ्गतोऽपि वा । यः स्मरेत् पुण्डरीकाक्षं स बाह्याभ्यन्तरः शुचिः ॥

पुण्डरीकाक्षः पुनातु ।

आसनशुद्धिः—

ॐ पृथ्वी त्वया घृता लोका देवि त्वं विष्णुना घृता । त्वं च धारय मां देवि पवित्रं कुरु चामनम् ॥

इष्टदेवतानां नमस्कारः—श्रीमन् महागणाधिपतये नमः, इष्टदेवताभ्यो नमः, ग्रामदेवताभ्यो नमः, कुलदेवताभ्यो नमः, उमामहेश्वराभ्यां नमः, सर्वेभ्यो देवेभ्यो नमः, ब्राह्मणेभ्यो नमः । निर्विघ्नमस्तु ।

ॐ सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः । लम्बोदरश्च विकटो विल्वनाशो विनायकः ॥

विनायकं गुरुं भानुं ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान् । सगस्वीं प्रणम्यादौ सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥
 ॐ स्वस्तिनःॐ इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्तिनः पूषा विश्ववेदाः ॥ स्वस्तिनस्तार्क्ष्योऽरिष्टनेमिः स्वस्तिनो बृहस्पति-
 र्दधातु ॥
 कर्मपात्रं पुष्पाक्षनोपरि स्थापनम्-ॐ यद्देवादेव हेतुनन्देयासश्चक्रमावयम् ॥ अग्निर्मातस्मादेनसोऽप्यश्वान्मुञ्च-
 त्वॐ हसः ॥ ॐ यदि दिवा यदि नक्तमेनाऽसि चक्रमावयम् ॥ वायुर्मातस्मादेनसोऽप्यश्वान्मुञ्चत्वः हसः ॥
 ॐ यदि जाग्रद्यदि स्वप्नोऽप्यनाऽसि चक्रमावयम् ॥ सूर्यो मातस्मादेनसोऽप्यश्वान्मुञ्चत्वः हसः ॥
 अथ शिवशक्त्यान् क्षिपेत्-ॐ पवित्रे रथो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसवऽऽत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः ॥
 देवीरापोऽम्भे गुर्वोऽम्भे पुत्रोऽम्भे मम यज्ञज्ञानयताम्य यज्ञपतिः सुधातुं यज्ञपतिन्देवयुवम् ॥
 जलम्-ॐ शन्नो देवी रभिष्टयऽआपो भवन्तु पीतये ॥ शंयोरभिस्त्रवन्तु नः ॥
 चन्दनम्-ॐ गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम् ॥ ईश्वरो सर्वभूतानां तामिहोपहृये श्रियम् ॥
 यवान्-ॐ यवोऽसि यवयास्मद्देवो यवयारातीः ॥ दिवेत्त्वान्तरिक्षाय त्वापृथिव्ये त्वागुन्धन्तोऽल्लोकाः पितृपदनाः
 पितृपदनमसि ॥

तिलान्—ॐ तिलोसि सोमदैवत्यो गौसवो देवनिर्मितः ॥ प्रक्षालयिष्येऽपि त्वं लोकान् पूणादिनः स्वाहा
अक्षतान्—ॐ अक्षन्मीमदन्तद्वर्षप्रियाऽअधूषत ॥ अस्तोषत स्वमानवो विप्रानविष्टयामनी योजान्वीन्द्रतेहरी ॥
पुष्पाणि—ॐ श्रीश्वतेलक्ष्मीश्वपत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि ह्यमश्विनौ न्यातम् ॥ इष्णानि पाणामुष्मद्दृषाण
सर्वलोकम् ॥ इष्ठाण ॥

सर्वतः प्रिसिः कुरोः सेचनम्—

ॐ अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थां गतोऽपि वा । यः स्मरेत् पुण्डरीकार्क्षं स बाह्याभ्यन्तरः शुचिः ॥

ॐ पुण्डरीकाक्षः पुनातु ।

प्रार्थनार्थोदानम्—देयद्रव्याय नमः, हरिः ॐ तत्सत् ३ ॐ त्रिष्णुः ३ अयेह अहं मम श्रुतिस्मृतिपुगाणोक्त-
फलप्राप्त्यर्थं देहशुद्ध्यर्थं इमां गां रुद्रदैवतां तत्प्रत्याम्नावीभूतां अमुकं द्रव्यं अमुकं देवताकं अमुकं
गोत्रायामुक्तशमणे ब्राह्मणाय सुपूजिताय तुभ्यमर्हं सम्प्रददं ।

प्रार्थना—नमो गोभ्यः श्रीमतीभ्यः सौरभेयीभ्य एव च । नमो ब्रह्मसुताभ्यश्च पवित्राभ्यो नमो नमः ॥
गावो मे अग्रतः सन्तु गावो मे सन्तु पृष्ठतः । गावो मे हृदये सन्तु गवां मध्ये वसाम्यहम् ॥

दानप्रतिष्ठा—अथ कृतैतत् गौदानप्रतिष्ठासाधनासिद्ध्यर्थं अमुक द्रव्यं अमुक गोशायामुक्तशर्मणे ब्राह्मणाय
तुभ्यमहं सम्प्रददे।

प्रतिष्ठासङ्ख्यः—हरिः ॐ तत्सत् ३ ॐ विष्णुः ३ अथ श्रीमद्भगवतो महापुरुषस्य विष्णोराज्ञया प्रवतमानस्य
सबलजगत् सृष्टिकारिणो ब्रह्मणो द्वितीयपराक्षं श्रीश्वेतयासाहकल्पे वैवस्वतमन्वन्तरे अष्टाविंशति-
तमे पुगे मङ्गलाधिपत्ये मनी सप्तमे सत्यत्रेताद्यापरान्ते कलियुगे कलियुगस्य प्रथमचरणे जम्बूद्वीपे
भारतवर्षे भरतखण्डे आर्यावर्तान्तर्गते अमुक देशे अमुक ग्रामे अमुक नदी-तीर्थादिसन्निधौ अमुक-
स्थाने इह पुण्यभूमी बौद्धावतारे अमुक श्रीशालिवाहनशाके षष्टिसंवत्सराणां मध्ये अमुकनाम
संवत्सरे श्रीसूर्ये अमुकायनगते अमुक अती मासानामुत्तमे अमुकमासे अमुक पक्षे अमुक तिथौ
जमुकवासगन्वितायां यथानाम नक्षत्र-योग-लक्ष-करण-सुहृत्तान्वितायां अमुकराशिस्थिते श्रीसूर्ये
अमुकराशिस्थिते चन्द्रमसि अमुक राशिस्थिते देवगुरौ शेषेषु ग्रहेषु यथायथास्थानस्थितेषु सत्सु
एवं ग्रहगुणविशेषेण विशिष्टायां शुभपुण्यतिथौ अथेह अमुकगोत्रः अमुकप्रवरः अमुकनामा अहं
मम सपरिवारस्य सकुटुम्बस्यायुगारोग्यश्वर्योत्तरोत्तर-हर्ष-विजयोदयवर्कदारिद्र्य-दुःख-दुर्भिक्षपू-

दीर्घमनस्य-दीर्घाग्योपसर्ग-महामारी-प्रसोल्कायत-निर्घातभूकम्पादि सूचित-दोषोपशान्त्यर्थं ब्राह्म-
भ्यन्तर-ज्वरातिसारापस्मार-श्वासकासादि समस्तरोगाणां क्षयति निवृत्तिपूर्वकमारोग्यावाप्तये श्रुति-
स्मृति-पुराणोक्तफलप्राप्त्यर्थं धर्मार्थकाममोक्षसिद्धिद्वारा सर्वव्याधिनिरसनपूर्वकं सर्वाभीष्टकामना-
सिद्ध्यर्थं विविधतापोपशमनार्थं च अमुकदेवता-पूजा-पाठ-जपादिकर्म कर्तुं यथाज्ञानेन यथामिलि-
तोपचारैः दीप-कलश-गणेश-पूजनपूर्वकं (अमुक देवता) पूजनमहं करिष्ये।

दिग्बन्धनम्-कामहस्ते गौरसर्पान् अक्षतान् गृहीत्वा सर्वदिग्बु विचिरेत् ।

ॐ रक्षोहाविश्वचर्पणिरभियोनिमयोदते । ब्रणेसवस्तमासदत् ।

ॐ अपसर्पन्तु ते भूता ये भूता भूमिसंस्थिताः । ये भूता विघ्नकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ॥

भूतानि राक्षसा वापि यत्र तिष्ठन्ति केचन । ते सर्वेऽप्यपगच्छन्तु शुभकार्यं करोम्यहम् ॥

पूर्वस्यां पुण्डरीकाक्षः आग्नेय्यां श्रीधरस्तथा । दक्षिणे नरसिंहश्च नैऋत्यां पातु माधवः ॥

पुरुषोत्तमो मे वारुण्यां वायव्यां च जनार्दनः । गदाधरस्तु कौबेर्यामीशान्यां पातु केशवः ॥

आकाशे च गदा पात पाताले च सुदर्शनः ।

ऋग्वेदादि पूजनम्, १० खोप्यारेः प्रवक्षिणक्रमेण—ॐ पूर्वे ऋग्वेदाय नमः, ॐ दक्षिणे यजुर्वेदाय नमः, ॐ पश्चिमे सामवेदाय नमः, ॐ उत्तरे अथर्ववेदाय नमः ।

ब्राह्मणवाणम्—हरिः ॐ तत्सत् ३ ॐ विष्णुः ३ अद्येह पूर्वसङ्कल्पसिद्धिरस्तु अमुककार्यसिद्धयर्थं तथा-
स्मिन् कर्मणि परमेश्वरप्रोतिहारा सर्वाभ्युदयावाप्तये पुण्याहवाचनं च कर्तुं अमुकगोत्रं (गोत्रान् वा)
ब्राह्मणं (ब्राह्मणान् वा) एभिश्चन्दन-पुष्पाक्षत-पुगीफलवासोद्रव्यादिभिरहं तृणे ।

वृत्तोऽहं (ॐ वृताः स्म) इति प्रतिवचनम् । यथाविहितं कर्म कुरु (कुरुत) । करवाणि (करवाम) प्रतिवचनम् ।
प्रार्थना—श्रोत्रियाः सत्यवाचश्च वेदध्यानरताः सदा । यद्वाक्यमाभूतसंसिक्ता ऋद्धिं यान्ति नग्दुमाः ॥

पुण्याहवाचनम्—गन्धपुष्पाक्षतान्मूलपुगीफलद्रव्यवस्त्रादिभिर्होतुरः पञ्च वा ब्राह्मणान् सम्पूज्य हस्ते कलादिकं
रहीत्वा—ॐ अथैहाऽमुकगोत्रोऽमुकप्रवरोऽमुकनामाहं ममामुककर्मणि पुण्याहवाचनार्थं नानानाम-
गोत्रान् नानानामशर्मणो ब्राह्मणान् एभिश्चन्दन-पुष्पाक्षत-पुगीफल-वासोद्रव्यादिभिर्युष्मान् तृणे ।

ॐ तत्सत् ३ ॐ विष्णुः ३ इत्यादि देशकालो स्मृत्वा—ॐ अथैहाऽमुकगोत्रस्यामुकनाम्नः मम अमुक-

१-मर्थं पुणं च पूर्व च होतं तेष्वनेक व ।

कर्मणि भो ब्राह्मणाः पुण्याहं भवन्तो ब्रुवन्तु, पुण्याहं भवन्तो ब्रुवन्तु, पुण्याहं भवन्तो ब्रुवन्तु ।

ब्राह्मं पुण्यं महर्ष्यं च सृष्टिस्थित्यन्तकरकम् । वेदरक्षोद्ध्वं नित्यं तत् पुण्याहं ब्रुवन्तु मे ॥

ते च—ॐ पुण्याहम् ॐ पुण्याहम् ॐ पुण्याहम् । ॐ पुनन्तुमादेवजनाः पुनन्तुमनसाधियः ॥

पुनन्तुविश्वामृतानिजातवेदः पुनीहिमा ॥

पुनः पूर्ववत्—ॐ अग्नेहेत्यादि मम अमुककर्मणि भो ब्राह्मणाः स्वस्ति भवन्तो ब्रुवन्तु ३ ।

स्वस्तिर्या अविनाशाख्या पुण्या कल्याणकृत्यतः । विनायकप्रिया नित्यं स्वस्त्यस्ता भवन्तु मे ॥

ॐ स्वस्ति ३ ॐ स्वस्तिनऽइन्द्रो रुद्रश्च वाः स्वस्तिनः पूषा विश्ववेदाः । स्वस्तिनस्तार्क्ष्योऽअरिष्टनेमिः स्वस्तिनो बृहस्पतिर्दधातु ॥

ॐ अग्नेहेत्यादि मम अमुककर्मणि भो ब्राह्मणाः ऋद्धिं भवन्तो ब्रुवन्तु ३ ॥

सागरस्य यथा ऋद्धिर्महालक्ष्मीर्विनिःसृता । सम्पूर्णा चैव मर्यादा देवा ऋद्धिं ब्रुवन्तु मे ॥

ॐ ऋद्धयन्ताम् ३ । ॐ सप्तस्य ऋद्धिरस्य गन्मज्योतिरमृताऽअमृतम् ॥ दिवंपृथिव्याऽअध्यास्तामवि दामदेवान्स्वर्ग्योतिः ॥

ॐ अघेहेत्यादि मम अमुककर्मणि भो ब्राह्मणाः रुद्धिं भवन्तो ब्रुवन्तु ३

विष्णुना चाभ्यनुज्ञाता देवजातिसमन्विता । हरन्ति सर्वपापानि रुद्धिर्भवतु सा मम ॥

ॐ रुद्धयन्ताम् ३ । ॐ ज्येष्ठपञ्चमऽआधिपत्यञ्जोमन्युश्चमेमामश्चमेमश्चमेमश्चमेमेमाचमेमद्विमाच
मेवरिमाचमेप्रथिमाचमेवर्णिमाचमेद्राघिमाचमेवृद्धश्चमेवृद्धिश्चमेवतेनकल्पन्ताम् ॥

ॐ अघेह मम अमुककर्मणि भो ब्राह्मणाः कल्याणं भवन्तो ब्रुवन्तु ३

पृथिव्यामृद्धधृतायां तु यत् कल्याणं पुरा कृतम् । ऋषिभिर्देवगन्धर्वैस्तत् कल्याणं ब्रुवन्तु मे ॥

ॐ कल्याणम् ३ । ॐ कथमावाचङ्कल्याणीमायदानिजनेभ्यः ॥ ब्रह्मराजन्याभ्यां शुद्राय चार्वाय च स्वा
यचारणाय च । प्रियोदेवानां दक्षिणापेदातुरिहभूयासमयम्मेकामः समृद्धयनामुपमादोनमतु ॥

ॐ अघेह मम अमुककर्मणि भो ब्राह्मणाः शान्तिं भवन्तो ब्रुवन्तु ३ ।

शङ्खामुगादिनाशेन या शान्तिस्तु धरातले । तथा शुद्धिर्हि देवानां सा शान्तिस्तु भवेत् मम ॥

ॐ शान्तिः ३ । ॐ शौः शान्तिरन्तरिक्षः शान्तिः पृथिवीशान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः ॥ चन-
स्पतयः शान्तिर्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्म शान्तिः सर्व्वः शान्तिः शान्तिरेवशान्तिः सामाशान्तिरेधि ।

ॐ अद्योह मम अमुककर्मणि भो ब्राह्मणाः श्रियं भवन्तो ब्रवन्तु ३ ।

श्रीचत्वारणमशस्तानि चिरजीवी भवेन्नरः । सर्वव्याधिविनिर्मुक्तस्तस्य श्रियं ब्रुवन्तु मे ॥

ॐ श्रीः ३ । ॐ मनसःकाममाकृतिर्वाच सत्यमशीय । पशूनां रुपमन्नस्यगसोयशः श्रीः श्रयनाम ॥

ॐ मन्त्रार्थाः सफलाः सन्तु पूर्णाः सन्तु मनोऽर्थाः । शत्रूणां शृङ्खलाशोऽस्तु मित्राणामुदयोऽस्तु वः ॥

भद्रमस्तु शिवं चास्तु महालक्ष्मी प्रसीदतु । रक्षन्तु त्वां मदा देवा आशिषः सन्तु सर्वदा ।

पुण्याहवाचनममृच्छिगन्तु ।

दीपपूजनम् : प्रज्वालनम्—ॐ स्थिरी भवतीह वः आशुर्मन्वाज्यवन् । पृथुर्भ्यसुस्तदस्त्वमग्नेः पुर्णपवाहनः ॥

आवाहनम्—ॐ दीपनारायण इह आगच्छ इह तिष्ठ मम पूजां गृहाण । ॐ दीपनागवर्माय नमः ॥

चन्द्रनाक्षत्राभिः पूजनम्—ॐ पृष्ठादिदिपृष्ठेऽक्षयिः पृथिव्याम्पृष्ठांश्चक्षुःश्रोत्रं च शीघ्रं विवेश । वैश्वानरः महमा

पृष्ठोऽर्जितः स नो दिवा सारं पृथ्यातु नक्तम ॥

प्रार्थन—नमोऽस्त्वनन्नाय सहस्रमृतये सहस्रभद्रादिशिरोरुराहवे ।

सहस्रनाम्ने पुरुषाय शाश्वते सहस्रकोटि युगधारेण नमः ॥

नमः कमलनाभाय नमस्ते जलशायिने । नमस्ते केशवानन्त वासुदेव नमोस्तु ते ॥

वासनाद्वासुदेवस्य कासितं भुवनत्रयम् । सर्वमृतनिवासोसि वासुदेव नमोस्तु ते ॥

शुभं भवतु कल्याणमारोभ्यं सुखसम्पदः । सर्वदुःखविनाशाय दीपज्यानिर्नमोस्तु ते ॥

कलशास्थापनम्—ईशानदिग्भागे अक्षं दक्षक्षणादिभूषितं तैजसं सृष्टमखं वा कलशं धान्योपरि स्थापयेत्—

भूमिशोभनम्—ॐ भूरसिभूमिरस्यदितरसिविश्वधायाविश्वस्यभुवनस्थधर्त्री ॥ पृथिवीबल्लपृथिवीन्दः ॥

पृथिवीम्माहिः सीः ॥

धान्यस्थापनम्—ॐ धान्यमसिधिनुद्धिदेवान् प्राणायस्योदानायस्वाध्यानायस्था ॥ दीर्घाममुप्रसितिमापुषेधा

न्देवोवः सविताहिरण्यपाणिः प्रतिगृह्णात्वन्च्छिद्रेणपाणिनाचक्षुषेत्वामहीनाम्पयोसि ॥

कलसस्थापनम्—ॐ आजिघ्रकलशमभ्यात्वाविरन्तिकन्दवः ॥ पुनरुर्ध्वानिर्वर्तस्वसानः सहस्रन्धुक्ष्वोरुधाराप-

यस्वतीः पुनर्म्माविशानाद्रयिः ॥

तीर्थादिजलम्—ॐ वरुणस्योत्तमन्मसिवरुणस्यस्कम्भसर्जनीस्थोवरुणस्यऽश्रुतसदन्यसिवरुणस्यऽश्रुतस-

दनमसिवरुणस्यऽश्रुतसदनमासीद ॥ ॐ इमम्मेवरुणश्रुधीदवमद्वृष्याचमृदय ॥ त्वामवस्तुराचके ॥

गंगे च यमुने चैव गौदावरि सरस्वति । नर्मदे सिन्धु कावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु ॥

१-सर्वोषधीः—ॐ वाऽधोषधीः पूर्वाजातादेवेभ्यस्त्रिपुगं पुरा ॥ मनैनुषद्वन्द्वुणामहंशतन्धामानिसतच ॥

२-अक्षरानि—हिरण्यगर्भः समवर्तनाधभूतस्यजातः पतिरेकऽआसीत् ॥ सदाधारपृथिवीन्यामुतेमाह्वस्यै
देवायहविषाध्विधेभ ॥

३-पूमीकलादीनि—ॐ वाः फलिनीर्वाऽअफल्यऽअपुण्याबाअपुष्पिणी ॥ बृहस्पतिप्रसूतास्तानोमुवाच ॥ असः ॥

वचान्—ॐ ओषधयः समवदन्तसोमेनसहराज्ञा ॥ यस्मैऋणोतिब्राह्मणस्तः राजन् पारयामसि ॥

ॐ बवोसिषक्यास्मद्वषोषवयारातीदिंवत्वान्तरिक्षायत्वापृथिव्यैवा०

वचस्म—ॐ गन्धद्वारादुराधर्षीनित्यपुष्टं क्रीपिणीम् ॥ ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्वयेऽश्रियम् ॥

दूर्वा—ॐ काण्डात्काण्डात्परोहन्नीपक्षः परुषस्परि ॥ एवानोदूर्वघननुमहस्त्रेणशतेनच ॥

१-सतब्दः—ॐ तपोनापृथिवीनोभवानृक्षगनिवेशानि ॥ वस्त्रानःशर्मसप्रथाः ॥

१—पुरा अदरासी बोको कुरु वचस्म कुकुम् । मुने ह्येते कश्चिद् वचस्म मोचे उवाच ॥

२—मूत्र, घाति, मूत्र, मोती आजावर्ग अण धनि । वा मूत्र डीग पक्षराज नीर मोती धिने वच ॥

३—उपेता गेह वल्लीक हावीकार वगुण्य । पक्षराज र दो वगुण्य वल्ली मित्रु मुम् ॥

पञ्चपलत्रैस्तन्मुखमाच्छादयन्—ॐ अश्वत्थेशो निष्पन्नं वर्णं यो वसतिः कृता । गोभाजऽहत्किं त्रयस्य वत्सलवधपूऽवम्
 दध्यक्षते भवणम्—ॐ प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परितावभूव ॥ यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नोऽमस्तु
 वय ९१ स्थासपनयोरयीषाम् ॥

वज्रयुग्मेन वंशतम्—ॐ बृहस्पतेऽति यदर्योऽअर्हा इषुमहिभानि क्रतुमञ्जनेषु ॥ बह्वीदयच्छवस ऽश्रुतप्रजातत
 दस्मा सुव्रविणन्धोऽसि चि ॥ उपयाम गृहीतां सि बृहस्पतये त्वैष ते यो निर्वृहस्पतये स्वा ॥

आम्रपलत्रैस्तन्मुखमाच्छादयन्—ॐ अम्बेऽअम्बिके म्बालिके न मानयति कश्चन ॥ ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकाङ्गा
 म्पीलनासिनीम् ॥

वत्समावाह पूजयेत्—ॐ तत्त्वावामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदासारत्तेषु जमानो हविर्भिः ॥ अहेतुमानो वरुणे हवो
 दृष्युः सः समानऽआयुः प्रमोषीः ॥

गङ्गादितीर्थान्वागृहयेत्—

ॐ सर्वे समुद्राः सरितस्तोर्थानि जलदा नदाः । जायान्तु यजमानस्य दुरितक्षयकारकाः ॥

कलशं स्थापित्वैतत्—

ॐ कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः । मूले त्वस्य स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः ॥
 कुक्षौ तु सागराः सप्त सप्तद्वीपा वसुन्धराः । ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः ॥
 अंगैश्च सहिताः सर्वे कलशं तु समाश्रिताः ॥

शर्पणा—

ॐ देवदानवसंवादे मध्यमाने महोदधौ । उत्पन्नोऽसि तदाकुम्भ विधृतो विष्णुना स्वयम् ॥
 त्वत्तोये सर्वतीर्थानि देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः । त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि प्राणाः प्रतिष्ठिताः ॥
 शिवः स्वयं त्वमेवासि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः । आदिस्था वलयो रुद्रा विश्वेदेवा सफिरुकाः ॥
 त्वयि तिष्ठन्ति सर्वेऽपि यतः क्वम फलप्रदाः । त्वत्प्रसादादिमं पूजां कर्तुमीहे जलोद्भव ॥
 साक्षिर्ह्यं कुरु देवेश प्रसन्ना भव सर्वदा ॥

१—विष्णुपद्मेऽथर्वणे—चतुः कलशे चतुः समुद्रजनम् ।

गणेशपूजनम्; सङ्कल्पः—ॐ अद्यस्यादि अमुकदेवता-पूजन-कथाश्रवणादिकर्म निर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थमादौ
गणेशपूजनमहं करिष्ये ।

आवाहयाम्—(ॐ गणानान्त्वागणपतिः हवामहेप्प्रियाणान्त्वाप्प्रियपतिः हवामहेनिधीनान्त्वानिधिपतिः
हवामहेव्यसोमय ॥ आहमजानिगर्भधमात्त्वमजातिगर्भधम् ॥

सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः । लम्बोदरश्च विकटो विघ्ननाशो विनायकः ॥

धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो मालचन्द्रो गजाननः । इन्द्रशैतानि नामानि यः पठेच्छृणुयादपि ॥

विद्यारम्भे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा । संग्रामे सङ्कटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते ॥

आवाहयामि पूजार्थं रक्षार्थं च मम कर्तो । इहागत्य गृहाण त्वं पूजां कर्तुं च रक्ष माम् ॥

ॐ मूर्धुवः स्वः गणपते सिद्धिबुद्धिसहित सायुध सवाहन साङ्गसपरिवार इह जागच्छ इह तिष्ठ मम
(यजमानस्य) पूजां गृहाण यत्त्वत् पूजां करोमि तावत् त्वं सुस्थिरो भव सुप्रसन्नो भव वरदो भव ।)

ॐ सहस्रशीर्षापुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ सभूमिः सर्व्वतस्पृत्त्वात्यतिष्ठदृशाङ्गुलम् ॥

आवाहयामि देवेश रक्ष त्रैलोक्य रक्षक ॥ इहागत्य गृहाण त्वं पूजां कर्तुं च रक्ष माम् ॥

आसनम्—ॐ पुरुषऽण्वेदः सर्व्वेभ्यः मूर्तं च बाह्यम् ॥ उतामृतस्वस्येजानोऽवग्नेनातिरोहति ॥

रम्यं मुञ्जोभनं दिव्यं सर्व्वसौख्यकरं शुभम् । आसनं च मयादत्तं गृहाण परमेश्वर ॥ आसनं समं
पश्य—ॐ एतावानस्यमहिमानोग्यार्थं भूषणः ॥ पादोऽस्य ध्विश्चाभूत्तर्ज्जनित्रिपादस्यामृतमिदं ॥

उज्जोदकं निमलं च सर्व्वमौगन्ध्यमपुनम् । पादप्रक्षालनार्थाय दत्तं ते प्रतिगृह्यताम् ॥ पादं समर्पयामि
अर्पणम्—ॐ त्रिपादूर्ध्वऽउदैत्पुरुषः पादोऽस्येहाभक्तु पुनः ॥ तनोऽग्निष्णुवद्व्ययमत्साशनानशनेऽर्पि ॥

गन्धपुष्पाक्षतीपेन कलेन च समन्वितम् । अर्घ्यं गृहाण देवेश मया दत्तं हि मक्तिनः ॥ अर्घ्यं समर्पयामि
आचमनीयम्—ॐ तनोऽध्वरगृहाणतर्ज्जनिध्वराजोऽधिपूरुषः ॥ सजानोऽभ्यर्चिन्त्यतपश्चात्रमूमिधधोपुरः ॥

कर्पूरवार्मितं नीयं मन्दाकिन्याः समाहितम् । आचम्यातां मया दत्तं प्रसीद परमेश्वर ॥ आचमनीयं समं
स्नानम्—ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्व्वहुतः सम्मृतमृषदाज्यम् ॥ परांतीभ्यश्चेवायज्यानां रण्यमग्नाभ्यश्चरे ॥

गङ्गा-सरस्वती-रेवा-यषोष्णी-नर्मदाजलैः । स्नात्वा कर्त्तव्यं मया देव ततः शान्तिं कुरुष्व मे ॥ स्नानं स
शुचोदकम्—ॐ आरोऽअस्मान् मानरः शुन्धयन्तु रतेन नोऽस्तव्यः पुनन्तु ॥ विश्वेऽहिरिष्यमवहन्ति देवी

र्षवदाम्यः शुचिरापूतऽपि ॥ शुचोदकस्नानं समर्पयामि ॥

(पञ्चासृत्स्नानम्—ॐ पञ्चनयः सरस्वतीमपियन्तिस्रोतसः ॥ सरस्वतीनुपञ्चधामोदेशोभवन सगित् ॥
पञ्चासृत्स्नानं भूमपेयामि ।

शुद्धोदकम्—आणोऽब्जस्मान्मानसः शुद्ध्यन्तु ॥)

यज्ञोपवीतम्—ॐ ब्रह्मपद्मानं प्रथमं पुरस्ताद्विस्मृतः सुहृत्तोऽश्वेनऽश्वयः ॥

सबुध्याऽऽयमाऽब्जस्यव्विष्टाः सतश्चोनिमज्जतश्चविवः ॥

नवभिस्तन्तुभिर्युक्तं त्रिगुणं त्रैकनात्रयम् । उपवीतं चोत्तरीयं गृहाण परमेश्वर ॥ यज्ञोपवीतं समः

यज्ञम्—ॐ तस्मादश्वाऽऽजयन्तपेकेषोभयादतः । गावोऽहर्जाज्ञरेतस्मात्तस्माज्जानाऽऽजययः ॥

सर्वभूताधिके मीम्ये लोकलज्जानिवारणे । मयापपादितं तुभ्यं दासमी प्रतिगृह्यताम् ॥ वस्त्रं रामर्षः

चन्दनम्—ॐ तं यज्ञं बहिर्हि प्रीक्षन्पुरुषज्जातमग्रतः । तेन देवाऽऽयजन् स ह्यश्वाऽऽश्वयश्चये ॥

श्रीगण्डं चन्दनं दिव्यं गन्धादयं सुमनोहरम् । विलेपनं सुगन्धं चन्दनं प्रतिगृह्यताम् ॥

(ॐ गन्धद्वारां वराधर्षा नित्यपुष्टा करीषिणीम् । ईश्वरं सर्वभूतानां तामिहोपहृयेऽश्रियम् ॥)

दूर्वापुष्पाक्षतम्—ॐ कृत्पुर्वव्यदधुः कर्तव्याव्यकल्पयन् ॥ सुखद्विभस्यानीतिश्च ब्राह्म किमूरूपादाऽऽन्ये ॥

धान्यगजान् स्वपाद्वल्यान् कुंकुमाक्तान् सुशोभनान् । मया निवेदिनं भक्त्या गृहाण परमेश्वर ॥ दुर्वाधनान् स
मस्तान्-ॐ अक्षय्यमीमदस्मिन्क्षयमिष्याऽअयूक्त । अस्तोयतस्वभानवोविधानविष्टयाभनीयोजान्विन्दतेहरो ॥
दुर्बान्-ॐ काण्डात्काण्डान्प्रगंहन्तीपल्लवः पल्लवपरि ॥ एवानोदुर्वमतनुसहस्रेणहस्तेनच ॥

उत्पन्न-ॐ श्री भगवते नमः श्री भगवत्पादो गगने पार्श्वे नक्षत्राणि रूपमाश्वनी व्यातम् ॥

इष्ट्याश्रिपाणासुम्भ ॐ पाणसन्तैकम्भः॥

मान् गदीनि मुगन्धीनि मालख्यादीनि वै ममो ! मयाजानि पुण्याणि पूजार्थं प्रणिगृह्यताम् ॥)

५१५—ॐ ब्राह्मणोऽयमुस्वामीहृत्वाह्वराजन्मः कृतः ॥ उरुनदुम्यकदेवः पदं ग्राह्यं शूद्रोऽभजायत ॥

कस्तूरिनिर्मलं धूपं गन्धाद्या गन्धवत्तमः । आप्रेयः सर्वदेवानां धूपोज्यं प्रतिगन्धताम् ॥ धूपं तमः ॥

रीत्यम्-३^० चन्द्रमामनसो जातश्चक्षुः सुखोऽज्जायत ॥ श्रीब्राह्मण्युक्ताप्रमाणश्चमुक्त्वाद्भिरग्राह्यम् ॥

आन्यं च वनिमयुक्तं वस्त्रिणा योजितं मया । दीपं गृहाण देवेश क्लृप्त्य तिमिरगणहम् ॥ दीपं स्मर०

वेदं च-ॐ नमः साध्यामीदं नमः ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥

पुष्पमूमिदिशः श्रीवात्तपालोर्कारः॥५अकल्पयद् ॥

शर्कराघृत संयुक्तं मधुरं स्वादुचोत्तमम् । उपाहारं समानीतं नैवेद्यं प्रतिगृह्यताम् ॥ नैवेद्यं मम०
 आचमनीयम्—ॐ कर्पुरुषेणहविषादेवायक्षमनन्वत ॥ वसन्तोस्यामोदाज्यङ्घ्रीष्मऽद्भ्यः शरद्धविः ॥
 एलोशीरत्यवङ्गादि कर्पूरादि सुवासिनम् । प्राशनापाहृतं तोयं गृह्णाण परमेश्वर ॥

(ताम्बूलं स०, वस्त्रालङ्कारादि स०, ऋतुफलं स०) दक्षिणा—

हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसोः ॥ अनन्नपुण्यफलद्रमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥
 प्रदक्षिणा—ॐ मत्तास्यामन्परिधर्यास्त्रिः मत्तसमिधः कृताः ॥ देवावद्यज्ञन्तन्त्रानाऽअवध्नपुरुषम्पशुम् ॥
 यानि कानि च पापानि जन्मान्तर कृतानि च ॥ तानि तानि प्रणश्यन्ति प्रदक्षिण पदे पदे ॥
 स्तुतिः—नागिकेलादिकं सवस्त्रं पुरतः शत्रे निभाष—

रक्ष रक्ष गणाव्यक्ष रक्ष त्रैलोक्यरक्षक । भक्तानाममर्थं कर्ता शक्ता भव मवार्णवात् ॥
 ह्येमानुर कृग्रामिन्धो पाप्मानुर जगत् प्रभो । अनेन फलदानेन फलद्रोऽस्तु सदा मम ॥ निवेदयेत्
 पुष्पाञ्जलिम्—ॐ यज्ञेनयज्ञमयजन्तदेवास्तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् ॥
 तेहनाकम्महिमानः सचन्तव्यपूर्वसाध्याः सन्तिदेवाः ॥

ॐ नाना मुग्धाणि पुण्याणि देशकालोद्भवानि च । पुण्याञ्जलिं मया दत्तं गृहाण परमेश्वर ॥

ॐ विष्णेश्वराय वन्दाय मुग्धमयाय लम्बोदराय सरस्वताय उगर्जिताय ॥

नागाननाय धूम्रियज्ञ विभृयिताय गौरीमृत्यु गणनाथ नमो नमस्ते ॥

यक्तुं महाकाय कौटिल्यमम प्रभ । निविधं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा ॥

रक्षावन्धनपूजनम्—यद्दर्शनाय ध्वजन्दनगोमयध्वजसहितः रक्षा ताम्रपात्रे निधाय पात्रं स्पर्शन् ताम्रपात्रकञ्च पठेत्—

पूर्वं रक्षन्तु गोविन्द आग्नेय्यां धर्मधीधरः । याम्या रक्षन्तु वायव्ये नार्गमिस्तु नैऋत्ये ॥

वामण्यां वैश्वो रक्षेत् वायव्या मधुमुदनः । उत्तरे श्रीधरो रक्षेत् पेशान्यां तु गदाधरः ॥

उर्ध्वं गोवर्धनो रक्षेदधस्तात् नृ महेश्वरः । एवं दशदिशो रक्षेद् वामुदेवो जनार्दनः ॥

यज्ञार्थं रक्षताच्छङ्खः पृष्टे वै पद्ममृतमम । वामपार्श्वे गदा रक्षेत् दक्षिणे च सुदर्शनम् ॥

उपेन्द्रः पातु ब्रह्माण्माचार्यं पातु वामनः । श्रग्वेन्द्रमच्युतो रक्षेद् यजुर्वेदमगोधजः ॥

कृष्णो रक्षन्तु भामानसधर्मोणं च माधवः । उपविष्टांश्च विप्रौ गतानि रुदोर्जमिभ्यस्तु ॥

यजमानं सपत्नीकं पुण्डरीकाक्ष रक्षन्तु । रक्षादीनं च यत् स्थानं तत्सर्वं रक्षताड हरिः ॥

वेदमन्त्रैस्तु कर्तव्या रक्ष्य शुभ्रैस्तु सर्षपैः । कृत्वा पोटलिकां पूर्वं बध्नीयात् दक्षिणे करे ॥
 एजयेत्—ॐ रक्षोहणं बलगाहनं वैष्णवीमिदमहन्तं बलग्मुत्किरामिषभ्मेनिष्प्रयोधममात्यो निचत्वानेदमहन्तं
 बलग्मुत्किरामिषभ्मे समानो यमममानो निचत्वानेदमहन्तं बलग्मुत्किरामिषभ्मे सक्नुधुं यमसक्नुधु
 निचत्वानेदमहन्तं बलग्मुत्किरामिषभ्मे सजानो यमसजानो निचत्वानोत्कृत्याङ्किरामि ॥ ॐ स्वराडसि
 सपत्न्यासप्रगडस्यभिमानिहाजनराडसिरक्षोहामचंगडस्यमित्रहा ॥ ॐ रक्षोहणो दोब्बलगहनः प्यो-
 णामिष्वैष्णवान्त्रक्षोहणो योब्बलगहनो वनयामिष्वैष्णवान्त्रक्षोहणो वोब्बलगहनो वस्तृणामिष्वैष्ण-
 वान्त्रक्षोहणो वाब्बलगहनं उपदधामिष्वैष्णवीरक्षोहणो वाब्बलगहनो पर्यहामिष्वैष्णवीष्वैष्णवममिष्वै-
 णवाः सत्य ॥ ॐ सप्तऽश्रपयः प्रतिहनाः शरीरे सत्तरक्षान्ति स दमप्प्रमादम् ॥ सत्तापः स्वपतो लोकमीयु-
 स्तत्रजागृतोऽभस्वप्नजो सप्प्रसदो च देवो ॥

श्रीरामनवमी-पूजाविधिः

ॐ अद्योहाऽमुकगोत्रस्याऽमुकशर्मणो ममाऽभ्युत्थिद्वयर्थं आदी दीप कलश-गणेशपूजनपूर्वकं श्रीरामचन्द्रपूजनमहङ्गरिप्ये हस्ति मङ्गरूपं कुर्यात् । तथा नाममन्त्रेण षडङ्गन्यासं च कुर्यात् । फलपुष्पाऽक्षत-सहितं जलपूर्णताम्रपात्रं गृहीत्वा पात्रस्थजलं क्षिपेत्—

उपोष्य नवमीं त्वद्य यामेऽप्यष्टह राघव ! तेन शीतो भव त्वं मे संसारात् त्राहि मां हरे ! ॥
ततः शक्तितो हौमी रामप्रतिमां अष्टदलोपरि संस्थाप्य प्राणप्रतिष्ठां कुर्यात्—

ॐ मनोजूतिर्जुषतामाज्यस्यबृहस्ततिर्यज्ञमिमन्तनोत्वरिष्टेऽक्षसमिमन्दधानु ॥

विश्वेदेवासऽइहमादयन्तामो२॥प्रतिष्ठ ॥

प्यानम्—कोमलाक्षं विशालाक्षमिन्द्रनीलसमप्रभम् ॥ दक्षिणाङ्गे दशरथं पुत्रावेक्षणतत्परम् ॥
पृष्ठतो लक्ष्मणं देवं सङ्घ्रवं कनकप्रभम् ॥ पार्श्वे भरत-शत्रुघ्नौ तालवृन्तकरानुभौ ॥
अग्रे व्यग्रं हनुमन्तं रामानुप्रहकाक्षिणम् ॥

आवाहनम्—ॐ महसतीशंपुरुषः महस्वानः महस्वशन् ॥ सभूमिः सर्व्वनस्पृत्वात्यनिष्ठदृशाङ्गुलम् ॥

आवाहयामि निश्चेदां जानकीवल्लभं प्रभुम् ॥ कौशल्यतनयं विष्णुं श्रीगमं प्रकृतेः परम् ॥

श्रीगमाऽऽगच्छ भगवन् गच्छी- नृगन्तम् ॥ जानक्या मह राजेन्द्र सुस्थिरो भव मर्यादा ॥

सन्निधानम्—रामचन्द्र महेश्वर भवणान्तक राघव ॥ यावत्पुजां समाप्येऽहं तावत्त्वं सन्निधौ भव ॥

सम्पुर्णाकम्पम्—गुनायक गजपे नमो गजीवल्लोचन ॥ गघुनन्दन मे देव श्रीगमाऽस्सुखो भव ॥

भावनम्—राजाधिराज राजेन्द्र ! रामचन्द्र ! महीपते ! रत्नामिहासनं नृभ्य दास्यामि स्वीकुरु प्रभो ! ॥

पाथम्—ॐ पुरुषऽएवेऽमर्त्यं भूतभुनक्तुं भाव्यम् ॥ उतामृत्त्यभ्येशानोपदन्नेनानिगेहनि ॥

श्रेयोव्यपायनानन्त ! नमस्ते गुनायक ! ॥ पाथं गृहाण गजपे ! नमो गजीवल्लोचन ! ॥

अर्चनम्—ॐ एतां न स्वभावे भानोऽपार्योश्च पुरुषः ॥ पादोश्च विश्वाभूतानि त्रिषादस्यामृतान्निवि ॥

परिपूर्ण ! इरानन्द ! नमो रामाय वेधसे ॥ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं कृत्वा विष्णो जनार्दन ॥

आचमनीयम्—ॐ त्रिषादृष्टं उदन्तपुरुषः पादोऽस्येहाभवत्पुनः ॥ ततो विप्रवृत्त्यवसमसाशनानशनेऽहम् ॥

नमः सस्याय शुद्धाय नित्याय ज्ञानरूपिणे ॥ गृहाणऽऽचमनं नाथ ! सर्वलोकेन नायक ! ॥

स्वात्म-ॐ नदीविगदजायतविगजोऽधिपुरुषः ॥ यज्ञोऽस्त्यस्मिन् अक्षयममिषोपुः ॥

गमाय गममद्राय नमः कल्पयन्पिणे ॥ गदोदकं मयाऽर्पितं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

मधुसूक्तम्-ॐ नम्यायनात्मवन्दनः सम्भृतमृषदात्मम् ॥ गङ्गाभिर्यत्रैवाकृष्टानां प्याप्याभिर्य ॥

नमः श्रीवासुदेवाय तन्वज्जलस्त्वपिणे ॥ मधुपर्कं गृहाणेत् जलकीर्तये नमः ॥

पञ्चाङ्गनम-ॐ इयः पृथिव्यमस्यऽद्योर्ध्वापत्योर्दिव्यस्त्वग्निर्गोचा ॥ यस्मिन् प्रदिशमन्नुमस्यम् ॥

कामधेनुममुदभुतं सर्वेषां जीवनं परम् ॥ पावनं सर्वभूतानां यस्मान्नाभमांजलम् ॥

दध्ना-ॐ दधिकारिणीऽभकारिणिजिष्णोश्चमस्ययाजिनः ॥ सुर्गभितोमुवाकस्यमणऽमायुऽर्गनाम् ॥

पयसस्तु समुदभुतं मधुगन्धं शशिप्रभम् ॥ दधानं स्यात् स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

पुन-घृतमिषमिषेयमस्यगोनिर्वृतेभ्योऽर्प्यताम् ॥ अनुग्रहमानहमाद्यस्वस्वाहाकृतमवशिष्टव्यम्

नर्वन्तस्यमृषानं सर्वसन्तोषकारकम् ॥ पुनं तुभ्यं प्रयच्छामि स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

मधुन-ॐ मधुश्रुताऽश्रुतायनेमधुभर्गन्तिमिन्धवः ॥ मध्वीनं सन्तोषीः ॥ मधुनकमुनोऽस्मीमऽमन्त्र

धिवरजः ॥ मधुयास्तुनः मिता ॥ मधुमात्रोक्तस्त्वन्मधुमरिः ॥ अस्तुसुर्गः ॥ मायौगावोभयस्तुनः ॥

नरपुण्यममुदभूतं सुखाद् मधुरं मधु ॥ नेत्रः पुष्टिकरं दिव्यं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

शर्करा—ॐ अपाठं रसमुद्वयमलं भूर्यस्तलं पमाहितम् ॥ अपाठं रसस्य खोरसस्तन्वो गृह्णाम्युत्तममुपयाम
गृहीतोर्मान्द्रायत्वा जप्यं गृह्णाम्येषतेषो निगिन्द्रायत्वा जप्यतमम् ॥

इक्षुमारसमुदभूता शर्करा पुष्टिकाग्निर ॥ मलापहारिकरं दिव्यं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

शुद्धोदकस्नानम्—ब्रह्माण्डोदरमध्यस्थे स्तोत्रेण च रघुनन्दन ! स्नापयिष्याम्यहं भक्त्या त्वं गृहाण जनार्दन ॥
कन्धोदकस्नानम्—मलयाचलसम्भूतं कर्पूरादिमुवासितम् ॥ चन्दनं देवदेवेश ! स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

ॐ गन्धद्वारां दुराधर्षा नित्यपुष्टा करीषिणीम् ॥ ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपहृये श्रियम् ॥

उद्धतनम—नानासुगन्धिद्रव्यैश्च चन्दनं गजनीपुतम् ॥ उद्धतनं मयाऽऽजोतं स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥

शुद्धोदकेन सहस्रशीर्षेति षोडशऋग्भिः स्नायात् ।

स्नानम्—तप्तकज्जनमंकरशं पीताम्बरमिदं हरे ॥ संगृहाण जगन्नाथ रामचन्द्र ! नमोऽस्तु ते ॥

बहोषवीतम्—ॐ तस्माद्यज्ञात्सर्वद्वुतऽहं वः सामानि यज्ञिरे ॥ छन्दाधंसि यज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥

श्रीरामाऽन्युत यज्ञेश श्रीभगवन् राघव ! ॥ नमस्तुते सोत्तरीयं गृहाण रघुनन्दन ! ॥

चन्दनम्—ॐ तस्मादश्वाऽअजायन्त्येकेचोभयादनः ॥ गावीहृषद्भिरेतस्मान्स्माज्जनाऽभजावयः ॥

कुङ्कुमागुरुस्तृरि कर्पूरं चन्दनं तथा ॥ तुभ्यं दास्यामि राजेन्द्र श्रीराम स्वीकुरु प्रभो ॥
अक्षतान्—ॐ अक्षतमीमदन्तस्त्ववप्तिप्रयाऽअधृष्ट । अस्तोषन्त्यभानवोविभानविष्ठयामनीवोजान्यिन्द्रतेहरी ॥

अक्षताः परमादिव्याः कुङ्कुमाक्षतः सुशोभनाः ॥ भवदुःखविनाशार्थं गृहाण रघुनन्दन ! ॥

पुष्पाणि—ॐ श्रीश्वतेलक्ष्मीश्वरत्न्यावहोरात्रेष्वर्धेनक्षत्राणिरूपमश्विनोऽव्यातम् ॥

इष्णाग्निषाणामुष्मडह्वाणसर्वन्त्रेकम्पञ्चषाण ॥

तुलसी-कुन्द-मन्दार-जाति - पुन्नाग-चम्पकैः ॥ कदम्बकरवीरैश्च कुसुमैः शतपत्रकैः ॥

विल्वपत्रम्—ॐ नीलप्रभुर्जैर्विल्वपत्रैरचये राघवं विभुम् ॥ पूजयिष्याम्यहं भक्त्या संगृहाण जनार्दन ।

तुलसीपत्रम्—ॐ नृपुण्ड्रपद्भुः कनिधाव्यक्त्ययम् ॥ सुखद्विगमस्यासौत्किम्बाट्टिकमूरुपादाऽउच्यते ॥

तुलसीं हेमरूपां च रत्नरूपां च मञ्जरीम् ॥ भवमोक्षप्रदां तुभ्यमर्पयामि हरिमियाम् ॥

अथ परं कथां श्रुत्वा उत्तराङ्गपूजा—

मङ्गलपूजा—श्रीरामचन्द्राय नमः पादौ पूजयामि ॥ राजीवस्त्रेचनाय नमः गुल्फौ पू० ॥ शवणान्तकाय

कल्म-इदं फलं मया देव स्थापितं पुरतस्तव ॥ तेन मे सफल्यवाप्तिमवैजन्मनि जन्मनि ॥
 लम्बुलम्-नागवल्लीदलैर्पुनः पूगीफलस्यमन्वितम् ॥ ताम्बूलं गृह्यतां गम ! कर्पूरादि समन्वितम् ॥
 दर्पणम्-दर्शनेन स्वमादर्शं नूनं महत्फलदायकः ॥ पुत्रमौभाग्यसत्करीनिर्मलज्ञानन्दो भव ॥
 पात्रम्-शशाङ्कसंकाश हेमदण्ड सुपाण्डुर ॥ प्रोत्सारयाशु दूरितं चामरमखिलम् ॥
 दक्षिणा-हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमभोजं विभावसोः ॥ अन्नपुण्यफलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥
 पुण्याह्वयम्-ॐ नमो नमो नमो जन्मदेवस्तानिधर्माणि प्रथमान्यासन् ॥
 तेहनाकम्पहिमानः सचक्षुःपूर्वसाध्याः सन्ति देवाः ॥
 नमो देवान्निदेवाय रघुनाथाय शाङ्गिणे ॥ चिन्मयानन्तरूपाय सीतायाः पतये नमः ॥
 नीराजनम्-ॐ अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिर्गर्भः स्वाहा सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्य स्वाहा ॥
 अग्निर्वर्चो ज्योतिर्वर्चः स्वाहा सूर्यो वर्चो ज्योतिर्वर्चः स्वाहा ॥ ज्योतिः सूर्यः सूर्यो ज्योतिः स्वाहा ॥
 महत्कार्यं महीपाल ! नीराजनमिदं हरे ! ॥ संगृहाण जगन्नाथ रामचन्द्र ! नमोऽस्तु ते ॥

प्रदक्षिणा—ॐ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिः सप्तसमिधः कृताः ॥ देवावद्यज्ञन्तन्वानाऽअवधन्पुस्र्वपशुम् ॥
 यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्याशतानि च ॥ तानि तानि विनश्यन्ति प्रदक्षिण पदे पदे ॥
 ऊर्ज्यम्—दशाननवधार्थाय धर्मसंस्थापनाय च ॥ राक्षसानां वधार्थाय दैत्यानां निधनाय च ॥
 परित्राणाय साधूनां जातो रामः स्वयं हरिः ॥ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं भ्रातृभिः सहितोऽनघ ॥
 कश्येन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा बुद्ध्यात्मना वा प्रकृतिः स्वभावात् ॥
 करोमि यद्यत्सकलं परस्मै नारायणायेति समर्पये तत् ॥
 ॐ यस्य स्मृत्या च नामौबत्या तपो-यज्ञ-क्रियादिषु ॥ न्यूनं सम्पूर्णतां याति सद्यो वन्दे तमच्युतम् ॥
 ॐ अच्युताय नमः ३

इति श्रीशङ्खनन्दो जी पञ्चाविधिः समाप्तः ॥

श्रीरामनवमी-व्रतकथा

अगस्त्य उवाच—रहस्यं कथयिष्यामि सुतोक्ष्ण मुनिमन्त्रम ! कैत्रे मामि नवम्यां तु शुक्लक्षेत्रे रघुत्तमः ॥१॥
 प्रादुर्गभीत् ततो ब्रह्मैस्तत्र ब्रह्मैव केवलम् ॥ तत्र जागरणं कुर्याद्रामस्य पुरतो बृधः ॥२॥
 प्रतिमायां यथाशक्ति पूजा कर्म्या यथाविधिः ॥ भातर्दशम्यां स्नात्वाैव कृत्वा मन्थ्यादिद्याः क्रियाः ॥३॥
 सम्पूज्य विधिवद्गामं भक्तिवित्तानुसारतः ॥ ब्राह्मणान् भोजयेत् सम्यग् दक्षिणाभिस्तु नोषयेत् ॥४॥
 गो-मृ-निरु-हिरण्यादि वस्त्रालङ्कार-भूषणैः ॥ रामं भक्त्या प्रकृतेन प्रणमेत् परया मुदा ॥५॥

अथ श्रीरामनवमीकथा प्राग्भा ॥ कोटो एक समयमा सुतोक्ष्ण नाम षष्ठा इविते शम्भु गरिष्ठा जगत्स्य त्रिपि मन्दलन—हे इन्द्रि-
 त्वधम ! हे सुतोक्ष्ण ! मुनिदेवता श्रेष्ठ षष्ठा निर्माणाई प्रप्ति रहस्य भवति जगत्स्य कोटि जगत्स्य, मुनि—कैत्र महीनाका शुक्लपक्षो
 दशम्याका दिन श्रीरामनवमी ॥१॥ केवल ब्रह्मस्वरूप उत्पन्न दुनुमयो, त्वमे नरमोका दिन हे सुतोक्ष्ण ! रामकन्दका अगाहि रात्रीमा
 जागरणं गम्य ॥२॥ को रामका मूर्तिको पञ्चाशक्ति पूजा गमेम् २ मोलिकट विरात स्वान सन्ध्यादि क्रिया गमेम् ॥ ३ ॥ अक्षिपूर्वक
 धनका अनुमानन श्रीरामचन्द्रका प्रतिमाका पूजा गमे नाङ्गकन्दकाई पञ्चाशक्ति कोटि गमेत् दक्षिणा दिई प्रमत्त गमेत् ॥ ४ ॥ बर्हि,
 सुव्री किल सुव, वस्त्र, अलङ्कार, भूषण इत्यादि भक्तिपूर्वक पढा यकले श्रीरामकन्दकाई अर्पण गमेत् प्रत्यक्ष गमाभोत् ॥५॥ पत्ता प्रकाशले

एवं यः कुरुते भक्त्या श्रीरामनवमीव्रतम् ॥ अनेकजन्मराशीनि पापानि सुबहून्यपि ॥६॥
 भस्मीभवन्त्यङ्गोषेण यानि विष्णोः परम्पदम् ॥ सर्वयामप्ययं धर्मो भुक्तिमुक्त्येकसाधनम् ॥७॥
 अशुचिर्द्याऽपि पापिष्ठः कृत्वेदं व्रतमुत्तमम् ॥ पूज्यः स्यात् सर्वभूतानां यथा रामस्तथैव सः ॥८॥
 यस्तु रामनवम्यां तु भुङ्क्ते स हि नराधमः ॥ कुम्भीपाकेषु घोरेषु पतत्येव न मंशयः ॥९॥
 अकृत्वा रामनवमीं व्रतं सर्वोत्तमोत्तमम् ॥ व्रतान्यन्यानि कुरुत न तेषां फलभाग् भवेत् ॥१०॥
 महान्त्यपि प्रणश्यन्ति पापानि नवमीं व्रतात् ॥ एकामपि ततो भक्त्या श्रीरामनवमीव्रतम् ॥११॥

जो मनुष्य भक्तिपूर्वक रामनवमीको व्रत गर्वछ त्वसक्य अनेक जन्ममा गरेको बारका राशि बैँ हुनद तापनि ॥ ६ ॥ जो व्रतस्त पाप मन्त्र हुन्छन् , त्यो मनुष्य विष्णुलोकाभा प्राप्त हुन्छ । 'यो व्रत सम्पूर्ण सर्वको भुक्ति-मुक्ति दिने भएको छ' पारै सर्वसे यो व्रत गर्न हुन्छ ॥७॥ जो कोही मनुष्य अपवित्र हवस् अपवा पापी हवस् यो रामनवमी व्रत गर्नुको भने जस्तै रामचन्द्र सर्वको पुत्र हुनुहुन्छ त्यस्तै त्या मनुष्य पनि पूज्य हुन्छ । रामनवमीको व्रत विधिपूर्वक गर्ने पुत्र रामचन्द्र नै हो ॥ ८ ॥ जो मनुष्य रामनवमीको दिन मोजन गर्दछ त्यो अप्रथम मनुष्य हो, त्यो भरेपछि धोर्न कुटिमराक नाउँ गरेको नरकमा पर्छ, यममा केही मन्देह नैन ॥ ९ ॥ जुन मनुष्य यो सबै व्रतहरूमा उच्चम भएको रामनवमीको व्रत गर्दैन भने छक्क ब्रह्महरू गरेको फल पनि त्यसलाई प्राप्त हुँदैन ॥ १० ॥ यो रामनवमी व्रतका प्रभावले हुन्छ-हुन्छ

उपोष्य कृत्तकृत्यः स्यात् सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ तरो रामनवम्यां तु श्रीरामप्रतिमापरः ॥१२॥
विधानेन नरश्रेष्ठः संयुक्तो नाशर्मशयः ॥

सुनीक्षण उवाच—श्रीगणप्रतिमादानं विधानं वा कथं मुने ! कथयस्व यथा गमभक्तस्य मम किम्नगत ॥१३॥

अगस्त्य उवाच—कथयिष्यामि ते भक्त्या प्रतिमादानमुत्तमम् ॥ विधानं वाऽपि यस्मै यतम्व्यं वैष्णवान्तमः ॥

अष्टम्या चैत्रमासे तु शुक्लपक्षे जितेन्द्रियः ॥ दन्तधावनपूर्वं तु प्रातः स्नात्वा यथाविधिः ॥१५॥

नद्यां नद्यगे कूपे वा हृदे प्रस्त्रवणेऽपि वा ॥ मन्यादिकथः क्रियाः कुर्यात् सम्मग्न गन्धर्व इति ॥१६॥

एत एति गष्ट दृग्गन् । जो भक्तिपूर्वक पीठे एति रामनवमीको व्रत गर्ह्य ॥१२॥ एतो कृतकृत्य पणको छंदो भवै वास्देवि सुन्दर, कोरी
बहुपते रामनवमीको दिन रामचन्द्रको प्रतिमा मूर्ति । को विधानपूर्वक पूजा गरेर दान गर्छो भने एता रामचन्द्रमा जान हुन्छ यस्ता
पण्डित छैन ॥१३॥ पश्चा प्रकाशको भक्त्यर्थ श्रद्धाको बचन सुनेर मुनीस्य मूर्ति दम्न गर्ह्यन । मुनीस्य भन्दछन—हे मुने ! कथ्या दिवावका
प्रतिमा बनाउनु, कुन विधिने प्रतिमा दान गर्ने ? या भवै विस्वाकर्षक भक्त प्राप्ति प्राप्त भन्नुहर्ह ॥१३॥ मुनीस्यका यस्ता पण्डित सुनेर
बगम्य श्रद्धा दन्दछन—हे मुनीस्य ! गम प्रतिमाको विधान । दान विधिपूर्वक निर्माणाई भन्दछु मुन-किमकि विमा ईप्सवदक्या उत्तम
छौ ॥१४॥ यैव मदीनको शुक्ल अष्टमीको दिन जितेन्द्रिय भएर दन्तधावन तथा यथाविधि प्राक्तम्यान रही ॥१५॥ नद्या वा नद्य

गृहमागत्य विप्रेन्द्र ! कुर्यान्नीषामनादिकम् ॥ दान्तं कुटुम्बिनं विप्रं वेदशास्त्रविदं सदा ॥१७॥
 श्रीरामपूजातिरतं शुचिं दम्भावरजितम् ॥ सर्वज्ञं सर्वमश्राणं राममन्त्रकसाधकम् ॥१८॥
 आहूय शक्त्या सम्पूज्य नृणुयात् प्रार्थयेच्च तम् ॥ श्रीरामप्रतिमादानं करिष्येऽहं द्विजोत्तम ! ॥१९॥
 तत्राऽऽचार्यो भव प्रीनः श्रीरामोऽसि त्वमेव च ॥ इत्युक्त्वा भोक्तुमायान्तं स्नापयित्वा नतः स्वयम् ॥२०॥
 तदैवाभ्यङ्गं नु स्नायात् चिन्तयन् राघवं इदि ॥ श्वेताम्बरधरं देवं गन्धमाल्यादिभिस्तदा ॥२१॥
 अर्चितो भूषतश्चैव कृत्वा माध्याह्निकीं क्रियाम् ॥ अचार्य भोजयेत्पश्चात् सात्त्विकान्नैः सुविस्तरम् ॥२२॥

कथं वा वि, कथा वा । कृत्वा मन्त्र श्रीरामको वर्ति स्वाय नरे कल्यादि क्रिया मनेषु ॥ १६ ॥ हे विप्रेन्द्र ! हे सुगीत ! यहाँ उपान्त
 कथा प्राण उपान्तादि क्रिया मनेषु औ इन्द्रिय शिथेका धेरे कुटुम्ब मरका वेदशास्त्र ज्ञाने ॥ १७ ॥ श्रीरामको निम्न दूजा मने वका
 दुर्गि दम्भल गति मरका सम्पूर्ण ज्ञाने राममन्त्रको साधक मरका ॥ १८ ॥ स्वता उचम ज्ञानात्माई निम्नमण मने बलिमाय दूजा मका
 करण मरका कति यथा ॥ वाचले प्राचन मनेषु कि-वे द्विजोत्तम ' म वो रामचन्द्रको प्रतिमा दान नरेषु ॥ १९ ॥ वर कार्यम तपई
 आचार्य द्रुतुकर, तपई न साधन रामचन्द्र द्रुतुदुत्त । बलि मने शोचन मने मरका नी आचार्यनाई प्रायेते स्नान मर/जोम्
 ॥२०॥ तपई केता तेन उपाण रामचन्द्रको स्वतप नरे स्नान मरका मनेरकत मने शाला पात मरका ॥२१॥ केति मरका मनेषु

भुञ्जीयात् स्वयमप्येवं इति राममनुस्मरन् ॥ एकभक्तजनं तत्र महाचार्यो जितेन्द्रियः ॥२३॥
 शयीत भृतले सम्यक् श्रीगम्भार्पितमानसः ॥ ततः प्रातः ममुत्थाय स्नात्वा मन्थ्यां यथाविधिः ॥२४॥
 प्रातः सर्वाणि कर्माणि शीघ्रमेव समापयेत् ॥ ततः स्वच्छमना भूत्वा विहृदिः सहितोज्ज्वलः ॥२५॥
 स्वगृहस्थोत्तर भागे मण्डपद्वयमुज्ज्वलम् ॥ मण्डपस्य चतुर्द्वारि ध्वजाः कार्याः सुविस्तरैः ॥२६॥
 फलैर्नानाविधैर्युक्तं पुष्पमालासुशोभनम् ॥ कदलीस्नम्भसंयुक्तं पूङ्गीभिः समलङ्कृतम् ॥२७॥
 सुतागणैर्ननोरम्यं पुष्पाद्यैः समलङ्कृतम् ॥ शङ्खचक्रहनुर्मन्दिः प्रागुद्धारसमलङ्कृतम् ॥२८॥

किंवा गते जाडु पनि भूमि पर सात्विक वस्त्रे आचार्यलई विस्तरपूर्वक मोक्षन कराओह ॥२३॥ जाडुले पनि मोक्षन गते हृदयमा
 रामचन्द्रको प्याज बदो छंदो आचार्यले गहिन ननजत गरोस् ॥ २३ ॥ केरि रामचन्द्रमा बलदई अर्पण गरोस् , भूमिमा गुताम् , तहाँ
 उषान्त मोक्षिपन्थ रामचन्द्रको दिन प्रातःकालमा उठेर स्नान मन्थ्या विधिपूर्वक गरोस् ॥२४॥ विहाव गर्नु पर्ने कम चौडि मिथ्यागर निमल
 मन वणको छंदो विहावहकले सहित गर ॥२५॥ आफ्ना वणका एउटा मोणमा उज्जल रामा वज्र होका भणको एक मण्डप बनाएर हरि-
 वरि ध्वजाहरू लगाओह ॥२६॥ यो बना मकारका फल, पुष्प मालाले गोभिता बगपर केराका सय्या गाढेर सुपानेले शोभित गराओह
 ॥२७॥ बढिया ठोराव, बढा-बढा रम्य पुष्पहरूले अलंकार गरो भल, चक्र र हनुमानहकको मूर्ति बनाएर सर्वद्वारमा राखो ॥२८॥ गरुड,

गरुत्मच्छार्ङ्गबाणैश्च दक्षिणेषु विभूषितम् ॥ गद्या खेटकैश्चैव पश्चिमे तु विभूषितम् ॥२९॥
 पद्मस्वास्तिकनीलैश्च कौबेर्या समलङ्कृतम् ॥ मध्ये हस्तचतुः कार्या वेदिक हस्तमायना ॥३०॥
 विमेश्व गीत-नृत्यैश्च वाद्यैश्चापि समन्वितम् ॥ पुण्याहं वाचयेत्तत्र विधिवत् प्रीतिमानसः ॥३१॥
 ततस्संकल्पयेद्देवं राममेवमनुस्मरन् ॥३२॥
 अस्यां रामनवम्यां तु रामाराधनतत्परः ॥ उपोष्याष्टसु यामेषु पूजयित्वा यथाविधिः ॥३३॥
 इमां स्वर्णमयीं रामप्रतिमां तु प्रयत्नतः ॥ श्रीरामप्रीतये दास्ये रामभक्ताय धीमने ॥३४॥
 प्रीतो रामो हरेदाशु पापानि सुबहूनि मे ॥ अनेकजन्मलग्नानि अभ्यस्तानि महान्ति च ॥३५॥

चार्ङ्गबाण इतीदृशे दक्षिण दास्या ओषा वराजोत् , मया खेटकैरुक्ते पश्चिमदिशं शंभापद्म वराजोत् । २९ । पद्म, स्वास्तिक, नील
 विनीदृशे उत्तरदिशया सुशोभित वराजोत् , मध्यमा चारु इति नाम्ना चतुर्धा भद्रको वेदि वराजोत् ॥ ३० ॥ यद्वा यस्यामा नाथ गान,
 वज्रान गराश्व भञ्जनावरुदाग निधिरत् पुण्याहवाचन गगमोन् ॥ ३१ ॥ तदा उपान्त रामचन्द्रको न्मरल नदीर्द्धा यका प्रकाशको मङ्गल
 योत् ॥३२॥ न यो रामनवमीका दिन रामचन्द्रको आराधना गनामा तत्पर भद्रको लु, उपवास गरी यथाविधि आः इति पूजा गरी
 ॥३३॥ यो स्वर्णमयी रामचन्द्रको प्रतिमा वराजोत् रामचन्द्रको प्रीति निमित्त बुद्धिमान् भद्रको रामचन्द्रको दिन्दु ॥३४॥ यो प्रतिमा शन

त्रिलिखेत् सर्वनाभद्रं वेदिकोपरि सुन्दरम् ॥ मध्ये तीर्थादिकैर्युक्तं पात्रं संस्थाप्य चर्चितम् ॥३६॥
 सौवर्णे राजते तात्रे पात्रे षट्कोणमालिखेत् ॥३७॥
 ततस्त्र्यर्णमयीं गमप्रतिमां पलमात्रतः ॥ निर्मितां द्विभुजां रम्यां वामाङ्गे स्थितजानकीम् ॥३८॥
 बिभ्रतीं दक्षिणे हस्ते ज्ञानमुद्रां महामुने ॥ वामेनाथ करेणैनां देहमालिङ्ग्य संस्थिताम् ॥३९॥
 सिंहासनं राजन् च पलद्वयविनिर्मितम् ॥ पञ्चामृतस्नानपूर्वं सम्पूज्य विधिवत्ततः ॥४०॥
 मूलमन्त्रेण नित्यतो दद्याच्चैवमतन्द्रितः ॥ एवं सम्पूज्य विधिवद्वात्रीं जागरणं तथा ॥४१॥

मन्त्राले प्रलम्ब मण्डप रामचन्द्र जी क्षुद्र सो मेरा अनेक जन्ममा गरेको ठुला-ठुला पापहरू बाँटि नष्ट गरुन्, यो मन्त्र सनेर ॥ ३५ ॥ त्यो वेदि उपर सर्वांगोष्ठ लेखोस्, त्यसका मध्यमा तीर्थ काजस्तले युक्त षण्को कलश स्थापना गरोस् ॥३६॥ हुवर्ण, चाँदी अथवा ताम्रपत्रमा षट्कोण-यन्त्र लेखेर ॥३७॥ पार तोला सुनका द्विभुज मण्डप सुन्दर बाथानिज जानकी बसेकी, यस्तो रामचन्द्रको प्रतिमा अथवा मूर्ति बनाओस् ॥३८॥ त्यो मूर्ति कस्तो पने दाहिने हातमा ज्ञानमुद्रा त्रिभुवणका बायाँ हातले सीताजीको देहलाई यंक्याउन गर्नुपर्नेको यस्तो मूर्ति होस् ॥३९॥ केरि आठ तोला चाँदीको सिंहासन बनाउनु र त्यो प्रतिमालाई सिंहासनमाथि राखेर पञ्चामृतसे स्नान गराई विधिवत् पूजा गरौस् ॥४०॥ कच्ची भातस्य नक्षत्रे रामचन्द्रको मूलमन्त्रसे त्यो प्रतिमा दान गरौस् । यस्ता विधासले विधितान पूजा गरेर शविना

ततो गमं स्वयं कथादिमं मन्त्रमुदीरयेत् ॥ इमां स्वर्णमयीं राम-प्रतिमां समलङ्कृताम् ॥४२॥
 चित्रवस्त्रपुगाच्छ्रमां दासोऽहं राघवाय ते ॥ श्रीरामप्रीतये दास्ये प्रीतो भवतु राघवः ॥४३॥
 इति दत्त्वा विधानेन कथां वै दक्षिणां भुवम् ॥ अन्येभ्यश्च यथान्यायं गोहिरण्यादि शक्तिनः ॥४४॥
 दत्त्वा वासो धनं धान्यं यथालङ्कणानि च ॥ अगस्त्य उवाच—
 एवं यः कुरुते रामप्रतिमानाममुत्तमम् ॥ ब्रह्मइत्यादि पापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥४५॥
 तुलापुरुषदानेन फलमाप्नोति सुव्रत ! ॥ अनेकजन्मममिह पापेभ्यो मुच्यते ध्रुवम् ॥४६॥
 बहुनात्र किमुक्तेन मूर्तिस्तस्य करं स्थिता ॥ तुलापुरुषदानेन सर्वं यत्नभते फलम् ॥४७॥

त्वदीपकिं यो मन्त्र पदेर त्वो प्रतिमा दान करोत । 'इमां स्वर्णमयीं' देखि 'प्रोमो वक्तु राघव' परांमम प्रतिमा दान गर्ने कत्र हो ॥४२॥
 यो विधाने सोही अपि करव गरेको आचार्यलाई प्रतिमा दिपर दावप्रतिष्ठाका निमित्त यथाउक्ति भूमिदान गणम् ॥४३॥ अहं दासगताई
 पनि यथाशक्ति गाई, मुन । ५१ । क्क, धन, धान, भुषण देओम् ॥४४॥ यनि मनेर फेरि जगति खपि बन्दबन्-हे सुतीत्य ! यन्मा
 प्रकसन जा मनुष्य रामचन्द्रको प्रतिमा दान गर्दछ, त्यो पुनः ब्रह्मइत्यादि गणिका पापदेहि पनि मुक्त हुन्छ, यममा केई ! अन्दर छिन
 ४५३॥ तुलपुरुष दान गरेको फल तुल्य प्रतिमा दान गरेको फल प्राप्त हुन्छ, अनेक जन्मदेखि गरेको जो पाप छ सो सब निबन्ध छुट्छ

तत्फलं लभते मर्त्यो दानेनानेन सुधन ॥५५॥ सुतीक्ष्ण उवाच—

प्रायेण हि जनास्मर्त्तवर्गिणः कृपणा मुने ! ॥ कथञ्च महतीम्पूजां करिष्यन्ति वद प्रभो । ॥५६॥
अगस्त्य उवाच—दरिद्रस्य महाभाग ! स्वस्ववित्तानुसारतः ॥ पलायनं तदर्थेन तदर्थेऽप्यन वा पुनः ॥५७॥
वित्तशाठ्यमकृत्स्नैव कुर्यादेवं धनं मुने । ॥ अपि घोरतरो पापो न स्पृशत्येव तं कश्चित् ॥५८॥
अकिञ्चनोऽपि यत्नेन उपोष्य नवमीदिनम् ॥ एकचित्तेन विधिक्त् सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥५९॥

॥५५॥ श्री मनेर के हुन्छ त्यसको हक्ति हालैमा गइन्छ, तुलापुष्प दान गनाले जो फल पाइन्छ, हे सुतीक्ष्ण ! त्यो फल रामचन्द्रको पूर्ण दान गर्नाले पाइन्छ । ५५॥ यस्तो प्रकाशको विधान सुनेर सुतीक्ष्ण केहि प्रश्न गर्दछन् । सुतीक्ष्ण मन्दछन् हे अगस्त्य ! बहुधा यन्त्रपट्टक दरिद्री । कृपण हुन्छन्, यसो रों हुनो प्रकाशमैग कसरी पूजा गर्न मिल्छन् सो मलाई आज्ञा गर्नुहोस् ॥५६॥ यस्तो सुतीक्ष्णको प्रश्न समेर अगस्त्य मन्दछन्—हे सुतीक्ष्ण ! मुन, यदि दरिद्र छ भने आफ्नू भन अनुसार चार तोला वा एक तोला अथवा एक तोला नभए जाण । यति पनि गर्नु सकेन भने त्यसको पनि आधाका प्रतिमा बनाइ ॥५७॥ यस्तु विष (पुन भई भईकन पनि नगर्ने आश्रम जगताले भन्छ) अनुसार यो व्रत करोस् किनकि यो फल भन्दा भने हुनो दुष्ट पातक छ तापनि त्यसलाई त्यो पाप नगर्ने ॥५८॥ यदि अति निर्धन छ तापनि कसले हिमालले पनि यो भन एकविध गरेर गर्नु भने मत्पूर्ण पापवेत्ति हुक हुन्छ । ५९॥ शङ्खध्वजमा छरेर आपबन स्नान

प्रातः स्नात्वा च स्नाचम्य कृत्वा सन्यादिकः क्रियाः ॥ गोभृतिहिरण्यदीन्द्यादित्तनुमानः ॥६८॥

श्रीरामचन्द्रभवतेभ्यो विद्वद्भ्यः श्रद्धयान्वितः ॥ पार्ष्णं त्वथ कुर्वीत ब्राह्मणेभ्यस्वर्पन्तिनः ॥६९॥

एवं यः कुरुते भक्तः सर्वश्रेष्ठैः प्रमुच्यते ॥ प्राप्ते श्रीरामनयर्मादिः मर्त्या विमूढधीः ॥७०॥

उपोषणं वा कुरुते कुम्भीपाकेषु पच्यते ॥ यत् किञ्चिद्राममुद्दिश्य कियते न स्वशक्तिनः ॥७१॥

रीरवे स तु मृदात्मा पच्यते नात्र संशयः ॥७२॥ सुतीक्ष्ण उवाच—

यामाष्टकेषु पूजा वै नत्र नीत्वा महामुने ! ॥ मूलमन्त्रेण संयुक्तस्तत्कथं वद सुप्रत ! ॥७३॥

अगस्त्य उवाच—सर्वेषां राममन्त्राणां मन्त्रराजः षडक्षरः ॥७४॥ स्कन्दे, मोक्ष, श्रीराममन्त्राणि दृष्टगीतायाः ऋषयश्च

सन्त्यादि चक्रे मार्ग, सुन, निर, बापनू धनका अनुमात राज इनात ॥७५॥ तर्हि उवाच भोगमचन्द्रका मन्त्ररक्षकै र अक विद्वान् बापय-

हस्ते कति मई श्रद्धार्थक वत गगेम् ॥७६॥ न्यो पुरुष जो छ सो सन्पूर्ण बापदेति हुक्त हुक्त । वो मनुष्य रावणपमाका बह गदेन

। ७७॥ न्यो मृदात्मा अको पुरुष कुम्भीपाक नाई गरेका नरकमा पदेत, जो किञ्चित् मात्र पनि न्या दिन रामचन्द्रको उरदव गरे इत्य

महेन ॥७८॥ न्यो रीरव नरकमा पदेत हे सुतीक्ष्ण । यसमा केही मन्देह ब्रैन ॥७९॥ यम्भो बाधयदायक वतको प्रमाद सुनेर सुतीक्ष्ण प्रत्य

वर्तकन्-हे हुने ! बाध प्रथमा मूलमन्त्र पूजा गर्नु भन्ने आशा गर्नुभय 'यसमा कसो गर्नु, आशा इवम् ७४ । एतं प्रत्य सुनेर केरि

अवश्य अन्दरन्-हे सुतीक्ष्ण ! सुन, सम्पूर्ण रावणचन्द्रका मन्त्रमा पढेर बाईन मन्त्रराज हा ॥७५॥ हे ? ' रामचन्द्रको महिमा स्कन्द-

मुद्रार्चोर्मणिकर्ण्यन्ते अर्द्धोदकनिवासिनः ॥ अहं दिशामि ते मन्त्र तारकस्योपदेशतः ॥६॥
 श्रीरामराममेति एतत्तारकमुच्यते ॥ अतस्त्वं जानकीनाथ ! परं ब्रह्मामिधीयसे ॥६॥
 तारकं ब्रह्म चेत्युक्तं तेन पूजा प्रशस्यते ॥ पीताम्बुदेवतानां तु आनृत्तीनां तथैव च ॥६॥
 आवावेव प्रकुर्वीत देवस्य प्रीतमानसः ॥ उपचारैः षोडशभिः पूजा कार्या यथाविधिः ॥७॥
 आवाहनं स्थापनञ्च सम्मुखीकरणं तथा ॥ एवं मुद्रा प्रार्थना च पूजा मुद्रा प्रयत्नतः ॥७॥
 शङ्खपूजां प्रकुर्वीत पूर्वोक्त विधिना ततः ॥ कलशं वामभागे च पूजाद्रव्याणि चाददात् ॥७॥

पुराणको मोक्षचन्द्रमा रामचन्द्रलाई महादेवले मन्त्रमुष्को मणिकर्णिकामा मनेलाई इच्छा गरेर वर्षजलमा गएको मनुष्यलाई तपार्चको
 गङ्गधारी रामक मन्त्रको उपदेश गर्दछु । काशीमा मणिकर्णिकामा मनेलाई तपार्चका मन्त्र सुनाउँदछु ॥ ६७ ॥ “श्रीराम राम राम” यही रं
 शारक मन्त्र हो । हे जानकीनाथ ! यसै कारण तपार्च परब्रह्म हुनुहुन्छ ॥ ६८ ॥ तपार्च रामक ब्रह्म हुनाले पीताम्बुदेवता अथवा आशुनि देवताको
 त्यही रामक मन्त्रले पूजा गर्नु योग्य छ ॥ ६९ ॥ यी पीताम्बुदेवताहरूको अगाडि नै पूजा गरेर रामचन्द्रको षोडशोपचारले विधिपूर्वक पूजा
 गरौन् ॥ ७० ॥ आवाहन, स्थापन, सम्मुखीकरण, प्रार्थना, मुद्रा पूजा यसपूर्वक गरौन् ॥ ७१ ॥ तहाँ उपरान्त पूर्वोक्त विधिले शंखस्थापन गरेर
 कलश-पूजाको आवागो वायाँतिर स्थापन गरेर ॥ ७२ ॥ पीठको यत्पूर्वक पूजा गरौन् तहाँ उपरान्त बराबर रामचन्द्रको उच्चारण गर्दौं र दो

अपि सम्पूज्य फलेन आत्मना मन्त्रमुचरन् ॥ पात्रामादनमप्येवं कुर्याद्यामेकनन्दितः ॥७३॥
 पीताम्बराय देवाय प्रार्थयन्नर्चयेत् सुधीः ॥ स्वर्णयज्ञोष्णीतानि दद्याद्देवाय भक्तिः ॥७४॥
 नानागन्धविचित्राणि दद्यादाभरणानि च ॥ हिमाम्बुघृष्टरुचिरं घनमागममन्त्रिनम् ॥७५॥
 कमात्तु तु मूलमन्त्रेण उपचारान् प्रकल्पयेत् ॥ कलारैः केतकैर्जातैः पुन्नागाद्यैः प्रपूजयेत् ॥७६॥
 चम्पकैः शनपत्रैश्च सुगन्धैः सुमनोहरैः ॥ पाद्य-चन्दन-धूपैश्च नत्तनमन्त्रैः प्रपूजयेत् ॥७७॥
 भक्ष्यभोज्यादिकं भक्त्या देवाय विधिनार्पयेत् ॥ येन सोपस्करं देवं दत्त्वा पापैः प्रमुच्यते ॥७८॥
 जन्मकोटिकृतैर्घोरैर्नानारूपैश्च दाह्यैः ॥ वियुक्तस्तु क्षणादेव राम एव भवेन्मुने ॥७९॥

इह-ग्रहमा पात्रामादन मगोम् । यही क्रमसे ग्रह-ग्रहमा सुहादिकरु कलार घंम स्वायन मरेर पूजा मगोम् ॥७३॥ औ रामचन्द्रका प्रार्थना
 मगो पोताम्बर ७ सुवर्णका बहोरकोत चदशत्रोम् ॥७४॥ नाना प्रकारका रत्न विचित्र गहना, शीतल जलमा घोटका कस्तुरीके पुष्प
 मणिको चन्दन इवम् ॥७५॥ त्रमपूर्वक मूल मन्त्रसे सबे चढाणर कमल, जालि, पुष्पाग पुष्पसे पूजा मगोम् ॥७६॥ केरि चम्पक, शनपत्र, पाप
 चन्दन, धूप आदि चदशउने वेदमन्त्रसे पूजा मगोम् ॥७७॥ मन्त्रिपूर्वक विचित्रक समस्त देववादि भक्ष्य भोज्य अर्पण मगोम् । ग्यो ब्रह्म
 बरैको फलसे समस्त पापदेसि दुरद ॥७८॥ सावान्न पाप मात्र होवन कि कोटिर्घो जन्मका मरेकर नाना प्रकारका भवानक पापदेसि

श्रद्धाधानस्य दातव्यं श्रीरामनवमीव्रतम् ॥ सर्वलोकहितायेदं पवित्रं पापनाशनम् ॥८०॥
 लोहेन निर्मितं वापि शिलया दाहणापि वा ॥ एकेनैव प्रकारेण कस्मै कस्मै च वा मुने ॥८१॥
 कृतं सर्वं प्रयत्नेन यत्किमिदपि भक्तिः ॥ जपेदेकान्तवामीनां यावत्सदशमीदिनम् ॥८२॥
 अनेन स्यात्पुनः पूजां दशम्यां भोजयेद्विजः ॥ भक्ष्यभोग्यैर्बहुविधैर्द्रव्यान् शक्या मदक्षिणाम् ॥८३॥
 कृतकृत्यो भवेत्तेन सद्यो गमः प्रसीदति ॥ तूष्णीं निमृन्सो यानि पुनरावाप्तवर्जितः ॥८४॥
 द्वादशाब्दकृतेनापि पापेनापि विमुच्यते ॥ विलयं यान्ति तत्सर्वं श्रीरामनवमीदिने ॥८५॥

पति कुटेर उरी वसुगवा रामकप हृन्त ॥७६॥ यो रामनवमीको व्रत सफल पाशको नाशक छ, तस्मात् श्रद्धावान् पुण्यसाई मात्र दिनु ॥८०॥
 फलाम या पत्थ जयवा काठको एक प्रकारका मूर्ति बनाए करीनाई त्यो मूर्ति देओम् । ८१॥ सम्पूर्ण भक्तिसाध जो गर्दछ, त्यो एकान्तमा
 बसेर यज्ञपूर्वक दशमी दुष्जेल्मम्भ म्भरण गरेको । ८२॥ वस्त्र प्रकारले दशमीको दिन फेरि पूजा गरेर किमिध मन्त्रपठे प्राप्तिपदकलाह
 भोजन सराण्ण भक्तिसाध दक्षिणा पवि देओम् ॥८३॥ यसैले अनुपपन्न कृतकृत्य हुन्छ, तत्कालैमा त्यसका उबर रामचन्द्र व्रतच हुनुहुन्छ ।
 यस्ता हिमावने घोर मगर रहेको पुरुष जो ल मो वैष्णवधाममा जान्छ, फेरि त्यो पुण्यले बन्मनु पर्दैन ॥ ८४ ॥ वर्षपर्वन्त गरेका पाप पाप
 छन् वापनि एक रामनवमीको व्रत गरेका वा वर्ष पाप नष्ट हुन्छन् ॥८५॥ जो मनुष्य रामचन्द्र अप वर्न जान्दैन, त्यसले रामनवमीको

जपं च राममन्त्राणां यो न जानाति तस्य वै ॥ उपोष्य संस्मरन् नाम न्यासपूर्वमनन्यधीः ॥८६॥
 गुरुलब्धमथोमन्त्रं न्यसैन्यासपुरस्सरः ॥ यामे यामे च विधिना कुर्यात् पूजां समाहितः ॥८७॥
 मुमुक्षुश्च सदा कुर्याच्छ्रीरामनवमीव्रतम् ॥ तस्मात् सर्वात्मना सर्वैः कर्तव्यं नवमीव्रतम् ॥८८॥

इति श्रीरामनवमी कथा समाप्ता ।

व्रत गरी 'राम' मये यो नाउँमात्र जप गरीस् ॥८६॥ गुरुभाट मन्त्र पाणको छ भने ता त्यसले न्याससहित मन्त्र जरीस् । विधिपूर्वक प्रहर-
 प्रहरमा पूजा गरीस् ॥८७॥ हे मुनीन् ! मायाका इच्छा गर्नेको र के कुन मुक्तिको इच्छा गर्ने पुष्पले पनि यो रामनवमीको व्रत गर्नु
 पर्दछ, भन्ने उद्देशले यो रामनवमी व्रत गर्नामा योग्य छ भनेर सुताक्षराले अगस्त्य ऋषिले मरेको कथा यहाँ पनि वक्षामस्ति
 विस्तार मयो ॥ ८८ ॥

इति श्रीस्कन्दपुराणे अगस्त्यमुनीक्षणसंयते श्रीरामनवमी व्रतकथा समाप्ता ।

श्रीकृष्णाष्टमी-पूजाविधिः

वाचस्य प्राणानायस्य भृशुं च भूतशुद्धं च कृत्वा सकृत्स्य कुर्यात् । मम सकृदम्बस्य क्षेमस्यैवविज-
 यामय्यपु। सोम्येश्वर्या। भरुद्धयर्थं धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधपुरुषार्थसद्व्यर्थं निशाये सर्पाश्वागं यथाविभव-
 नियमन यथामिलितोपचारे जन्माष्टम्यं श्रीकृष्णपूजनमहं करिष्ये । तथा आदौ दीपकलगागणेशपूजनमहं
 करिष्ये । स्वण, मयीं वा शेष्यमयीं कृष्णप्रतिमा कृत्वा ॐ मनांजुतिरिति मन्त्रेण प्राणप्रतिष्ठा कुर्यात् ।
 अथ ध्यानम्-गायद्भिः किलगद्यैः सततपरिवृता वेणुवीणानिनादः शृंगारदशावृत्तप्रवरकृतकरः विक्रमः
 सेव्यमाना ॥ पर्यङ्के स्थान्तना या मुदिततरमुम्बी पुत्रिणी मय्यगास्तं सा देवा देवमता जयति सुवदना
 देवक्यादृष्टरूपा । मञ्जुक दाहकसुप्त पर्यङ्के स्नानपाणिनम् । श्रीकृष्णश्च शान्तं नीत्येत्परदलच्छविम् ॥
 (एवं दक्षयया सह कृष्णं ध्यात्वा) देवकर्महितं वसुदेवं, यशोदामहितं नन्दं, कृष्णमहितं बलदेवं, चण्डिकां
 च नमो नैनाममन्त्रैः पूजयेत् । तत्र मन्त्रः-योगेश्वराय देवाय योगिनां पतेये विभो ! यगोन्द्रवाय नित्याय
 गोविन्दाय नमो नमः ॥ आवाहनम्-ॐ सहस्रशर्वेति ॥ ॐ भगवन् भगवन् देव ! स्थाने चात्र स्थितौ

भव । यावत्पूजां करिष्यामि तावत्त्वं मणिधो भव ॥ आत्मनम्—ॐ पुरुषऽण्वेनमिति । नानागन्धममायुक्तं
कर्त्तव्यं विभूषितम् । आत्मनं नव देवेश गृहाण पुक्तोत्तम ॥ पाण्यम्—ॐ जनाशान्तयेति ॥ गङ्गादिमर्थ-
नीधभ्यो मयाऽऽनीतं सुशोभनम् । तौगमेनत् मुक्तमर्घ्यं पाण्यं ते प्रतिगृह्यताम् ॥ अर्घ्यम्—ॐ त्रिपदार्चमिति
गन्धपुष्पममायुक्तं नानासौगन्धशोभनम् । गृहाणार्घ्यं मया दत्तं देवकीनन्दन प्रमो' ॥ आचम्योक्तम्—
ॐ तर्वाचिरादिति । गङ्गाजलं मयाऽऽनीतं पवित्रं मुमनोहरम् । आचम्यना सुश्रेष्ठ ! कृष्टं कृष्टं ममागारि ॥
स्नानम्—ॐ नस्माद्यज्ञादिति । गङ्गा-सरस्वती-रेवा-पयोज्यौ-नर्मदाजलम् । प्रमो स्नानार्थमानीतं गृहाण
शिशिरं शुभम् ॥ मधुपर्कम्—ॐ घृतं दधि मधु चैव एकीकृत्य ममापितम् । मधुपर्कं मया देव स्नानार्थं
प्रतिगृह्यताम् ॥ मधुपर्कान्ते शुद्धोदकम्—ॐ आपोऽअस्मानिति ॥ पञ्चामृतस्नानं, तत्रादौ दुग्धम्—ॐ
पयः पृथिव्यामिति ॥ कामधेनुममुद्भूतं मवेष्टां जीवनं त्वम् । क्षीरेण स्नापितो देव ! नित्यं शोकहरो
भव ॥ तदन्ते शुद्धोदकेन—ॐ आपोऽअस्मानिति ॥ दध्ना—ॐ दधिघ्नय इति ॥ कामनोऽकामनो वाऽपि
यमया पूर्वमस्नितम् । नस्मर्त्तं विलयं यान्तु दधिस्नानेन केशव ! ॥ पुनः शुद्धोदकेन—ॐ आपोऽअस्मा-
निति ॥ एतेन—ॐ वृत्तमिमिदं इति ॥ रसानामुत्तमं त्वाम्यं देवानां च सदा प्रियम् । पावनं यज्ञहेतुम्

स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् । पुनः शुद्धोदकेन-ॐ आपोऽस्मानिति ॥ मधुना-ॐ मधुज्वाता इति ॥ तह-
 पुष्पममृदभूतं सुखाद् मधुरं मधु । स्नापितोऽसि मया तेन नित्यं शोकरुगे भव ॥ पुनः शुद्धोदकेन-ॐ
 आपोऽस्मानिति ॥ शर्करया-ॐ अपाऽममिति ॥ यमलोकं भगवत्स्नः शरणं त्वां गतं प्रभो ! स्वर्ण-
 स्नानेन देवेश मां कुरुष्व सुखान्वितम् ॥ पुनः शुद्धोदकेन-ॐ आपोऽस्मानिति ॥ गन्धम्-ॐ तस्मा-
 दयज्ञात्सर्वभूतऽश्नुच इति ॥ कौशेयतन्तुगन्धिनं कान्तस्करविभूषितम् । कम्बं गृहाण देवेश ! तानुदेव नमस्तु
 ते ॥ यज्ञोपवीतम्-ॐ तं कर्हामिति । ब्रह्मार्थं कल्पितं ह्येतद् ब्रह्मसूत्रं सुज्ञोभनम् । त्रिगुणोद्भूतं देवेश !
 गृहाण मम भक्तिः ॥ गन्धम्-ॐ कपूरसमिति । श्रीस्वर्णं चन्दनं दिव्यं गन्धादयं सुमनोहरम् । विलेपनं
 सगन्धेष्टं गृहाण परमेश्वर ! ॥ अक्षना-ॐ अक्षममीमदन्त इति ॥ यज्ञश्वराय देवाय तथा यज्ञोद्भवाय
 च । योगीनां पतये नाथ ! गोविन्दाय नमः ॥ निलयवाक्षना-ॐ श्रोषधय इति । गान्धर्वाजाः स्वमा-
 तृभ्यां विष्णुप्रीतिकरा यवाः । तस्मादेयां प्रदानेन समास्त्वाविकरं फलम् ॥ पुष्पम्-ॐ श्लाघते इति ॥
 नानाविधानि पुष्पाणि नानावृक्षोद्भवानि च । तुलसीनलमिश्राणि अर्पितानि रम्यते ॥ धूपम्-ॐ
 ब्राह्मणोऽस्येति । वनस्पति रसो दिव्यो गन्धाश्चो गन्ध उत्तमः । आग्नेयः सर्वदेवना धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥

दीपम्—ॐ चन्द्रमा इति । पञ्चवर्तिसमायुक्तं गोघृतेन च पूरितम् । दीपं गृहाण देवेश ! ऋद्धोऽयनिमिरा-
 पहम् ॥ नैवेद्यम्—ॐ नाम्याऽआम्नीदिनि ॥ अन्नं चतुर्विधं स्यादु रम्यं पदभिः समन्वितम् । भूतानां जीवनं
 चैव नैवेद्यं प्रतिगृह्यताम् ॥ आचमनीयम्—ॐ वत्पुरुषमिति ॥ कर्पूरगन्धमिश्रं तोयं मन्दाकिन्या समं हतम् ।
 आचम्यतां जगन्नाथ ! मया दत्तं हि भक्तितः ॥ करोदनम्—हृदि कंकुमं चैव कर्पूरगन्धमिश्रितम् ॥
 करोदनं नक्तं देव ! गृहाण परमेश्वर ! ॥ फलम्—इदं फलं मया देव स्थापितं पुण्यतन्त्रवत् । तेन मे सफल-
 वाप्तिर्भवेन्नमनि जन्मनि ॥ ताम्बूलम्—नागवल्लीदलं घृतं स्वनिरेण समन्वितम् । चूर्णं यत् संहितं तेव !
 ताम्बूलं प्रतिगृह्यताम् ॥ अङ्गपूजा—ॐ गोविन्दाय नमः पादौ पूजयामि । ॐ माध्वाय० जङ्गे पूज० ।
 ॐ मधुसूदनाय० कर्णपू० । ॐ पद्मनाभाय० नाभिपू० । ॐ ह्योत्रेणाय० हृदयं पू० । ॐ मङ्गलनाथ०
 स्तनौ पू० । ॐ वासनाय० बाहू पू० । ॐ देव्यमृदनाय० हस्तौ पू० । ॐ हरिकेशाय० कण्ठपू० । ॐ चारु-
 मुखाय० मुखं पू० । ॐ त्रिविक्रमाय० नाभिक्र पू० । ॐ पुण्डरीकाक्षाय० नेत्रे पू० । ॐ उषेन्द्राय० लग्नदं
 पू० । ॐ हस्ये० शिरः पू० । ॐ श्रीकृष्णाय० सर्वाङ्गं पूजयामि ॥ अथ दक्षिणा—ॐ हिरण्यगर्भः समवर्त-
 नाथे० इति ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमवीजं विभावसौ ॥ अनन्तपुण्यफलदम्भः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥

चामरम्-ॐ शशाङ्कस्सकेश हेमदिण्डिमपाण्डुर । प्रोत्सारयागु दुग्तिं चामरामखलाम ॥ आदर्शम्-
 ॐ दर्शनेन त्वमादर्श ! नूनं मङ्गलदायकः । शौर्य-सौभाग्य-मर्त्यनिर्निर्मलज्ञानदो भव ॥ प्रदक्षिणा-ॐ
 यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्या शनानि च । तानि नानि प्रणश्यन्तु प्रदक्षिण पदे पदे ॥ नमस्कारः-
 ॐ यज्ञेनयज्ञमिति ॥ ॐ विश्वेश्वराय देवाय तथा विश्वोद्भवाय च । विश्वाना पतये तुभ्यं गाविन्द्राय
 नमो नमः ॥ ततो गोघृतेन वमोर्ध्वां कुर्यात् ॥ जातकर्म-नालच्छेदन-यष्टीपूजा-नामकर्म संक्षेपेण
 कुर्यात् ॥ ततश्चन्द्रोदयं रोहिणीमहितं चन्द्रं स्थण्डिले प्रतिमायां वा नाममन्त्रेण सम्पूज्य ॥ सोमाय
 सोमेश्वरायेत्यादि चन्द्रपूजायां मन्त्रा उक्तः ॥ शङ्खतोयं समादाय सपुष्पफलचन्दनम् । जानुभ्यामवनि
 गत्वा चन्द्रायार्घ्यं निवेदयेत् ॥ क्षीरांशुदार्णयसम्भूत ! अत्रिगोत्रसमुद्भव ! ॥ गृहाणार्घ्यं शरांकेदं रोहिणी-
 सहितो मम ॥ ज्योत्स्नायाः पतये तुभ्यं ज्योतिषां पतये नमः ॥ नमस्ते रोहिणी तन्त्र ! सुधावास !
 नमोऽस्तु ते ॥ नमो मण्डलद्वीपाय शिरारत्नाय धूर्जटे ॥ कलाभिर्वर्द्धमानाय नमश्चन्द्राय वारवे ॥ इति
 प्रणमेत् ॥ ब्रह्माञ्जलिः पठेत्-ॐ ब्राह्म मां सर्वलोकेश ! हर संसारसागरात् ॥ ब्राह्म मां सर्वपापघ्न
 दुःखशक्कर्णवात् प्रमो ! ॥ सर्वलोकेश्वर ! ब्राह्म पतितं मां भ्रष्टार्णवे ॥ देवकीनन्दन ! श्रीश ! हर !

संसारसागरात् । आहि मां सर्वपापघ्न रोगशोकार्णवात् हरे । ॥ यद्बाल्ये यच्च कौमारे यौवने यच्च
वार्द्धके ॥ तत् पुण्यं वृद्धिमाप्नोतु पापं हर हलायुध ! ॥ ततः स्तोत्रं पठन् कथा श्रवणादिना जागरणं
कुर्यात् ॥ प्रातःकाले स्नानादिकं कृत्वा पूर्ववदेव पूजयित्वा ब्राह्मणान् भोजयेत्, तेभ्यः सुवर्णं धेनुं च
दत्त्वा दक्षिणां दद्यात् ।

इति श्रीकृष्णजन्माष्टमी पूजाविधिः समाप्तः ।

श्रीकृष्णाष्टमी-व्रतकथा

व्यास उवाच—निवृत्ते भारते युद्धे कृतकार्यो युधिष्ठिरः ॥ उवाच वाक्यं धर्मात्मा कृष्णं देवकिनन्दनम् ॥१॥
 युधिष्ठिर उवाच—त्वत्प्रसादेन गोविन्द निहताऽशत्रवो रणे । कर्णश्च निहतः सोऽपि त्वत्प्रसादात् किरीटिनः ॥
 जेता को युधि भीष्मस्य यस्य मृत्युर्न विद्यते । अजेयोऽपि जितः सोऽपि त्वत्प्रसादात्सनादर्नः ॥३॥
 प्राप्तं निष्कण्टकं राज्यं कृत्वा कर्म सुदुष्करम् । आचारो दण्डनीतिश्च राज्यधर्माः क्रियान्विताः ॥४॥

श्रीकृष्णाष्टमी व्रतकथा आरम्भः । वैशंपायन्ये स्त्रेवना ८८ हज्जर भीमकादि कश्चिहस्तै प्रभु गरिपाका सुतनामा पौराणिक जयि
 व्यासजीवाट मैले सुतेको जो कृष्णाष्टमीको कथा हो सो कथा म मन्दल्लु, सुन मनी मन्दल्लु व्यासजी मन्दल्लु—महामारवको लडाईं
 महसकेपछि कृतकार्य अर्षत् बाहु राजा मरणछि धर्मात्मा युधिष्ठिरने मगवान् कृष्णवन्दना हज्ज्मा यो विन्ती गर्दामए ॥१॥ युधिष्ठिर
 मन्दल्लु हे गोविन्द ! केवल हज्ज्का कपाले सम्पूर्ण शत्रुहरू युद्धमा मारिए, हज्ज्के दयालु कर्मावस्तो रलवान् दुस्मलहरू पनि अर्जुनले
 मारे ॥२॥ हेरिक्खनु हवम्—जसको घरमा नै छैन यस्ता भीष्मपितामहलाई को जित सक्यो, जेजि अर्षत् कनैले जित नसकिने त्यस्ता
 बिण्ड बापनि हज्ज्का कपाले हो पनि जितिए ॥३॥ मगवन् ! हज्ज्के दयाले बडा कठिन-कठिन कर्म गरेर निष्कण्टक राज्य, आचार, दण्ड-

अधुना श्रोतुमिच्छामि व्रते जन्माष्टमीव्रतम् । जन्माष्टमीव्रतं ब्रूहि विस्तरेण ममात्सुकम् ॥५॥
 कस्मिन्काले समुत्पन्नं किं पुण्यं को विधिः स्मृतः ॥६॥ श्रीकृष्ण उवाच—
 शृणु राजन् ! प्रवक्ष्यामि व्रतानामुत्तमं व्रतम् । यतः प्रभृति विख्यातं फलेन विधिनान्वितम् ॥७॥
 राजवंशसमुत्पन्नैर्दत्तैः कैश्चित् सुधीडिता । धरा भूयभराब्जान्ता ब्रह्माणं शरणं ययौ ॥८॥
 ज्ञात्वा तदा प्रभुर्ब्रह्मा मृमि भूयसमाहिनाम् । स्वेनदीपं समागत्य सर्वदेवैः समन्वितः ॥९॥
 समाहितमतिर्ब्रह्मा मां तुष्टाव विशाम्पते । स्तुत्या तयाहं सम्भीतरतेषां दृग्गोचरोऽभवम् ॥१०॥

मीति इत्यादि विषयद्वये पुनः अर्को राजवर्म ५१ ॥५॥ अथ पञ्च वस्तुना जन्माष्टमी-व्रतं सुचारुं दत्त्वा गर्वह्नु सो विस्तारपूर्वकं आज्ञा
 दत्तम् ॥५॥ हे अत्सुक ! कुन कालमा त्वो व्रत उत्पन्न भवको हो, त्यो व्रत पर्वतो के पुण्य ब्रह्मन्त्र औ त्यो व्रत गर्वाको विधि रनि आज्ञा
 दत्तम् ॥६॥ वस्तो पुषिष्ठिको व्रत मुनेर भगवान् कृष्णचन्द्र आज्ञा गर्वह्नुन्तः हे राजन् ! महात्म पुषिष्ठिः ' तुन, सम्पूर्ण प्रवक्तुमा
 उत्तम भवको यो व्रत अद्विष्टेदेहि प्रवक्ष्यामि अयो, सो र पुण्य व्रत विधितमेत कहन्तु ॥७॥ राजादत्तका वंशना उत्पन्न भवका अनेक देव
 दत्तले वीक्षित भवको पुष्यो भारतले पुनः अथ ब्रह्माधिका राजवर्मा प्राप्त हुँदि मय ॥८॥ भारतले पुनः अथ भारतले पुनः अनेक देवोलाई
 वानेर सम्पूर्ण देवदत्तकृष्ण समेत साधना निर्दिष्ट ब्रह्मात्मिक भवका ब्रह्माधिका रथेष्टादि जदि मय ॥९॥ हे विशाम्पते ! हे महात्म पुषिष्ठि !

दृष्ट्वा मां प्रणिपत्याशु भक्तिभावसमन्विताः । ब्रह्माण्मथनः कृत्वा तुष्टाः सर्वे दिवौकसः ॥११॥
 विजिज्ञप्सुमंहाभुमस्तथा मारानुपत्तये । उपध्वस्य नदा लेखान् वचनद्वारवचिन्तयम् ॥१२॥
 केनोपायेन हन्तव्या दान्वाः सत्रियोद्भवाः । स्वधर्मनिन्ताः सर्वे महाबलपराक्रमाः ॥१३॥
 ततो निश्चित्य मनसा ब्रह्माण्माहमब्रुवम् । ऋषदेवो देवकी च प्रजाकर्मो पुरा नृप ! ॥१४॥
 भक्त्या मां भजमानौ तौ तस्वन्तौ महत्तपः । ततः प्रसन्नः सुप्रीतो याचनं कस्मत्तमम् ॥१५॥
 अब्रुवन् तावपि ततो वरमायासतुः किल । यदि देव ! प्रसन्नोऽसि त्वादृशो नो भवेत् सुतः ॥१६॥

वन एकत्र पारे ब्रह्माजीसे मेरो स्तुति गर्दांछ । ती ब्रह्माका स्तुतिसे प्रसन्न भएर मैले दर्शन दिए ॥१॥ ती सम्पूर्ण देवताहरूले पनि मेरो दर्शन गर्न पाएन रन कहू नथ भएर भक्तिपूर्वक दण्डवन प्रणाम गरेर देवताहरू पनि सन्तुष्ट हुँदा गए ॥ ११ ॥ तहाँ उपरान्त ब्रह्माजीले भगवादि रक्षक भूमिको भएर उतातनाका मिमिच पर्यन्त प्रार्थना गरेको निवीरुको प्रार्थना सुनेर मैले मनमा विचार गर्दाँ भए कि ॥ १२ ॥ त्रिपदेसि उन्नेका र त्रिपथ परमा विरत भएका, शक्तिक्रमा वा भक्तका बडा-बडा योग ब्रह्माजी दान्वाक छन, इनोहरूको कुन कुन उपायले नाश गर्ने हो ॥ १३ ॥ तहाँ उपरान्त मनमा यो निश्चय भएर ब्रह्माजीलाई भने—हे ब्रह्मा ! यदि तमदेव देवकीने छोरा पाउँ भनेर रक्षाले ॥ १४ ॥ भक्तिपूर्वक मेरो भजन गरेर हुन नसक्यो गर्दाँ भए, ती दुइका नसक्यो प्रपन्न भएर 'स माँगा' भन्दो भए ॥ १५ ॥ मेरो वचन सुनेर दुवै बलासे यो वर माग्दाँ भए—हे भगवन् ! यदि त्वं प्रपन्न होएकाले तबको भनेदेसि त्वं जस्तो छोरो दासीलाई भए ॥ १६ ॥

तथेति च मया नाभ्यामुक्तं प्रीतेन सेवय । तत्कामपूज्यार्थाय सम्भविष्यम्यहं तयोः ॥१७॥
 दिव्यैस्तोऽपि स्वर्गं देन सम्भवन्तु सुरस्त्रियः । योगमाया च नन्दस्य यशोदायां भविष्यति ॥१८॥
 देवक्या जठरे गर्भे नयन्तं धाममामकम् । तन्निष्कस्य ततस्तूर्णं रोहिण्या जठरे कुट ॥१९॥
 इति मन्दिष्य तान्मर्कन् नमस्तन्तर्हितोऽभवम् । ततो देवैः समं ब्रह्मा तां दिशं प्रणिपत्य च ॥२०॥
 आश्वास्य च महीं देवीं परं धाम जगाम ह । ततोऽहं देवकीगर्भमाविशं स्वेन तेजसा ॥२१॥
 हतेषु षट्सु बालेषु देवक्या औग्रसेनिना । चरागृहस्थित्वाश्व नमुदेनेन वै सह ॥२२॥

ब्रह्मा ब्रह्मणोऽहं ब्रह्मणो देवकीयां वचनं कुदेन विनोदकका वचनवाले प्रवचनं करको ब्रह्मणो 'ब्रह्म' ब्रह्मणो वर विदको ह, त्वो एवं सर्वोक्तं विविध
 विनोदकदेवि च जन्म विनेष्टु ॥१७॥ तत्कामं देवता १ देवताका क्रायक वनि वाचना मधुते युक्तं यदा दृष्टीकनया वच्यं विदन्, योवशावा
 वनि नगरदेवि यशोदायां वच्यं विनेष्टु ॥१८॥ येनो यवन्तवाच मधुका यदवशु देवकीका वचनया वच, विनवर्हं वच विनेष्टु रोहिणोका
 वचनया वच ॥१९॥ ब्रह्मा विनोदको वो मन्दिष्य देवतादहनार्थं मन्दिष्य विदर च मन्तर्जनि ब्रह्मणो वचं । यहाँ ब्रह्मणो मन्दिष्य देवता-
 दहनो विदर वचका ब्रह्मणो वचनं वच ॥२०॥ यो दृष्टीकर्तुं यशोदां मन्दिष्य वचनया वचनकर, यहाँ उग्रान्त च वचनो वचनो वच
 वच देवकीका वचनया वचनो वच ॥२१॥ वच वचनो वचनो देवकीका वचनवाले कुदेन १ युववर्हं वचनो ॥ २२॥ वच वचनो

गतेऽर्द्धरात्रसमये सुप्ते सर्वजने निशि । भाद्रमासे कृष्णपक्षेऽष्टम्यां मङ्गलसंयुजि ॥२३॥
 सर्वघ्नशुभे काले प्रसन्नहृदयस्थे । आविर्गत्तं निजेनैव स्वरूपेणाऽवनीप्ते ! ॥२४॥
 वसुदेवोऽपि मां दृष्ट्वा हर्षशोकपरिप्लुतः । भीतः कंसादतिनरस्तुष्टोवाच कृष्णाञ्जलिः ॥२५॥
 वसुदेव उवाच-अत्यद्भुतमिदं रूपं दृष्ट्वांशं योगिनामपि । त्वत्तेजसारिष्टमृहमभवत् सम्प्रकाशिनम् ॥२६॥
 उद्धृजे भगवन् कंसाद् योमे बालानघानयत् । उपमंदर तस्मात्स्वमेतद्रूपमत्यौघिकम् ॥२७॥
 शङ्ख-चक्र-गदा-पाश लसत् कौस्तुभमालिनम् । किरीट-हार मुकुट-कपूर-वलयार्णवम् ॥२८॥

राजका लक्षणायां सर्वे वसुदेवः सुप्तेषु निशि । भाद्रमासे कृष्णपक्षेऽष्टम्यां मङ्गलसंयुजि ॥ २३ ॥ सर्वे वसुदेवः
 इत्येते वसुदेवस्य स्वरूपं प्रादुर्भाव इति ॥२४॥ वसुदेवस्य वरं प्रदाई देवेभ्य इति । शोक इत्येते वसुदेवः कंसादेति
 मङ्गलसंयुजि वसुदेवोऽपि मां दृष्ट्वा हर्षशोकपरिप्लुतः । भीतः कंसादतिनरस्तुष्टोवाच कृष्णाञ्जलिः ॥२५॥
 वसुदेव उवाच-अत्यद्भुतमिदं रूपं दृष्ट्वांशं योगिनामपि । त्वत्तेजसारिष्टमृहमभवत् सम्प्रकाशिनम् ॥२६॥
 उद्धृजे भगवन् कंसाद् योमे बालानघानयत् । उपमंदर तस्मात्स्वमेतद्रूपमत्यौघिकम् ॥२७॥
 शङ्ख-चक्र-गदा-पाश लसत् कौस्तुभमालिनम् । किरीट-हार मुकुट-कपूर-वलयार्णवम् ॥२८॥
 वसुदेवः कंसाद् योमे बालानघानयत् । उपमंदर तस्मात्स्वमेतद्रूपमत्यौघिकम् ॥२९॥
 शङ्ख-चक्र-गदा-पाश लसत् कौस्तुभमालिनम् । किरीट-हार मुकुट-कपूर-वलयार्णवम् ॥३०॥

तद्विवर्तनसंवीनं कण्ठं काकनमेखलम् । स्फुरद्वाजीवभाप्राप्तं स्निग्धाञ्जनसमप्रभम् ॥२९॥
 महाभरकनस्वच्छं क्षेत्रिसूर्यसमप्रभम् ॥३०॥ श्रीकृष्ण उवाच—
 एवं सम्प्रार्थितो राजन् ! वसुदेवेन वै तदा । तेनैव निजरूपेण मृत्वाह प्राकृतः शिञ्जः ॥३१॥
 नय मां गोकुलमिति वसुदेवमचोदयम् । स मां सम्प्रापयामास नन्दगोकुलमङ्गमा ॥३२॥
 द्वापण्युपायुन्यासन् स्वप्रभावात् स्वयं प्रभो ! । दत्तौ मार्गञ्च कार्लिन्दी जलज्ज्वलमालिनी ॥३३॥
 ततो परोदा शयने गच्छन् चानककुन्दमिः । तत्राप्येकं स्थितां गृह्य दारिकामगमत्युनः ॥३४॥

अरको पुंशुग धारक मरेका, मरुका कमलवृक्ष नाम देव, कोमल (अंजन) कज्जल वृक्ष स्वात्मवर्ष ॥२९॥ अङ्गारकत वायु मज्जितव स्वच्छ
 कादिदिव्य सपत्न देव इत्यादि युक्त मण्डप पाता प्रकारका इजराई मण्डपक ल, दामो रवा मणिकमनु इतर र यो दिव्य स्वच्छ सुकर्म
 कननु हस मनी वसुदेवसे गृहि गये ॥३०॥ कृष्णजी भावा गर्भकुन्द-हे महाशय बुधिति ! जब मत्वा दितारसे वसुदेवसे देवो प्रार्थना
 मरेके मोडी वञ्चनमा (वाक्य) अर्थात् श्रेष्ठक सम्मानको बालक एव यो वचन कोन्तो मरे ॥३१॥ मठाई गोकुल तैवाउ, देव मत्वा वचन
 सुने वसुदेवसे मठाई वाक्य गुणगारेदा मरे ॥३२॥ वसुदेवजी जब वठाई लिएर जान माने रवो कतापुहको बोका चार्ते सुते, अरको
 (कल्लोम) तरङ्ग मण्डपे अर्थात् मण्डपक हुनसे मत्तन्त वठेकी चानाजीसे पनि वाटो सिद्ध ॥३३॥ वहाँ उपाय (चानककुन्दमिः) वसुदेवसे

ह्यारण्यपिहितान्यासान् पूर्ववन्निगदं ततः । विन्यस्य पादयोरस्ते रायने न्यस्य दारिकाम् ॥३५॥
 ततो रुरोद् महता स्वरेणाऽऽपूर्य सा दिशः । यस्या रुदितशब्देन उत्थिता यामिका गृह्यात् ॥३६॥
 कंसमागत्य चाचक्षुः प्रसूता देवर्षिणि च । सोऽपि तल्पात्समुत्थाय भयेनानीर्वाङ्मलः ॥३७॥
 जगाम स्तुतिकामोऽहं देवक्याः प्रस्वलयपि । दारिकां शयनाद् गृह्य रुदन्त्याश्चैव स्वस्वमः ॥३८॥
 अश्रेयश्चच्छिन्नापृष्ठे सापि तस्य कलान्युता । उवाच कंसमाभाष्य देवो ह्याकाशमाग्मिनी ॥३९॥
 किम्मया हतया मन्द । जातः कुत्रापि ते रिपुः । इत्युक्तः सोऽप्यभूत् कंसः परमोऽहिममानसः ॥४०॥

योदादीनां शैलानां मत्स्यै राले रोगवाचल्यार्हं निरु केरि मज्जा मत्स्यो नर ॥३४॥ अब जगत् (१४०) कागद्वत्ता पुणेने जनादि
 काले होकारक बन्द वर । रोगवाचल्यार्हं उपनमा राले र गदा उग्रस्त वाचल्य हतो उब्द गरे नी रोगवाचा र्ही वर, री गदका कन्दसे
 र्ही गेका वररा वाचोहकले वाहा वर ॥३५॥ देवकां प्रसूता) पुण्येगे वर मये कंसमार्हं विस्तार मरां वर । यो कंस वनि तुजामात्र
 वपमस्वमवार उदेर वरसे वाचल्य निरु मज्जा मत्स्यो ॥३६॥ यो मर्देनि वाचल्य वर पुनासे मर्देनि वीही ठाउंवा भाग वने वरपी
 री भागी वदिनी देवकीका शैलवाट ती रोगवाचल्यार्हं निरु ॥३७॥ वरवाचा वरुंको मयो, लोही वल्लता रोगवाचा वनि कंसका हात-
 वाट उम्मेर मज्जाकला र्ही यो वरम वीदिमद्व- ॥३८॥ हे महावी ! वर ! मत्स्यै वारे के मर् ! लोही वरने के वर वरी हातव

आज्ञापयामास ततो बालानां कृत्वाप वै । दान्ता अपि कालानां कृत्वा चक्रयताः ॥४१॥
 वनपुष्पनेत्रेण पुरग्रामप्रजेषु च । अहं च गोकुले स्थित्वा धृतना बालार्थानिनोम् ॥४२॥
 स्तनं दानुं प्रवृत्तां च मातैरसममशोषयम् । कृणावर्तं क्वागिष्टं धेनुकं केशिनं तथा ॥४३॥
 अन्यान्पि सस्त्रान् हत्वा स्वप्रभान्मन्दार्जयम् । तनश्च मधुरां गत्वा हत्वा कृतादिदानवान् ॥४४॥
 शानीनां परमं हर्षं कृत्वा नस्मि सादरम् । देवकी वसुदेवश्च परिध्वज्य सुदा मम ॥४५॥
 अन्नमर्जैर्जलैर्भूध्रिं सेवयामासनुत्तुप । तस्मिन् रङ्गवरे मल्लान् हत्वा चाणूरमुख्यकान् ॥४६॥

अतस्तेषां ह । यथा यावत्तावत्तो क्वचि नृनेन क्वचि नृनि विचि नृन क्वको जैतो ॥४०॥ अन्तरीकृत्याई दाकेर मन्मूर्धं वानककृत्याई वात्र-
 िवि नाश गर्भं कवे कक्षा मरों नरो । स्वतको लो वावा नृनेर दानवक वानककृत्याई वानक्य निविच उद्योग मनेतावा क्व ॥४१॥
 ह्य, उपकन दुर, वाप ह्य इत्यादि स्थलका मरु की देवदक वानककृत्याई वानक्य निविच उद्योग मनेतावा क्व ॥४२॥
 कृदा विर् ४३॥ वताई वनि वप ह्य म्वाउव माहर्षी न्यमन्याई पाते श्री इवावर्त, वक्रानुर, केयो ॥४३॥ इत्यादि पला अनेक मन्म-
 कृत्याई वाते वापनो म्वाक देवाते । उहाँ उपान्त मधुरावा मरु कं वादि दानवककृत्याई पाते ॥४४॥ श्री वावा इति कृत्वा वदुर्ध्वी-
 कृत्याई वापनो म्वाक देवाते । देवकी वसुदेवश्च वानककृत्याई वानक्य निविच उद्योग मनेतावा क्व ॥४५॥
 इत्येव क्वचि मनेता कवे वेर । इति वा केचि कर्तव्य श्री लो रङ्गवृषिवा वानूर वादि मन्मिवा कृत्याई (४६) कृत्याई कृत्याई वाते

गजं कुलयापीठं कंसभ्रातृननेकशः । एवं हतेऽग्रे कंसे सर्वलोकैककृष्णके ॥४७॥
 अन्येषु दुष्टदैत्येषु सर्वलोकमहोत्सवे । लोकाः समुत्सुकाः सर्वे मां समेत्योचुर्गदताः ॥४८॥
 कृष्ण ! कृष्ण ! महायोगिन् ! भक्तानामभयप्रद । प्रदयात् पाहि नो देव ! शरणागतवत्सल ! ॥४९॥
 अनाथनाथ ! सर्वज्ञ ! सर्वभूतहितेन । किञ्चिद्विज्ञामहे देव ! तन्नो वक्तुं त्वमर्हसि ॥५०॥
 तव जन्मदिनं लोके न ज्ञातं केनचित् क्वचित् । ज्ञात्वा च तद्दिनं सर्वे कुर्मो जन्मदिनोत्सवम् ॥५१॥
 तेषां दृष्ट्वा तु तां भक्तिश्रद्धामपि सुसौहृदम् । मया जन्मदिनं तेभ्यः स्थापितं निर्मलचेतसाम् ॥५२॥

॥४६॥ श्री कृष्णपाशेन हाथी श्री कंसका जनक माहसमेत मारे, समस्त लोकका कंटक भक्तका कंसकाई पनि मारे ॥ ४७ ॥ पत्नी द्विमल्लो
 भक्त पनि जनक दुष्ट दैत्यहस्ताई मलासे सम्पूर्ण मनुष्य रूपसे पूज्य भक्त भक्तों को शर्पणा गर्दा भक्त - ॥ ४८ ॥ हे कृष्ण ! हे महायोगिन् !
 भक्तहृदया ठाको नाथ बने, शरमका ज्ञात भण्णालाह प्रिय गर्ने, हाथीहस्तार्थ (प्रत्यक्ष) पापदंष्ट्रि भूषा गर्नुहवस् ॥ ४९ ॥ अनाथका नाथ !
 सम्पूर्ण ज्ञानने श्री सम्पूर्ण (भूत) भक्तोहकका हित मनामा तत्पर भक्तका हे देव ! केही छुन हाथीहस्त हस्तका भिन्ती गर्हको, मया दामानार्थ
 भण्ण मनामा भोग होउवसिन्छ ॥५०॥ के मने हस्तका जन्मदिन लोकका कोही जान्दैनन्, त्यस दिनलाई जानेर हाथीहस्त (वार्तिकोत्सव)
 जन्मोत्सव मने पाउ, हे भक्त ! यही हाथी शर्पणा छ ॥५१॥ हे महाराज सुचिह्न ! तिनीहस्तका भक्ति, भक्ता, चौहृद र भिन्तीहस्तका निर्मल

श्रुत्वा तेऽपि तथा चक्रविधिना येन तच्छृणु । पार्य । तद्विवसे प्राप्ते दन्तधावनपूर्वकम् ॥५३॥
 रनात्वा पुण्यजले शुद्धं वामसी परिधाय च । निर्वन्त्याऽऽवश्यकं कार्यं क्लृप्तकल्पमागमेत् ॥५४॥
 अथ स्थित्वा निगढारः श्रो भूते तु फेऽहनि । भोक्त्यामि पुण्डरीकरक्ष । शरणं मे भवऽऽय ॥५५॥
 गृहीत्वा नियमं चैव संस्थाप्याचनमाघनम् । मण्डपं शोभनं कृत्वा फलपुष्पादिसंयुतम् ॥५६॥
 तस्मिन् मां पूजयेद् भक्त्या गन्धपुष्पादिभिः पृथक् । उपचारेः षोडशाभिर्द्वादशाक्षगविद्यया ॥५७॥
 सद्यः प्रसूतां जन्नीं वसुदेवं च पूजयेत् । कलदेवसमायुक्तं रोहिणीं गुणशोभिनीम् ॥५८॥

हरण हेनेर वैले निगोहकनाः केरो ३-वद्विज मन्दोभर् ॥५२॥ निनीहकले मुनेर दन विधिसे गो लो मुन-हे पाषा ! हे मुनिहि ! लो
 मन्वाटवीको दिन दग्धच वनपूर्वक ॥५३॥ पवित्र क्लृप्तः वपः स्नान गोत्र म्बेवचन वदिगः प्रापन् निग्नकर्म गो ह मिग्नकर्म पतः दिनसले
 म्बको महत्त्व गर्भ ॥५४॥ हे पुण्डरीकाक्ष ! त्वाव म्बेगहार वीर वोलि वकीं दिन मोत्रन मर्कना, हे मन्वय ! हाहा वग्न निग्नकर्म ॥५५॥
 विरमपूर्वक अथ मित्र पूजाको वाचसी तपात्र पारो क्लृप्त पुण्ड, वन्दनसे शोभावमात्र म्बकीं म्बव वनादिनू ॥५६॥ लो म्बवका म्बव
 मकिर्नके वन्ध, पूर, नेत्रेण इत्यादि व वन्धाववाले मेरो पूजा गर्भ. मरे वम्बुदक व्वाटंदा हायशावने वा म्बव ॥ ५७॥ लो वको म्बवसे
 म्बवदेव) वसेले १हाउन् ॥५८॥ (लघुः वक्ता) म्बव मुनीकी वक्की देवकी व वसुदेव, म्बवाम, गदिनो ॥५८॥ म्बव-वक्ता, मोरिनी,

नन्दं यशोदां गोपीम् गोपान् गाश्चैव सर्वशः । गोकुलं यमुनां चैव योगमायां च दारिकाम् ॥५९॥
 यशोदाशयने सुतां सद्योजातां दिगम्बराम् । सर्वान् सम्पूजयेत्सम्यक् नाममन्त्रैः पृथक् पृथक् ॥६०॥
 सुवर्णरूप्यनाम्नारमृत्स्नादिभिरलङ्कृताः । प्रतिमाः विविधाः प्रोक्तास्तासु चान्यतमं यजेत् ॥६१॥
 रात्रौ जागरणं कुर्याद् गीतनृत्यादिभिः सह । पुराणैः स्तोत्रपाठैश्च जातनामादिपूज्यैः ॥६२॥
 श्वोभूते पारणं कुर्याद् द्विजान्सम्भोजयेत्ततः । एवं कृते महाराज । भूतानाम्भतमुत्तमम् ॥६३॥
 सर्वान् कामनवाप्नोति विष्णुलोके महीयते । मोहान् कुरुते यस्तु याति संसारगह्वरे ॥६४॥

मर्द, मोहल, पल्लवा नदी, योगमायाको पनि ॥ ५९ ॥ कस्तुरी लो बोनयना मने यशोदाकोका रुचनवा (लवोजाता) काकर मन्त्रैकी, दिग्म्बर दिशा नै वल लगाएकी, यो सबैको पृथक् पृथक् मन्त्रले, जम्ही-भीकृष्णाय नमः, देवस्य नमः इत्यादि कमसे पूजा गर्नु ॥ ६० ॥ पूजा गर्दा सुवर्ण, चाँदी, ताँबा, पीतल, मृत्तिका इत्यादि अनेक प्रकारका बेरै प्रतिमा कर्नु, तिनमा जुनसुकै म्य पनि प्रतिमा बनाएर मल-झारहरूले सजिव पूजा गर्नु ॥ ६१ ॥ श्री गान् शत्रान नाच, पुराण-भक्त्य, स्तोत्र पाठ, भीकृष्णको नाममा उम्भब गरेर राखिदा जानरथ गर्नु ॥ ६२ ॥ यहाँ उपास्य प्राप्तःकाल मर्पछि मलको पारण गर्नु र बासाध भोजन गरावन्, हे यहागन ! कुराज ! यस्ता जिवावले मयमा रुचन मय मर्को यो गरे ॥ ६३ ॥ रुन्नुर्न बिताएको कल राई विष्णुलोकमा प्राप्त हुन्छ, यदि मोहले यो मय गरेन भने त्यो जुन संसारकरी

अङ्गदेशोद्भवो राजा मित्रजिन्नामनाम्नतः । तस्य पुत्रो महानेजः सत्यजित् स्तपथे स्थितः ॥६५॥
 पालयामास धर्मज्ञो विधिवदुब्रज्यन् प्रजाः । तस्यैवं कर्तमानस्य कदाचिद्देवयोगतः ॥६६॥
 पाम्बण्डैस्मह संवामो बभूव बहुवासरम् । नन्मसर्गात् स नृपतिरधर्मनिर्ग्नोऽभवत् ॥६७॥
 वेदशास्त्रपुराणानि विनित्य बहुधा नृपः । ब्राह्मणेषु तथा धर्मं विद्वेप परमं गतः ॥६८॥
 एवं बहुनिधे काले गते भरतसत्तम ! । कालेन निधनं प्राप्तो यमदूतवशगतः ॥६९॥
 बहुधा पार्ष्णीयमानो यमदूतैर्यमानिकम् । प्लेहितस्ताप्यमानोऽसौ दुष्टमङ्गवशात्ततः ॥७०॥

(गीता) गुह्यमा गिदं ॥ ६४ ॥ तस्मात् यत्पूर्वकं यो व्रत करोस् किञ्चि यो व्रत बनासे यदुप वो छ पाप्मो त्विह अएको दुष्ट ,
 बलैवा बीटा फुगान् इतिहास छ, सुन-हे बहागात्र पुषिष्ठि ! अनेक यत्पान् कृष्णचन्द्र अष्टौ गतुं-न्त-—अङ्गदेशमा मित्रजित् नाव बरेका
 राजा विष्णु, तिनका सत्यजित् नाई गरेका रवा सञ्जन एक पुत्र विष्णु ॥ ६५ ॥ धर्म ज्ञानो मरका विधिपूर्वक प्रजाहकलाई आनन्द मराणा
 राज्यको पालन गर्दैथ । बर्त्त दिवारासे प्रजाका पालन गरेर बसेका विष्णु । कदाचिद् देवयोगले गर्दा ॥६६॥ ती राजाको धर्म कल्याण
 शास्त्रकोइहसंमको सखास अर्थ र ग्यही कुसङ्गका फलले कदा ती राजा यत्पान्मा गन वर ॥ ६७ ॥ यही उपान्त देव-शास्त्र गुप्ताहकका
 जस्तन्त्र निन्दा गर्ने श्री ब्राह्मणका धर्मको देव गर्ने लागे ॥ ६८ ॥ हे बुधिमि ! यसै प्रकारले ती राजाको धर्म दिन सिन्धो । यही उपान्त
 कालले पर्दा ती राजा बर्दाष्ट । यदूर्ता हुनाले ती यमदूतका बलमा बरे ॥ ६९ ॥ यमदूतका विनकई बलाले धीमेर फिर्दा यमराजका

नरके पतितः पापौ पातनां बहुवत्सवम् । भुक्त्वा पापस्य शेषेण वैशाखीं योनिमास्थितः ॥७१॥
 वृष्णा-क्षुधा-समाक्रान्तौ भ्रमन् समरुपन्वसु । कस्यचिदप्य वैश्यस्य देहमाविश्य संस्थितः ॥७२॥
 सह तेनैव संयातो मयुरां पुण्यदां पुगीम् । समीपे गन्धर्वैस्समोऽथ तस्माद्देहाद्विष्कृतः ॥७३॥
 बभ्रास विपिने सोऽर्जप ऋषीणामाश्रमेषु च । कदाचिद् देवयोगेन मम जन्माग्रमीदिने ॥७४॥
 क्रियमाणा महापूजां व्रतिभिर्मुनिभिर्द्विजैः । रात्री जागरणेनैव नामसंकीर्तनादिभिः ॥७५॥
 ददर्श सर्वं विधिवच्छुभ्राद्य च हरेः कथाः । निष्पापो दर्शनादेव शुद्धनिर्मलमानसः ॥७६॥

लोकात् तत्रैव दाक्षिण्यं वदो वर । दुरका वृद्धो पापौ कण्ठा गी रत्ना गहनान्ते दुःखो वर ॥७०॥ तो पाप-रूप गता जो छन् नरकमा
 वरेर हो र्प ह्यो वरुनको मोग वरेर स्यरो पापका केवळि पिशाच-योनिमा ग्राह वर ॥७१॥ वोळ त्याहले पावून वणर पुण्या छेरा
 निर्जल रेखा ग्राह वर । स्वर्ग काही एक वैश्यको देखा श्रेष्ठ वरेर वसा वर ॥७२॥ वहाँ उग्राल्प त्यो वैश्य जो छ वडो पुण्यदायक
 कण्ठको मयुराया व्रतियोको । गी पिशाच पनि तेंग नालेही विर । जव त्यो वैश्य मयुराका नमोळ्या दुगेप्यो, त्याका रक्तपादले ही
 पिशाचनई वैश्यका देहाद्विष्कृतो विर ॥७३॥ तो पिशाच पनि त्यो काना अतिदुःखं पावमदुःखमा पुण्य लाभे । कदाचिद् देवयोगेने
 कदा जन्माग्रमीको दिन ॥७४॥ दिवसर जव गरो रात्रि वासवदुःखे रात्रिमा जालात्प र वृद्ध गरेको तथा 'कृष्ण-कृष्ण' वने वो नाचको
 कीर्तन ॥७५॥ श्रुत्वाहि विपिर्नरक वरेको, हरिको कथा सुनाते र त्यो कृष्ण वरेको दर्शनं वराले शुद्ध जी निर्मल मन वरो ॥७६॥ मोही

मेतदेहं समुत्सृज्य विष्णुलोकं त्रिमानगः । मम दूतैः समानीतो दिव्यमौगसमन्वितः ॥७७॥
मम सान्निध्यमपन्नो व्रतस्यास्य प्रभावतः । नित्यमेव व्रतश्चेतत् पुराणे सायंकालिकम् ॥७८॥
गीयेन विधिवत् सम्यक् मुनिभिस्तत्त्वदृशिभिः । सर्वं कर्मिकमेवैतत् कृत्वा कामानवाप्नुयात् ॥७९॥
एतत्ते सर्वमाख्यातं व्रतानामुत्तमं व्रतम् । मम सान्निध्यकृद्वाजन् किम्भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥८०॥

इति श्रीकृष्णकृष्णवाहमी व्रतकथा समाप्ता ।

बलवत्ता श्रो मेव-हेतुत्वां स्वाय वर्धो मर । यहाँ उपाय विष्णुलोकात् विमान आना र मेग एतद्वत्ते विष्णुमोणले मुक्त मण्डा लोदा तो राजानर्द्ध स्वयत् । ७७॥ यो व्रतको व्रतावले वेग समीपमा शान मर । यो व्रत सदा पुराणमा ॥७८॥ विधिपूर्वक वदित प्रकाशले वत्तदर्थो वदितवत्ते गणको मुग्ध कान दिने, यो व्रत गजाले समस्त कापना माह नृन्त ॥७९॥ हे राजन् ! महाराज पुषिहि ! तपस्त व्रता उक्त यो व्रत विधीर्द्ध मने, कलो नवे मय सान्निध्यकृत् । वेग नोकन शान गगउने, मर केरि विधीर्द्ध वे मुषाको एका क मने महाराज इतिहासमा नमवान् कृष्णकृष्णले यक्षा गर्तुमरको वैविधास्य वंरविने इदमाषा पौराणिकले ८८ इति श्रीमच्छरि व्रतकर्त वदितवत्ते वदितवत्ते यहाँ विस्तार वदितो ॥ ८० ॥

इति श्रीकृष्ण कृष्णवाहमी व्रतकथा समाप्ता ।

हरितालिका-व्रत पूजाविधिः

भाद्रशुक्लपक्षतृतीयायां प्रातः गङ्गायां वा नद्यादौ तडागे गत्वा तिलमलककल्केन स्नात्वा षट्कलं परिधाय आचम्य तत्रादौ सकृत्पुः—ॐ पूर्वसङ्कल्पसिद्धिस्तु इति माम-पक्ष-वारादीन् उल्लिख्य मम समस्तपापक्षयपूर्वकम्भीभाभ्यादिकविलुब्धये उमामहेश्वरप्रोत्यर्थं हरितालिकाव्रतमहं करिष्ये । इति सकृत्पुं वृत्वा व्रतं चरेत् । ततः पुनः सायंकाले गङ्गायां नद्यां तडागे कृपे वा दन्तधावनपूर्वकं यथाविधि स्नात्वा शुभ्रपट्टवस्त्र परिधाय पूजास्थानमागत्य कटस्त्रीस्तम्भजतोग्णादिभिर्मण्डपं मण्डयित्वा आसने उपविश्य ईशान्द्विभमुखो भूत्वा बालुकामयं गौरीमहिनं शिवलिङ्गं निर्माय स्वकुलशृङ्गोक्तविभिन्न प्राणप्रतिष्ठादिकं वृत्वा पूजामङ्गलं कुर्यात् । आचम्य पूर्वमङ्कल्पसिद्धिस्तु मम सकलजन्मजन्मनि कृतानेकमहापातको-
त्पानकनिश्चयपूर्वकमस्मिंल्लोके समस्तभ्रयाऽभिज्ञप्रज्ञानाविधेश्वयं सुखप्राप्तिपूर्वकं स्वर्णविमानाधिराह-
णोर्वश्यादिदेवाङ्गनामहं नन्दनवनोद्यानविहङ्गाद्यनेकस्वर्गभोगोत्तरं शिवमायुज्यप्राप्तिकामो आदौ दीप-
कलश-गणेशपूजनपूर्वकं यथार्हाल्लोपचारैः उमामहेश्वरपूजनमहं करिष्ये । ततो दीपकलशगणेशादीन्

सम्पूज्य गौरीसहितमहेश्वरमहादेवनादिक्रमेण पूजयेत् । ध्यानम्—मन्दागमालकुलिनालकयै कपालमा-
लाङ्कितोस्वराय । दिव्याम्बरार्यं च दिगम्बराय नमः शिवार्यं च नमः शिवाय ॥ उमामहेश्वराभ्यां नमः
आत्माहनम् । देव देव ! महादेव प्रार्थयेद्दृढं जगन्मय ! इमां मया कृतां पूजां गृहाण सुखसत्तम ! । उमा-
महेश्वराभ्यां नमः । आमनम्—हृद ! शम्भो ! महादेव ! विश्वेशामस्वस्त्वम् । अनेककर्मयुक्तमामनं प्रति-
गृह्यताम् । उमामहेश्वराभ्यां नमः । पायम्—जलं सुशीतलं चारुं नानागन्धसमन्वितम् । पाद्यं गृहाण देवेश
महादेव ! नमोऽस्तु ते ॥ उमाम० नमः । अर्घ्यम्—गङ्गाजलं मयाऽनीतं सुव्रणं कलशे स्थितम् । आचम्यतां
महादेव उमया सहितोऽन्तर्ध ॥ उमाम० नमः । पद्माभूतम्—पयो दधि घृतं चैव शर्करामधुमं फलम् । पद्मा-
भूतं मयानीतं प्रीत्यर्थं प्रतिगृह्यताम् ॥ उमाम० नमः । स्नानम्—गङ्गा-सरस्वती-रेवा-पयोऽणी-नमदा-
जलैः । स्नापितोऽसि मया देव ! तथा शान्तिं कुरुष्व मे ॥ उमाम० नमः । वस्त्रम्—सर्वभूषादिकं मौम्ये
लोकलज्जानिवारणे । मयोपपादिते तुभ्यं वास्ती प्रतिगृह्यताम् ॥ उमाम० नमः । यज्ञोपवीतम्—सुवर्ण-
तन्तुश्रितं कान्तस्वरविभूषितम् । यज्ञोपवीतं देवेश ! गृहाण जगदीश्वर ! उमाम० नमः । गन्धम्—
कुङ्कुमागुरुस्तूरी-चन्दनं धनमिश्रितम् । विलेपनं महादेव ! गन्धं दास्यामि भक्तितः ॥ उमाम० नमः ।

अक्षताः—रञ्जिताः कुङ्कुमौघेन अक्षताभ्यानिशोभनाः । भक्त्या समर्पितास्तुभ्यं प्रसन्नौ भव राक्षस !
 उमाम० । उमार्यं कञ्चुक्यादि मौभाग्यद्रव्यं समर्पयेत्—कञ्चुकीमुपकस्त्रं च नानारत्नसमन्वितम् । गृहाण
 त्वं मया दत्तं पार्वती ! च नमोऽस्तु ते ॥ उमार्यं नमः । सौभाग्यद्रव्याणि—हस्तिदां कुङ्कुमं चैव सिन्दूरं
 कललान्वितम् । सौभाग्यद्रव्यसंयुक्तं गृहाण जगदीश्वर ! उमार्यं नमः । पुष्पाणि—सेवन्तिका-बकुल-
 चम्पक-पाटलाञ्जैः पुष्पाणि जाति करवीर-रसाल-द्रोणेः । बिल्व-प्रवाल-तुलसीदल-मालतीभिस्त्वां पूज-
 यामि जगदीश्वर । मे प्रसीद ॥ उमाम० नमः ।

अन्नपूजा—पुष्पाक्षतान् गृह्यत्वा—ॐ शंकराय नमः जह्ने पूजयामि । ॐ शम्भवे नमः, जानुनी० ।
 ॐ भूतेशाय नमः, उरू० । ॐ नीललोहिताय नमः, कटिम्० । ॐ उघाय नमः, नाभिम्० । ॐ कृष्णा-
 नुरेतसे नमः, उदरम्० । ॐ हराय नमः, स्तनी० । ॐ नीलकण्ठाय नमः, कण्ठम्० । ॐ शिवाय नमः,
 मुखम्० । ॐ त्रिनेत्राय नमः, नेत्रे० । ॐ रुद्राय नमः, कर्णौ० । ॐ ललाटक्षाय नमः, ललाटम्० । ॐ
 शर्वाय नमः, शिरः० । धूपम्—ॐ वनस्पतिरमोद्भूतः कृष्णागुरुसमन्वितः । आनीतोऽयं मया धूपे
 गृहाण परमेश्वर ! उमाम० नमः । दीपम्—ॐ ज्योतिः सर्वदेवानां तेजसां तेज उत्तमम् । आत्मज्योतिः

ॐ भाम नौपाय्य प्रतिगृह्यताम् ॥ उमाम० नमः । नैवेद्यम्—अर्घ्यं चतुर्विधं मृदादृ रसैः पद्भिः समन्वि-
नम् । भक्ष्यमोष्यसमायुक्तं नैवेद्यं प्रतिगृह्यताम् ॥ उमाम० नमः । आचमनीयम्—मलयाचलममृतं कर्पू-
रेण समन्वितम् । आचम्यतां जलस्यच्छं प्रमथ्यो भव सर्वदा ॥ उमाम० नमः । करोद्धतनम्—नानामुगाग्नि
ब्रह्मं च चन्दनं रजनीपुनम् । उद्धतनं मया दत्तं गृहाण जगदीश्वर ! करोद्धतनं समस्तैः उमापद्मेश्व०
नमः । कलम्—इदं कलं मया देव ! स्थापितं पुरतस्तव । तेन मे सफलव्रत्तिभवेऽङ्गभनि जन्मनि ॥
उमाम० नमः । ताम्बूलम्—पूगीफलं महद्दिव्यं नागयक्षीवलैर्युतम् । एल्लचूर्णादिसंयुक्तं ताम्बूलं प्रति-
गृह्यताम् ॥ उमाम० नमः । दक्षिणम्—हिरण्यगर्भगर्भम्हं हेमवीजं विभाक्रमोः । अनन्त पुण्यफलदमतः
शान्तिं प्रयच्छ मे । उमाम० नमः । भूषणम्—वज्रमाणिक्यवर्तुयं मुक्ताविद्रुम-ममण्डितम् । पुण्यगगसमा-
युक्तं भूषणं प्रतिगृह्यताम् । उमाम० नमः । नीराजनम्—चन्द्रादित्यौ च धरणी विद्युदमिस्त्वमेव च ।
त्वमेव सर्वज्योतीषि-आर्तिक्यं प्रतिगृह्यताम् । उमाम० नमः ॥ नामपूजा—ॐ उमायै नमः । ॐ गीर्यै० ।
ॐ पार्क्यै० । ॐ जगदायै० । ॐ जगत्प्रतिष्ठायै० । ॐ शान्तिरूपिण्यै० । ॐ हराय० । ॐ महेश्वराय० ।
ॐ शम्भवे० । ॐ शूलपाणये० । ॐ पिनाकहस्ताय० । ॐ शिवाय० । ॐ पशुपतये० । ॐ महादेवाय० ।

पुष्पाञ्जलिम्—ॐ मन्दारमालाकुलिनालकायै कपालमालाङ्किनशेखराय । दिव्याम्बरायै च दिगम्बराय
 नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥ उमामहेश्व० नमः । प्रदक्षिणा—यानि कानि च पापानि ब्रह्महत्याशनानि
 च । तानि तानि विनश्यन्तु प्रदक्षिणपदे पदे ॥ उमामहेश्वराभ्यां नमः । नमस्कारः—अन्यथा शरणं नास्ति
 त्वमेव शरणं मम । तस्मात् कुरुष्वभावेन रक्ष मां त्रिदशेश्वर ॥ उमा० नमः । प्रार्थना—पुत्रान् देहि धनं
 देहि सौभाग्यं देहि सुव्रत ! अन्यांश्च सर्वकामांश्च देहि देव ! नमोऽस्तु ते ॥ उमाम० नमः । ततः वाय-
 नानि ब्राह्मणाय दद्यात्—अन्नं सुवर्णपात्रस्थं सवस्त्रफलदक्षिणाम् । वायनं गौरी ! विमाय ददामि प्रीतये
 तव ॥ सौभाग्यारोग्यकामाय सवसम्पत्समृद्धये । गौरी-गौरीश-तुष्ट्यर्थं वायनं ते ददाम्यहम् ॥ उमाम०
 नमः । क्षमापनम्—मन्त्रहीनं क्रियाहीनं विधिहीनं च यद्भवेत् । तत्सर्वं क्षम्यतां देव । परिपूर्णं तदस्तु
 मे ॥ इति विसर्जयेत् ।

इति हरितातिका-व्रत-पूजाविधिः समाप्तः ।

श्रीहरितालिका-व्रतकथा

(चन्दन, अक्षता, फूल लिएर हात जोर्नुहोस्) पुष्पाञ्जलिः—

मन्दारमालाकुलितालकायै कपालमालाङ्कितशेखराय ।

दिव्याम्बरायै च दिगम्बराय नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥

सून उवाच—कैलासशिखरे रम्ये गौरी पृच्छति शंकरम् । गुह्यादुगुह्यतरं गुह्यं कथयस्व महेश्वर ! ॥१॥

सर्वेषां धर्मसर्वस्यमल्पायासान् महत् फलम् । मसन्नोऽसि यदा नाथ ! तथ्यं ब्रूहि ममाग्रतः ॥२॥

सोही एक समयमा नैमिषतन्त्र नामक पुष्प क्षेत्रिणि शैवकादि ८८ हजार मुनिहरूले व्रत गरिएका थुप्रैगहरूमा पञ्चकुल भएका वस्ती
हत्ती पहिले श्रीपार्वतीजीले प्रश्न गर्दा श्रीमहादेवले तिन कथा बोझा गर्नुभएभ्यो सोही कथा बिस्तार गर्दछन् । हे शक्ति हो ! एक समय
आपन्त स्वर्णीय वस्ती कैलास पर्वतका शिखरमा श्रीमहादेव पार्वती रहनु भएको थियो, त्यस वस्ती असल एकान्त मौका पाएर छद्ममेक
पार्वती विनीत गर्नुहुन्छ—हे स्वामी ! यस वस्ती असल एकान्त मौका छ । व्रत आज्ञाक्रम कसैले नबानेको, नसुनेको यस्तो मन्यन्त गुप्त
वर्ष, वर्षहरूको सर्वस्वरूप भएकै, थोरै रतिभनले न्याया फल मिल्ने यस्तो कथा बेरा व्रत कथा राखी—हे नाथ ! आज्ञा गरिपकमनुदकम्

“केन त्वं हि मया प्राप्तस्तपोदानमर्तादना । अनादिमप्यनिधनो भर्ता चैव जगत् प्रभुः ॥३॥
 ईश्वर उवाच—शृणु देवि ! प्रवक्ष्यामि तवाग्रे व्रतमुत्तमम् । यद्वोप्यमम सर्वस्वं कथयामि तव प्रिये ! ॥४॥
 यथा चोद्गुणो चन्द्रो ग्रहाणां भानुरेव च । वर्णानाञ्च यथा विप्रो देवानां विष्णुः उत्तमः ॥५॥
 नदीषु च यथा गङ्गा पुराणानां तु भारतः । वेदानाञ्च यथा साम इन्द्रियाणां मनो यथा ॥६॥
 पुराणं वेदसर्वस्वं आगमेन यथोदितम् । एकाग्रेण शृणुष्वैतत् यथादृष्टं पुरातनम् ॥७॥

॥१॥२॥ हे प्रभो ! कुन दान, व्रत, धर्म गर्वादि आदि, मध्य, अन्तर्ले रहित भएका जगत्-प्रभु वस्ता इन्द्राई मैले पार्थ ॥ ३ ॥ हे शौनक हो ! पार्थसाको वस्तो प्रभु सुनी अन्तर्ले प्रसन्न भई श्रीमहादेव आङ्का बर्न ठागुनयो—हे पार्थी ! मराहकमा ओ उत्तम व्रत हो आजसम्म वसलाई मैले गोप्य गलेका पिपे, हे प्रिये ! ओ मेरो सर्वस्वरूप व्रत हो सो आज्ञा म सिद्धा जगादि मन्दहु, सुन । ४॥ हे पार्थी ! कस्तो व्रत मनोली मने जस्तै नखव नागररूपा चन्द्रमा हुला छन्, ग्रहरूपा धर्मा हुला छन्, चार वर्ण अर्थात् ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, शूद्र चारै वर्णमा ब्राह्मण हुला छन्, वेतररूपा विष्णु हुला छन् ॥५॥ नदीहरूमा गङ्गा हुली छन्, पुराणहरूमा महाभारत हुली छ, वेदहरूमा सामवेद हुली छ, इन्द्रियहरूमा मन हुली छ ॥६॥ त्वस्तै समस्त व्रतरूपा को हुप्य पुराण वेदहरूको सर्वम् कक्षिको वस्तो पुराण पो व्रत म कहन्छु, एकाग्रचित्तले सुन मनो महादेवले पार्थलोहित भन्नुमयो । तथा हे शौनक हो ! तिमोहरू पनि एकाग्र भएर सुन ॥ ७ ॥ महादेव

येन पुण्यप्रभायेण प्राप्तमर्द्धामनं मम । सर्वस्वं कथयिष्येऽहं त्वं मम प्रेयसी यन ॥८॥
 भद्रे मासि सिते पक्षे तृतीया इस्त सौमयुक् । तदनुष्ठानमात्रेण सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥९॥
 शृणु देवि ! त्वया पूर्वं यदुक्तं चरितं महत् । तत्सर्वं कथयिष्यामि यथावृत्तं हिमाचले ॥१०॥
 पर्वत्युवाच—कथं कृतं मया नाथ ! अनानामुत्तमं वनम् । तत्सर्वं श्रोतुमिच्छामि त्वत्सकाशात्महेश्वर ॥११॥
 ईश्वर उवाच—आसीत्तत्र महादिव्यो हिमवाज्रग उत्तमः । नानाभूतसमाक्षिप्तो नानाद्रुमसमाकुलः ॥१२॥

अनुवृत्त—हे पार्वती ! तुम सबका बधावले येतो जडावन तिळोले पायी, त्यो एक-एक गतो होतो वनांतु किंकि विषो मत्स्य मीनो प्यारी हो ॥८॥ हे पार्वती ! यात्र महीनाका पुण्यको इत्य वक्ष्ये नौ धोमराग युक्त वण्डी वरोपाको जग यावले वनस्य पादपाद कुटेर वृक्ष इत्य ॥९॥ हे देवि ! हिमाचल पर्वतमा रही वेजे विमोले तुल वनको पुण्यले मलाई पायी तो मन्दहृ, मुन ॥ १० ॥ पार्वती केरि सोज्जुह्व—हे ईश्वर ! हे नाथ ! तुल स्वमो उचय मय मीले परे, हे प्रभो ! इत्युक्त मत्स्य मयस्य येने पुत्र पावन्तु, आशा होत ॥ ११ ॥ पार्वतीले लोचिपक्षयु ईरा महादेव आशा अनुवृत्त—हे देवि ! नानाप्रकारका पर्वतकले पुत्र मरको, नानाप्रकारका वृक्षकले चित्र विचित्र मरको, नानाप्रकारका वृक्षकले शोडित हिमालय नाथक एक पर्वत विषो, जहाँ देशता, सिद्ध, वातम, वन्य, गुह्यगुह्य वनवांशित नाथक सर्वदे, जहाँ गन्धर्वकको नाथ-गान-वज्रकको अम्ब नित्य मुनिन्मो, एक वामा वणि कैर्प आदि मरेका रविकले देरीवमान हो एकटिक

नानापक्षिसमायुक्तो नानामृगविचित्रितः । यत्र देवाः सगन्धर्वाः सिद्धचारणगुह्यकाः ॥१३॥
 विचरन्ति यथा देवि । गन्धर्वधनिसंकुलम् । स्फाटिकैः काञ्चनैः शृंगैर्मणिवैदूर्यभूषितैः ॥१४॥
 भुजलिखसिवाकाशं सुहृदो मन्दिरं यथा । हिमैः सहितो नित्यं गङ्गाधर्माविनादिनः ॥१५॥
 पार्वती त्वं तत्र बाल्ये परमश्वाचरत् तपः । शब्दद्वन्द्वशकं देवि ! धूम्रपानमधोमुखी ॥१६॥
 संवत्सरं चतुष्पष्टिं पक्षपर्णाशनं कृतम् । दृष्ट्वा कष्टं तव पिता चिन्तया दुःखितोऽभवत् ॥१७॥
 कस्मै देया मया कन्या एवं चिन्तानुरोऽभवत् । तदेवाम्बरतः प्राप्तो ब्रह्मपुत्रस्तु धर्मवित् ॥१८॥
 नारदो मुनिशार्दूलः शैलपुत्रीं दिदक्षया । दत्त्वाभ्यं विष्टरं पादं नारदायोक्तवान् गिरः ॥१९॥

इत्यर्चका टाङ्गारालो भूषित इति उक्ता यानो आकाश स्वर्ग मर्तां कि मने अस्ता, केरि हिमते पुक्त त्वसमाधि महाजीका प्रमाक्ते एन्दाबबल
 यस्तो पुष्पदायक सुन्दर त्वस हिमालयका कन्दराया रद्वे इ पार्वती ! निर्मले बालके अवस्थामा प्रयोक्तुं करो वाह वर्षसम्भ भूमपान चरेर
 तपस्या बन्धी १२॥१३॥१४॥१५ १६॥ तद्विपक्षि ६४ वर्षपर्यन्त सुकेका पक्षेका पक्षि-नात साएर तपस्या गन्धौ, यस्तो निम्नो कष्ट निम्ना
 बाबा हिमालयसे देखेर अन्वन्त दुःखी हुंदाय ॥१७॥ मन-मनमा यो कन्या मैले कसलार्ह दिने हो मने चिन्ताके आह्वर भणका ब्रह्मा सादो
 बकत पुन्ने आकाश मार्ग लिप्तर मङ्गपुत्र वर्षह ॥१८॥ नारद मुनि पार्वतीको दर्शन गर्न मनी स्पष्टे आउँमा प्राप्त हुंदाय . हिमालयसे

[illegible]

कृताञ्जलिपुटी भूत्वा मुनीन्द्रस्तमभाषत । नारद उवाच-शृणु देव भक्त्यार्यं विवाही निभिनम्नव ॥२५॥
हिमवांस्तु तदा गौरीसुवाच वचनं मुदा । दत्तासि त्वं मया पुत्रि ! देवाय गरुडः प्रजे ॥२६॥
श्रुत्वा वाक्यं पितुर्देवी सखीभिः सहिता वने । सिंहव्याघ्रमृगैर्घ्याप्ते तद्गुप्ता च निजं ॥२७॥
सख्युवाच-किमर्थं दुःखिता देवि ! कथयस्व ममाऽपगतः । यत्ते भक्त्या निहितं करिष्येऽहं न संशयः ॥२८॥
पार्वत्युवाच-सखि प्रिये ! शृणुष्व्याद्य मनोमिलयितं मम । कथयितुं च भर्तां करिष्येऽहं न संशयः ॥२९॥

राजसु दुष्परो वरं पुनः ॥२५॥ हाय जोड़ी नारदजी किन्ही पर्यन्त-हे वचन ! इत्युक्तो वार्तिके त्रिंशत् पर्वो हिमालयसे आर्जुन जंगल में ॥२५॥ तत्र
सर्वं विर, विराम पुनः निरूप कर्त्तुं कर्त्तुं तुनाम् । यथाहिर नव नारद विरा नर्त्तुं किञ्चुकरां गच्छ नव जंगली पार्वतीपति ॥२५॥ १३ प्रेक्ष्य
जाय वस्तो वचन विवाहसे वने-हे पुत्रि ! पार्वति । किन्हीवार्त्तिके गरुडभक्त विष्णु कथावचनार्त्तिके दिशोऽर्त्तिके ॥२५॥ १४ पार्वती के मित्रको
आपना वाचा द्वैवभक्तको वचन गुप्तावाच अपगत पितृ-वातात्तां वार्त्तिके नर्त्तुं आर्जुन मञ्जोरस निरूप सिंहव्याघ्रादिप्राप्तं ॥२७॥ अपगत
मिर्बन वनवा नर्त्तुं मुक्तिवर्त्तुं ॥२७॥ वस्ता वनसे सुखेकी किन्हीवार्त्तिके देखे कर्त्तुं नन्दचित्-हे पार्वति ! हे देवि ! निरूप विन दृष्टो अपगत
जी जो मेरा अपगत लक्ष्य वन, वे वनसे तिष्ठो को दुःख जाय तो न अपगत वनेषु, वनवा नन्दन नन्दन वने निरूप वचन वनवा
॥२८॥ हे कौमल दो ! भीमवर्त्तुं वन्दयि-हे वरिष्ठ । हे प्रिये ! वरिष्ठ मेरा वनको कृता कथय पुन-हे कौमली वने धी पार्वतीवार्त्तिके

एतन्मे चिन्तितं कर्तुं नातेन कृणुमम्यथा । तस्मादंघ्रिपरिष्कारं करिष्येऽहं सखि ! प्रिये ! ॥३०॥
 पदंश्या वचनं श्रुत्वा सखी वचनमब्रवीत् । पिता यत्र न जानाति गमिष्यामो हि तद्वनम् ॥३१॥
 इत्येवं सम्पन्नं कृत्वा नीतासि त्वं महद्वनम् । पिता निरीक्षयामास हिमरास्तु गृहे गृहे ॥३२॥
 केन नीतासि मे पुत्रि देव-दाम्पत्य-विरहैः । नावदाय कृतं सत्यं किं दास्ये गरुडपुत्रजम् ॥३३॥
 इत्येवं चिन्तयन्निष्ठो मूर्च्छितो निपद्यत ह । हा हा कृत्वा प्रधावन्नि लोकास्ते गिरिपुङ्गवम् ॥३४॥
 उच्युर्गिरिवरं सर्वं मूर्च्छां हेतुं गिरे वद । दुःसस्य हेतुं शृणुत कन्यारत्नं वनं मम ॥३५॥

पति गरी ॥ मन्ने विचार बेरा कन्या पिरो ॥२५॥ जो बेले विवाहको कार्य देग बाबा दिवाकरले कन्या बरी विन्तुनार्ई दिवुबनो, जो
 बयार्ई नरु बैन कन्यान् हे लकि । अब म देर गगन मरुहु ॥ २० ॥ मन्ने कन्यो वचन सुनेर मकी कदरिनु-हे बार्बनि ? यदि स्वकी
 मन्ने ॥ विवाहो बर्य बरे पनि बचान्ने वस्ता गुडेना जाउँ, हिँड ॥२१॥ मन्ने लह्याइ परी लो लसोसि भर्बे हुको कन्या लिख् गौडीभरु ।
 लौ । ॥ निजा बाबाको विनीतार्ई मदेकी परवा मय छन खोज्नु लह्या मन्ने ॥२२॥ अब विनीतार्ई कन्यो पारवन् मन्ने आचिन्ने बेरी कोनी-
 तार्ई कन्यो लको कन्या देव दामर किम्वदन्तको लो लगे कि नारदकीया दाव विन्तुनार्ई कोनी दिई मन्ने लो मन्ने बाबा मरे, अब बेले हे
 दिने हो ? ॥२३॥ दस्ता दस्तो विनामा हुवेका छेन्ने दुकी मन्ने मिदी मन्ने । निदाताव मन्ने लोकरु हारकर परी निजाव रनीकरा
 मन्ने मन्ने ॥२४॥ हे निजाव ! कन्या दुकी गर्नुबन्ने कन्या के हो ? मन्ने लो कन्या कन्याको बोझ दिवाकर कन्यान्-हे लो

दृष्टा वा कलस्त्रयेण सिंहव्याघ्रेण वा हता । न जाने क गता पुत्री केन दृष्टेन वा हना ॥३६॥
 चकम्पे शोकसन्तप्तो वातेनेव महत्तलः । गिरिर्वनाद्भवनं यामस्तदालोकनकण्ठात् ॥३७॥
 सिंहव्याघ्रैश्च भस्त्वैरहिभिः सहितं वनम् । त्वं चापि विपिने घोरे व्रजन्ती सखिभिः सह ॥३८॥
 तत्र दृष्ट्वा नदीं रम्यां तस्मिन्नेव महागुह्यम् । तां प्रविश्य सखीसार्धमन्नभोगविवर्जिता ॥३९॥
 संस्थाप्य बालकपिण्डं पर्वत्या सहितं मम । या कृतीया भद्रपदे हस्तनक्षत्रसंयुता ॥४०॥
 तत्र वादित्र गीतेन रात्री जागरणं कृतम् । तेन अतप्रभावेण आसनं चलितं मम ॥४१॥

हो ! मेरा दुःखको क्या कहूँ—मेरी कन्या चारों तरफ़ घूमने लगी । ॥ ३६ ॥ अलसपड़े निषी कि जड़वा सिंह-
 व्याघ्रादिते काह कि कदा मरव, इन दुष्टों हस्त मरने, कदा कन् केरी पता है न को ॥ ३६ ॥ सखी हाथले कलकलार्थ इन्द्रावैठ तपरी
 किसिमसे चिन्तासे आकाश मर कहीं दे चारों तरफ़ मन्दे कोजनाका निमित्त चरित्र वन-वनवा कीरदार ॥ ३७ ॥ सिखी रनि मिह, बाघ,
 कल र सर्वदष्टों आकाश मरको मरने वनकला लखीदष्टों दुष्ट मर दिंदरप्यो ॥ ३८ ॥ सखी चोर जंगलवा एक स्वकीय मरने मरप्यो,
 स्वका किनतवा एक गुफा सिखी, तपरी गुफावा लखीदष्टों तपित मरको सिखी जंग-जंगल स्वानेकी कंदी चारों तरफ़ तपित मरको मेरी
 बालुवाको सिद्ध बनाएर स्थापन मरी दुष्टमर हस्त मरको दुष्ट मरको हुमीपाको दिन भर मरने कायंकलावा दूख मन्वी । ३९-४० ॥
 कदाकि त्वं रात्रिच मय-मान-वमान इत्यादि मरी रात्रिक कायक मन्वी, त्वं मरका जवत्तले कदा मेरी जाह्नव डकमन्वी ॥ ४१ ॥

सम्प्राप्तोऽहं तदा तत्र एव त्वं सखिभिः सह । प्रसन्नोऽस्मि मया प्रोक्तं वरं ब्रूहि करानने ! ॥४२॥
 पार्वत्युवाच—यदि देव प्रसन्नोऽपि भर्ता भवतु मे हर । तथेत्युक्त्वा तु तां देवीं कैलाशं पुनरागतः ॥४३॥
 ततः प्रभाते सम्प्राप्ता नद्यां सर्वं विसर्जितम् । पारणं तु कृतं तत्र सख्या सार्द्धं स्वया शुभम् ॥४४॥
 हिमवनपि तं देशमाजगाम वनं वनम् । चतुराशा निरीक्षस्तु विह्वलः पतितः पुनः ॥४५॥
 तत्र दृष्ट्वा नदीतीरे प्रसुप्तं कन्यकाद्वयम् । उत्थाप्योत्सङ्गमारोप्य रोदनं कृतवान् गिरिः ॥४६॥
 सिंहव्याघ्रादि भस्तूर्कैर्वने दुष्टे कुतः स्थिताः ॥४७॥

२ यहाँ आगना बन्नीदरका साथ विभी रहेकी चिपौ, स्वर्द्धा कायर बहुत प्रवस करको छँदो—‘हे वगवदे ! क मीन’ मदी मन्दोवर्द्ध ॥४२॥
 स्वसपति विभीले मर्यो वर माग्दी मयी—हे देव ! यदि दृष्टा भदेक्षि प्रसन्न होइवकसनु दुन्ठ मने हल्ल मेरो पनि होइवकसनु हवन्, येरो
 पक्षी हन्ठा छ म-यो र ‘तथास्तु’ त्यस्तै होन्त मती म फर्द्धे मरे ॥४३॥ । प्रवानकाल भएपछि पूजाको सरवाय नदीमा खेठाएर मनको
 पसन्ना गर्दी मयी ॥४४॥ । स्पर्म वक्षत सिद्धा पिता रिमालक विभी हरायकी दुनाखे मुता फिन्कीले विह्वल भएका छँदः पारौ विशाखर्द्ध हेर्दै
 खोन्दै लड्दै स्वहो घोः जंठया जागुग्दा मर ॥४५॥ । स्पदी नदीका मीग्दा सखीले सहित सुनेकी सिर्मस्पर्द्ध मर हेरे खदपद् ठठल्ल
 विभीताई काखमा राखी कन बाज्दाकर ॥४६॥ । स्वसपति हे पार्वी ! विभीदेक्षि रिवायर तिआ पिआ रिमासपले मने हे हुष्टे ! यो

पार्वत्युवाच—शृणु तान् मया ज्ञानं त्वं दास्यस्सीश्वराय माम् । तदन्यथा कृन् तान् तेनाहं वनमागता ॥४८॥
 इदमि तान् ! यदि मां गिरीशाय तदा गृहम् । आगमिष्यामि नैव खेदिह स्यास्यामि निश्चिनम् ॥४९॥
 तथेत्युक्त्वा हिमवता नीनमि त्वं गृहं प्रति । पश्चाद्वा त्वमस्माकं कृत्वा वैवाहिकीं क्रियाम् ॥५०॥
 तेन व्रतप्रमाद्येण सौमार्थ्यं माघिनं त्वया । अथापि व्रतराजस्तु न कस्यापि निवेदितः ॥५१॥
 नामस्य व्रतराजस्य शृणु देवि ! यथाशकम् । आस्त्रिभिर्हरिता यस्मात्तस्मात्ता हरितास्त्रिभ्यः ॥५२॥

बाव, बाव, शशी, मैडा जाति सत्ये कसो बचने संभन्धा कसो जातु ? किन जाइइ ॥ ४७ ॥ कसो जाइना बाव दिवात्मको
 कवन हुनो निर्दिष्टे कसो-बाव । कसोले पठाई सिन्धुठाई दिनुवरो कैले बाव बाव । जो बाव पठाई पंदा बिचन बोली काव पठाईले
 पदां व बावो वर संभन्धा जाइर हुनेको हुं ॥४८॥ हे राव । अब पनि यदि कसो जाइइले दिनुहुन्छ भने व पर जान्छु, अब बिचर
 जान्छुले, व का ज्ञानेन, उही कसो जान्छु ॥४९॥ कसोले बिचो कवन हुनेर निषा बाव दिवात्मको 'हुन्छ, व बिचो बडादेवले
 जाइना बिचाइ पनिदिनेको कोर बिचोलाई त्यस संभन्धा वर कैरिदिन वर अतिरिक्त बिचो देग जावना बिभिर्पक्ष बिचइ गरी दिदा
 न्छु ॥५०॥ हे पार्वती । जो सब सोचो वछ दुःख दुर्लभको दिनुका वरको वरकोसे वरो नौवात्मको जाइना दिनीका वर हुनेको । हे
 पार्वती ! उन्मुख भवइको रावो जो 'व्रतराज' कैले बचाति कोरतां पनि वनेको बिचन ॥ ५१ ॥ हे रावको ! जो वरराजको नाम पनि
 कनहु, हुन—कसोले इत्य वनेर कोरका वरत्वावा सिनीले वर कोरको हुनको वर कोरको नाम (इतिविवेक) ५२ ॥ ५१ ॥ कसो

पार्वत्युवाच—नामेवं कथितं तस्य विधिं वद मम प्रभो ! किं पुण्यं किं फलं चास्य केन च क्रियते व्रतम् ॥५३॥
 ईश्वर उवाच—शृणु देवि ! व्रतं वदये नारीणाञ्जसुखमम् । करिष्यसि प्रयत्नेन यदि सौभाग्यमिच्छसि ॥५४॥
 तोरणादिप्रकर्तव्यं कटुलीस्तम्भमण्डितम् । आच्छाद्य पट्टवस्त्रैस्तु नानावर्णविचित्रितैः ॥५५॥
 चन्दनेन सुगन्धेन लेपयेद् गृहमण्डलम् । शङ्खभेरीमृदङ्गश्च कारयेद् बहुनिःस्यनैः ॥५६॥
 नानामङ्गलगीतैश्च कर्तव्यं मम सद्यनि । स्थापयेद्बाल्लुकालिङ्गं पार्वत्या सहितं मम ॥५७॥

कन्तुवृत्त—हे धीनक हो ! क्या किसीको व्रतको विस्मय महादेवराट मुनेर पार्वती विन्दी मर्दछिन—हे प्रभो ! इन्होंने यमहा नाम का कन्तुवृत्त पस्तु वो वक्रको विधि के हो ! वो व्रत गनने के पुण्य मिन्दङ्ग ? के फल पाइन्छ ? कसरी गरिन्छ ? कसले म-प ? वो सब कहियस्तु इहस् ॥५३॥ मन्ने वरतो पार्वतीको घरन सुनी महादेव आज्ञा गर्नुवृत्त—हे पार्वती ! नागेश्वरको हुन्छ उल्लस जो व्रत हो मी मन्नेछ, सुव—यदि किसी पवि निरन्तर सौभाग्य चाहन्छवी बने अवश्य वो व्रत गर्न मजोरे ॥५४॥ हे पार्वती ! अब म विमानाई विधि पनि बताउँछु, सुन—बारैति केराका सम्बा राखी स्वसमा तोरणादिके चेरो नाना किसिमका चित्र विचित्र देखी बगइच्छे ३ टन गर्नु ॥५५॥ तहाँ उपाला सुगन्ध जातने कटु चन्दन आदिके बगइछ लेपन गर्नु, शङ्ख, चण्ट, मृदङ्ग आदि बाजाहरू बजाई ॥५६॥ मङ्गलदायक गान गनआदि गरी त्यस बगइच्छा त्यस दिन हुन्छो कृत्तव धरेर पार्वतीके सहित बाल्लुकाको चेरो लिङ्ग बनाया ॥५७॥ विविध विविधका

पूजयेद् बहुपुष्पैश्च गन्धधूपानिभिर्नवैः । नानाप्रकारैर्नैवेद्यैः पूजयेत्तागरवरेत् ॥५८॥
 नारिकेलैः पुगिफलैर्जम्बीरैर्वकुलैस्तथा । बीजपूरैः सनारंगैः फलैश्चान्यैश्च मृरिशः ॥५९॥
 अतुकालोद्भवैर्भूरिप्रकारैः चन्दमूलकैः । धूपदीपैर्गन्धपुष्पैर्मन्त्रेणानेन पूजयेत् ॥६०॥
 नमः शिवाय शान्ताय पञ्चवक्त्राय शूलिने । नन्दि-मृगि-महाकालगणयुक्ताय शम्भवे ॥६१॥
 शिवायै हरकान्तायै प्रकृत्यै सृष्टिहेतवे । शिवायै सर्वमाङ्गस्यै शिवरूपे जगन्मये ॥६२॥
 शिवे कल्याणदे । नित्यं शिवरूपे नमोऽस्तु ते । शिवरूपे नमस्तुभ्यं शिवायै सततं नमः ॥६३॥
 नमस्ते अक्षरूपिण्यै जगदाश्रयै नमो नमः । संसारभयसन्तापात् त्राहि मां सिंहवाहिनि ॥६४॥

नैवेद्याहुः, धूप, दीप, चन्दन, अक्षतादिके पूजा गरी एतन्म आचरणं यतोच् ॥५८॥ उज्ज्वल नम्रिष्ठ, सुवर्णी, ज्वाविर्, मौलविरी, विमिर्, सुन्दरा इत्यादि वक्ष्यते फलदकले अरु पर्नि चतुर्वदुवा फलेका अनेक त्रास्तिका कच, कुच, धूप दीप चन्दनादिषु यो मन्त्र वदेर चकार ॥५९॥६०॥ शिवाय नमः । शान्ताय नमः । पञ्चवक्त्राय नमः । शूलिने नमः । नन्दि मृगि-महाकालगणयुक्ताय नमः । शम्भवे नमः ॥६१॥ शिवायै नमः । हरकान्तायै नमः । प्रकृत्यै नमः सृष्टिहेतवायै नमः शिवायै नमः । सर्वमाङ्गस्यै नमः । शिवरूपायै नमः । जगन्मयायै नमः ॥६२॥ यत्तु चन्दने पूजा परेर केरि यो चन्दने चार्त्तना चर्त्त-विदे, कल्याणदे । ॥६३॥६४॥६५॥ यत्तु चन्दने च चरित्व सिद्धो पूजा वतो

येन कामेन देवेशि ! पूजितासि महेश्वरि ! राज्यसौभाग्यसम्पत्तिं देहि मामग्न्य पार्वति ॥६५॥
 मन्त्रेणानेन देवि ! त्वां पूजयित्वा मया सह । कथां श्रुत्वा विधानेन दद्यादन्नश्च मूरिशः ॥६६॥
 ब्राह्मणेभ्यो यथाशक्त्या देया वस्त्र-हिरण्य-गाः । अन्येभ्यो दीयते भूरि स्त्रीणां वा भूषणादिकम् ॥६७॥
 भर्त्रा सह कथां श्रुत्वा भक्तियुक्तेन चेतसा । कृत्वा प्रतेश्वरं देवि ! सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥६८॥
 सप्तजन्म भवेद्भ्राज्यं सौभाग्यञ्चैव वर्द्धते । तृतीयाया तु या नागे आहारं कुरुते यदि ॥६९॥
 सप्तजन्म भवेद्दुर्बल्या वैधव्यं जन्म-जन्मनि । दारिद्र्यं पुत्रशोकश्च कर्कशा दुःखमागिनी ॥७०॥
 पच्यते नरके घोरे नोपवासं करोति यः । राजते काष्ठाने नाम्ने वैणवे चाथ मृगमये ॥७१॥

विश्वरूपक कथा सुनी यथाशक्ति ब्राह्मणकृतार्थं र सौभाग्यवती स्त्रीतार्थं भज-वस्त्र-युषणादिकं दिई। ६६॥६७॥ ब्राह्मण वरिष्ठे तद्विद भक्तिपूर्वक
 कथा सुनी प्रवचकमा बंधु बण्डो यो प्रव गनल्ले बन्धुर्ष पापदेक्षि गदित मई ब्रांको सप्त जन्मसम्प राज्य जो सौभाग्यको वृद्धि हुन्छ अर्थात्
 छाल जन्मसम्प रानी हुनेछ । वरि यो वक्त पुन सोले गर्दिन सबै शोक सान्छे । ६८॥६९॥ त्यो स्त्री सप्त जन्मसम्प भौंको हुन्छे, दग्नि हुन्छे,
 पुत्रशोकी, कर्कशा, दुःखी भोग्दन्ने ॥७०॥ हे पार्वती ! मुन स्त्री पप्त प्रवको दिन उपवास गर्दिन त्यो बरेपछि पनि शोभ बन्धमा पर्दछे मनो
 वरि विरहात बरो महादेव पाण्याको विधि बन्नुहुन्छ—हे पार्वती ! सुषर्ष, चोरी, लाचर, चोच, मृषिका वरिवा जो शक्तिले हुन्छ ॥७१॥

मज्जने विन्यसेदन्नं सवस्त्र-फल-दक्षिणाम् । वायनं द्विजवर्थाय दद्याद्दर्शनं च पारणम ॥७२॥

एवं विधिं या कुरुते च नारी त्वया समाना रमते स्वमन्त्रा ।

भोगाननेकान् भुवि भुज्यमाना सायुज्यमन्ते लभते नरेण ॥७३॥

अश्वमेध सहस्राणि वाजपेय शतानि च । कथा श्रवणमात्रेण तत्फलं प्राप्यते नरैः ॥७४॥

एतत्ते कथितं देवि । तवाग्र्ये व्रतश्रुतमम् । कोटियज्ञकृतं पुण्यं यस्याऽनुष्ठानमात्रतः ॥७५॥

इति हरितालिका-व्रत-पूजाविधिः समाप्तः ।

श्री गौडामा वागल गोर गङ्गा, कुल, द्रव्य सहित पूर्णवात्र दिग्गज वतको साङ्गे गर्भ ॥७२॥ वस्त्रा विविधको विधि कर्तव्य केनि मगदेष कन्दु हुन्त-हे पार्वती ! यो मैत्रे करेको व्रत विधिपूर्वक जो रारी बर्द्धे, सो निमासे समान आपना पनिहा साथ स्वयं गरेर जनेक मुग्धयोग गरी अन्त्यभा पतितो सहित सायुज्य हुकि पावैछे ॥७३॥ यो कथा श्रवण गर्नाले मात्र पनि इवाग्न अश्वमेध र हय वाजपेय यज्ञ रनेको फल प्राप्त हुन्छ ॥७४॥ हे देवि ! यो उच्यत व्रत विन्ना जगति पपान गरे, यो व्रत गर्नाले वाङ्ग कोटि यज्ञ गरेको फल प्राप्त हुन्छ । ७५॥ भनी मगदेषक पार्वतीलाई करेको हरितालिका व्रत पूजाविधि कथा हे श्रीनकारि इति हो । मैत्रे निमीदकलाई सुनारै, सोही कथा हे जोशमवरी । मैत्रे उपग्रहकलाई वषामति विन्दार गरे । इति मणिषोक्तपुराणे हरितालिका व्रतकथा समाप्ता ।

ऋषिपञ्चमी पूजाविधिः

ऋषिपञ्चमीपूजा मत्स्याह्वय्याग्निं प्राप्नुवति । गङ्गायां वा नद्यादौ तदानीं गत्वा पूर्वाभिमुखी भूत्वा
 आचारात् अपामार्गघट्टेन ३६० दन्तधावनं कुर्यात् । प्रथमतः प्रार्थना-आयुर्वलं यशोवचः प्रजापतु-
 वसुनि च । नमःप्रज्ञां च मेधां च त्वत्तो वेदि वनस्पते ! ॥ इति मन्त्रेण संघ्रात्य अग्नेन मन्त्रेण दन्त-
 धावनम्-सुखदीर्घान्धनाशाय दन्तानां च विशुद्धये । छीकनाय च गात्राणां कुर्वेऽहं दन्तधावनम् ॥ अग्नेन
 मन्त्रेण दन्तान् संशोष्य ३६० मृत्तिकालेपनस्नानादिकं च कृत्वा पक्षगव्यं प्राश्य पूजां कृत्वा तत्रादौ
 सङ्कल्पम् । आचम्य-ॐ पूर्वमङ्कृत्यसिद्धिरस्तु इति मातृ-पक्ष-वारादीन् उल्लिख्य मम ऋतुसम्पर्क-जनित
 दोषपरिहारार्थं दीप-कलश-गणेशपूजनपूर्वकं चरन्धनीसहितकश्यपादिसप्तऋषिप्रोत्थये ऋषिपूजनमहं
 कुरिष्ये । ततो दीप-कलश-गणेशादीन् सम्पूज्य अष्टदलं विलिख्य अष्टदलेपरि आश्राडनादिक्रमेण
 पूजयेत् । आवाहनम्-आगच्छत महाभागाम्भनुर्वेदपरायणाः । यावत् पूजामहं कुर्वे यूपं पवन सुस्थिराः ॥
 ध्यानम्-मूर्तिब्रह्मण्यदेवस्य ब्रह्मण्यं तेजमुत्तमम् । सूर्यकोटिप्रतीकरां ऋषिवन्दं विचिन्तये ॥ आसनम्-

ऋग्यजुः सामवेदानां स्वरूपेभ्यो नमो नमः । पुण्यपुरुषेभ्यो हि वेदेष्वेभ्यो नमो नमः ॥ पाथम्—गन्ध-
 पुष्पासतेयुक्तं पाथं गृह्णन्तु मे द्विजाः । ममादं कुलः प्रीत्या तुष्टाः सन्तु भद्रा मम ॥ अर्घ्यम्—नमस्ते
 शुक्रपद्ममयचित्ताः श्राव्यमलमाः । दहन्तु पादं मे सर्वं गृह्णन्त्वर्घ्यं नमो नमः ॥ आचमनोपम्—लोकनां
 तुष्टिकर्तारो यूयं सर्वे तपोधनाः । नमो वो धर्मविज्ञेभ्यो महर्षिभ्यो नमो नमः ॥ पञ्चामृतम्—स्पर्शं दधि
 घृतं चैव शर्करां मधुसंप्लवम् । पञ्चामृतेन स्नपनं हरिष्ये ऋषिसत्तमाः ॥ स्नानम्—मन्दाकिण्याः समा-
 नीयं यमुनागोनमोजलम् । कृष्णानमंदयान्तांयं तेभ्यः स्नानार्थमर्पितम् ॥ वस्त्रम्—सर्वे नित्यं तपोनिष्ठा
 ब्रह्मज्ञा सत्यवादिनः । कस्मापि प्रतिगृह्णन्तु मुक्तिदाः सन्तु मे सदा । पद्मोपवीतम्—नाना मन्त्रैः समुद्रमूर्तं
 त्रितुलं ब्रह्ममूर्तकैः । मन्त्रैर्ह च मयच्छामि ऋषयः प्रतिगृह्णताम् ॥ गन्धम्—कुङ्कुमागुरुर्धूपं सुगन्धैर्मि-
 श्रितं शुभम् । गन्धादयं चन्दनं दिव्यं गृह्णन्तु ऋषिसत्तमाः ॥ अक्षताः—शुभ्राक्षतास्य सम्पूर्णाः प्रज्ञास्य
 च नियोजिताः । शोभाये च मया दत्ता गृह्णन्तां मुनिसत्तमाः ॥ पुष्पाणि—मालात्री चम्पकादीनि नानापुष्पाणि
 वै द्विजाः । मयाहृतानि पूजार्थं गृह्णन्तु मुनिपुङ्गवाः ॥ धूपम्—वनस्पतिरसोद्भूतो गन्धाग्न्यः सुमन्त्रोदरः ।
 आत्रेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥ दीपम्—आज्यं च वर्तिसंयुक्तं बहिस्त योजितं मया । गृह्णन्तु

कृत्यः सर्वे दीपौऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥ नैवेद्यम्—नानाप्रकारसंगुक्तं रसैः बह्विधं समन्वितम् । गृह्यन्तु
 श्रवयः सर्वे नैवेद्यं सुमनोहरम् । नैवेद्यान्ते जलम् । उत्तराशीशानं हस्तप्रक्षालनं करोहन्तं च—'ॐ सर्वविभ्यो
 नमः' इति मन्त्रेण दद्यात् । फलम्—नमो वेदविदः श्रेष्ठा श्रवयः सूर्यसन्निभाः । गृह्यन्ति च कृतं तृष्टा भव्य
 दत्तं हि भक्तिः ॥ पूगीफलं ताम्बूलञ्च 'ॐ सर्वविभ्यो नमः' इति मन्त्रेण समर्पयेत् । दक्षिणाश्च—हिरण्य-
 गर्भगर्भस्थं हेमवीजं विभाज्योः । अनन्तपुष्पफलदमता राक्षसिं प्रयच्छ मे ॥ प्रदक्षिणा—यानि यानि च
 पापानि ब्रह्महत्या कृतानि च । तानि तानि किन्दयन्ति प्रदक्षिणा फदे गदे ॥ नमस्कार—नमोऽस्तु श्रवयन्देव्यो
 देवर्षिभ्यो नमो नमः । सर्वपापहरेभ्यो हि वेदविद्भ्यो नमो नमः ॥ प्रार्थन—एते सत्तर्कः सर्वे भव्यात्संपू-
 जिता मया । सर्वपापव्यपोहन्तु तान्नोऽष्टात्मनः कृन्तु ॥ वायनम्—वायनं फलसंयुक्तं मष्टनं दक्षिणाञ्चिनम् ।
 द्विजव्याघ्रशस्त्राणि क्षतमपूरुषादहन्ते ॥ श्रवयः प्रतिगृह्यन्तु ज्योतिरूपास्तपोयनाः । उन्नयन्तारकाः सन्तु
 वायनस्य प्रदानतः ॥ विमर्जनम्—मूर्धनार्त्ताङ्गकर्मणि मया यानि कृतानि च । क्षमन्तं तानि सर्वाणि पूर्वं
 सर्वे तत्रोपनतः ॥ एवं विधिक्षन् सम्पूज्य यथाशक्ति ब्राह्मणान् भक्ष्यभोग्य-दक्षिणादिभिः पूजयित्वा कथं
 भुक्त्वा स्वयमापि हविर्भ्याऽहं भुक्त्वा समागयेत् । इति वाचस्पत्यस्य द्वाविंशतिः समाप्ता ।

ऋषिपञ्चमी-व्रतकथा

युधिष्ठिर उवाच—श्रुतानि देवदेवेश श्रुतानि सुबहूनि च । साम्प्रतं मेऽन्यदाश्वक्ष्व व्रतं पापप्रणाशनम् ॥१॥

श्रीकृष्ण उवाच—अथान्यदपि राजेन्द्र । पञ्चमी ऋषिसंज्ञिता । कथयिष्यामि यत्कृत्वा नासी पापास्तमुच्यते ॥

युधिष्ठिर उवाच—कीदृशी पञ्चमी कृष्ण । कथय ऋषिसंज्ञिता । पातकान्मुच्यते कस्मान्मारी यद्वकुलीन्द्रवा ॥३॥

एक समयमा नैमिषारण्य नामक पुण्यक्षेत्रमा शीतक जादि ८८००० अशी हजार इन्द्रियको मल गरिदका रौराभिक छत्री को छत्र पहिले पुषिष्ठि महागजको प्रभु गर्दा श्रीकृष्ण परमहन्ताले ओ कथा बाबा मध्यो सोही कथा बन्दछन् । श्रीकृष्ण परमात्मार्त्म युधिष्ठिर महागज प्रभु गर्दछन्—हे देववाइकृष्ण पति देवता । हे रामो ! इन्द्रका इन्द्राग्निबाट अनेक प्रकारका कथा र व्रतहरू सुने, तथापि हे परमेश ! वर वस्तु वस्तु नभोहरे स्वस्वता र्थे जान्छौनले ओ पाप्मादि स्वर्ग मर्त्य अथवा पुण्यभूत मर्त्य स्वयं पापबाट कसरी मुक्त हुन्छन् । त्यो सबै वचार्थ सुनेर श्रद्धा भयो, य उपर अनुसर गरी आइए हम् ॥१॥ श्रीकृष्ण बाबा गर्नुहुन्छ—हे युधिष्ठिर महागज ! तिम्रो बहुत अलस ह्मा सोच्यो, तिम्रोलाई य बाकी एक ऋषिपञ्चमीको व्रतकथा सुनाउँछु, सुन—जुन व्रत गर्नाले र जुन कथा भएन गर्नाले नासी-बापिकर बन्ने र पापदेखि मुक्त हुन्छन् ॥२॥ यस्तो वचन सुनी महागज युधिष्ठिर भिन्ने गर्दछन्—हे कृष्ण ! ती पञ्चमी कसरी छन्, कसरी

पापानि च बहुम्यत्र विद्यन्ते किल देशवः ॥३॥ श्रीकृष्ण उवाच—

अज्ञानात् ज्ञानतो वापि नारी जाता रजस्वला । दृष्टा स्पृशति भाष्यहानि गृहकर्मणि मन्थना । ५॥

प्राप्नोति सा महापापं सर्वं नारी रजस्वला । शृणुष्व कथरणं यस्माद् वज्जनीया रजस्वला ॥६॥

प्रोत्सार्था गृह्णन्मापि चातुर्वर्ण्येन भारत ! ब्रह्महत्यां पुरा शक्यं कृत्रं हत्वा सम्मानयन् ॥७॥

तथा वै राजशार्दूल ! व्रीजितो वृत्रसूदनः । ब्रह्माणं समुपागच्छन्नात्मनः शुद्धियग्यान् ॥८॥

शुद्धिं शक्यस्य राजेन्द्र ! ग्रहण्तेनान्तरात्मना । विभज्य ब्रह्महृत्स्थं तु चतुर्था च चतुर्मुखाः ॥५॥

अतिशयनी भवन्, त्रिको मय मनोरे नलोहक कसरी हक पुच्छन् ! तो जाहाशेम् ॥३॥ हे देश ! मंगारवा पाकरु पनि - नेह नाहका छन्, यस वगले कुन पार नाथ हुने हो ? ॥४॥ पस्तो अरन सुनेर भीरुपन प्राप्ता गर्नुहुन्छ-हे दुर्दिष्ट मरागाज ! जो को जानने अथवा हातले रजस्वला भएका बल्लभ गृह-कार्य गरीसु अथवा अतिशय कुमाराय बगेरु, त्यो स्वर्ग गरेका हेतुने नानोदहलाई हनो मय भगदइ । रजस्वला भएका कोहक हुन कारणले अथोम्य छन्, सो म कन्दकु मुन ॥५॥६॥ हे राजन् ! बाछण अतिव, पैरय, शुद्ध - १ - २ - ३ - ४ - ५ - ६ - ७ - ८ - ९ - १० - ११ - १२ - १३ - १४ - १५ - १६ - १७ - १८ - १९ - २० - २१ - २२ - २३ - २४ - २५ - २६ - २७ - २८ - २९ - ३० - ३१ - ३२ - ३३ - ३४ - ३५ - ३६ - ३७ - ३८ - ३९ - ४० - ४१ - ४२ - ४३ - ४४ - ४५ - ४६ - ४७ - ४८ - ४९ - ५० - ५१ - ५२ - ५३ - ५४ - ५५ - ५६ - ५७ - ५८ - ५९ - ६० - ६१ - ६२ - ६३ - ६४ - ६५ - ६६ - ६७ - ६८ - ६९ - ७० - ७१ - ७२ - ७३ - ७४ - ७५ - ७६ - ७७ - ७८ - ७९ - ८० - ८१ - ८२ - ८३ - ८४ - ८५ - ८६ - ८७ - ८८ - ८९ - ९० - ९१ - ९२ - ९३ - ९४ - ९५ - ९६ - ९७ - ९८ - ९९ - १०० - १०१ - १०२ - १०३ - १०४ - १०५ - १०६ - १०७ - १०८ - १०९ - ११० - १११ - ११२ - ११३ - ११४ - ११५ - ११६ - ११७ - ११८ - ११९ - १२० - १२१ - १२२ - १२३ - १२४ - १२५ - १२६ - १२७ - १२८ - १२९ - १३० - १३१ - १३२ - १३३ - १३४ - १३५ - १३६ - १३७ - १३८ - १३९ - १४० - १४१ - १४२ - १४३ - १४४ - १४५ - १४६ - १४७ - १४८ - १४९ - १५० - १५१ - १५२ - १५३ - १५४ - १५५ - १५६ - १५७ - १५८ - १५९ - १६० - १६१ - १६२ - १६३ - १६४ - १६५ - १६६ - १६७ - १६८ - १६९ - १७० - १७१ - १७२ - १७३ - १७४ - १७५ - १७६ - १७७ - १७८ - १७९ - १८० - १८१ - १८२ - १८३ - १८४ - १८५ - १८६ - १८७ - १८८ - १८९ - १९० - १९१ - १९२ - १९३ - १९४ - १९५ - १९६ - १९७ - १९८ - १९९ - २०० - २०१ - २०२ - २०३ - २०४ - २०५ - २०६ - २०७ - २०८ - २०९ - २१० - २११ - २१२ - २१३ - २१४ - २१५ - २१६ - २१७ - २१८ - २१९ - २२० - २२१ - २२२ - २२३ - २२४ - २२५ - २२६ - २२७ - २२८ - २२९ - २३० - २३१ - २३२ - २३३ - २३४ - २३५ - २३६ - २३७ - २३८ - २३९ - २४० - २४१ - २४२ - २४३ - २४४ - २४५ - २४६ - २४७ - २४८ - २४९ - २५० - २५१ - २५२ - २५३ - २५४ - २५५ - २५६ - २५७ - २५८ - २५९ - २६० - २६१ - २६२ - २६३ - २६४ - २६५ - २६६ - २६७ - २६८ - २६९ - २७० - २७१ - २७२ - २७३ - २७४ - २७५ - २७६ - २७७ - २७८ - २७९ - २८० - २८१ - २८२ - २८३ - २८४ - २८५ - २८६ - २८७ - २८८ - २८९ - २९० - २९१ - २९२ - २९३ - २९४ - २९५ - २९६ - २९७ - २९८ - २९९ - ३०० - ३०१ - ३०२ - ३०३ - ३०४ - ३०५ - ३०६ - ३०७ - ३०८ - ३०९ - ३१० - ३११ - ३१२ - ३१३ - ३१४ - ३१५ - ३१६ - ३१७ - ३१८ - ३१९ - ३२० - ३२१ - ३२२ - ३२३ - ३२४ - ३२५ - ३२६ - ३२७ - ३२८ - ३२९ - ३३० - ३३१ - ३३२ - ३३३ - ३३४ - ३३५ - ३३६ - ३३७ - ३३८ - ३३९ - ३४० - ३४१ - ३४२ - ३४३ - ३४४ - ३४५ - ३४६ - ३४७ - ३४८ - ३४९ - ३५० - ३५१ - ३५२ - ३५३ - ३५४ - ३५५ - ३५६ - ३५७ - ३५८ - ३५९ - ३६० - ३६१ - ३६२ - ३६३ - ३६४ - ३६५ - ३६६ - ३६७ - ३६८ - ३६९ - ३७० - ३७१ - ३७२ - ३७३ - ३७४ - ३७५ - ३७६ - ३७७ - ३७८ - ३७९ - ३८० - ३८१ - ३८२ - ३८३ - ३८४ - ३८५ - ३८६ - ३८७ - ३८८ - ३८९ - ३९० - ३९१ - ३९२ - ३९३ - ३९४ - ३९५ - ३९६ - ३९७ - ३९८ - ३९९ - ४०० - ४०१ - ४०२ - ४०३ - ४०४ - ४०५ - ४०६ - ४०७ - ४०८ - ४०९ - ४१० - ४११ - ४१२ - ४१३ - ४१४ - ४१५ - ४१६ - ४१७ - ४१८ - ४१९ - ४२० - ४२१ - ४२२ - ४२३ - ४२४ - ४२५ - ४२६ - ४२७ - ४२८ - ४२९ - ४३० - ४३१ - ४३२ - ४३३ - ४३४ - ४३५ - ४३६ - ४३७ - ४३८ - ४३९ - ४४० - ४४१ - ४४२ - ४४३ - ४४४ - ४४५ - ४४६ - ४४७ - ४४८ - ४४९ - ४५० - ४५१ - ४५२ - ४५३ - ४५४ - ४५५ - ४५६ - ४५७ - ४५८ - ४५९ - ४६० - ४६१ - ४६२ - ४६३ - ४६४ - ४६५ - ४६६ - ४६७ - ४६८ - ४६९ - ४७० - ४७१ - ४७२ - ४७३ - ४७४ - ४७५ - ४७६ - ४७७ - ४७८ - ४७९ - ४८० - ४८१ - ४८२ - ४८३ - ४८४ - ४८५ - ४८६ - ४८७ - ४८८ - ४८९ - ४९० - ४९१ - ४९२ - ४९३ - ४९४ - ४९५ - ४९६ - ४९७ - ४९८ - ४९९ - ५०० - ५०१ - ५०२ - ५०३ - ५०४ - ५०५ - ५०६ - ५०७ - ५०

प्राक्षिपद्राजशार्दूल ! चतुःस्थानेषु वै तदा । वह्नेः प्रथमजातासु ज्वालासु च नदीषु च ॥१०॥
 पर्वतेषु च राजेन्द्र ! नारीरजसि पार्थिव ! अतो रजस्वला नारी प्रोत्थार्या च प्रयत्नः ॥११॥
 ब्रह्मणः शासनात् पार्थ ! चानुवर्ण्येन सर्वदा । प्रथमेऽहनि चाण्डाली द्वितीये ब्रह्मघानिनी ॥१२॥
 तृतीये रजवी प्रोक्त चतुर्थेऽहनि शुद्धयति । अज्ञानाग्नाः ननोऽपि जान्मसमर्गपातकम् ॥१३॥
 तत् पापसंक्षयार्थं हि कायंयं ऋषिपञ्चमो । सर्वपापप्रशमनो सर्वोपश्रवनाशिनी ॥१४॥
 ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रस्त्रीभिः कार्या विशेषतः ॥१५॥ श्रीकृष्ण उवाच—

मान्स्व दुःखं किन्ती नदीं क्वावी प्रसक्तं मई हन्त्रमई हुद्र स्नातनाका विमिश्रत्वां क्वाहत्वातई वात नाव वरैर ॥ ९ ॥ वात स्नातना
 पर्वतदावण । हे राजशार्दूल ! रहिलो मविना, बोधो बढोवा ॥ १० ॥ वेसा पर्वतमा ७ चौबो बसीहस्को गम्मा । बसै कायम गम्माव
 मतोहस्ताई पणपूर्ण मलय राण्णू ॥ ११ ॥ हे पार्थ ! क्वावीसे वस्तो जाहा गरेको छ कि पारी वर्णसे सदा सर्वदा रजस्वला रहोलाई वा
 दिवसम्म स्वाम गर्द । किन भने दहिला दिन (चाण्डाली) समान हुन्छे, दोषा दिन (ब्रह्मघानिनी) हुन्छे ॥ १२ ॥ वेसा दिन (चोविनी)
 समान हुन्छे ७ चौबो दिवसा (स्नातनादिसे) हुद्र हुन्छे । त्यस अक्षयावा कस्तै गयोस् तपनि ब्रह्माग्नाले भवस्य संसर्गजन्म वाप हुन्छ
 ॥ १३ ॥ हे पार्थ ! बोधी वात निराण्य मनाका विमिश्रत्वां वाप नाव मने क्वावी तथा मई उपद्रव नाव बने क्वावी, यी ऋषिपञ्चमो
 हुनाले यिनको वात गर्नुं हुदो बोज्य छ ॥ १४ ॥ ब्रह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, शूद्र यी पारी वर्णका रजोवस्त्रसे विशेषतः यो वात गर्नुं बोज्य छ ॥ १५ ॥

अथान्यदपि राजेन्द्र ! प्रवक्ष्यामि कथानकम् । पुरा कृतयुगे राजन् । विप्रार्थां वभूव ह ॥१६॥
 श्येनजिह्वाम् राजर्षिभ्यतर्वर्णानुपालकः । तस्य देशेऽक्सदुविप्रो वेतवेदाङ्गपारगः ॥१७॥
 सुमित्रो नाम राजेन्द्र ! सर्वभूतहिते स्तः । कृषितृत्पा समामीनः कुटुम्बपरिपालकः ॥१८॥
 तस्य भार्या सुसाध्वी च पतिशुश्रूषणे रता । जयश्री नाम विल्याता बहुभृत्यसुहजना ॥१९॥
 क्षेत्रादिषु रता साध्वी व्याकुल्यैकतमनसा । एकदा सात्मनः प्राप्तमृतुकालं व्यलोकयत् ॥२०॥
 रजस्वलापि सा राजन् ! गृहकर्म चकार ह । भाण्डानि सा स्पृशद्वाजन् ! श्वतीं प्राप्तेऽपि भामिनी ॥२१॥

श्वती नाम राधाया महाराज सुविशिष्टाई आत्मा गर्नुदुन्दु—हे सुमित्र ! तिमिराई मंजीटा नको कथा बन्दहु, सुन-परिसे सम्पुगना विदमं नाम यवको कहन्वा ॥१६॥ पारै कर्णक पालक यस्ता श्येनजिह्व गवर्षि शिष्य । त्यो राहमा एउटा पारै केर र एउताभ्रमा पामकृत सुमित्र नाम मनेका प्राकृत सबस्त प्राणीहरूको हित गरी प्राकृत कुल-कुलुम्बहरून रुषि जयार्षि सेतीसे रात्मन गरिगहन्ने ॥१७॥१८॥ तिनकी पति-मवा स्त्री रतिको सेवा-सुखमा रत मएकी छोरा, नाती, भोज्य वाकरहरूले संपुक्त मएकी यस्तो 'जयश्री' नाम गरेकी भ्रातृणी विदम् ॥१९॥ तिनलाई नर्षे सेती कलाई के कथा रहन्थ्यो, सबै सेतीकै पछि व्याकुल रहन्थि । एक दिन त्यस्तै अवस्थामा आहु रजस्वला मएकी देखिन् ॥२०॥ हे राजन् ! त्यस्तो देखेर पनि त्यस्त अवस्थामा तिनले प्राप्तो मृत-कार्य, मीठा-बरतनहरूको स्पर्शस्पर्श छाडि मएन्

कालेन बहुना साध्वी पञ्चत्वमगमत् तदा । तस्य भार्याऽपि विप्रोऽसौ कालधर्ममुपेयिवान् ॥२२॥
 एवं तौ दम्पती राजन् स्वकर्म वरागौ तदा । भार्या तस्य जयश्री सा साक्षात्सम्पर्कदोषनः ॥२३॥
 शुनीयोनिमनुमासा सुमित्रोऽपि नरेश्वर ! तस्याः सम्पर्कदोषेण बलीयदो बभूव सः ॥२४॥
 तद्दोषेण महाराज दुर्गतिं तौ गतौ तदा । सुमित्रस्य च पुत्रोऽभूत् पितृशुश्रूषणे स्तः ॥२५॥
 सुमतिर्नाम धर्मज्ञो देवतातिथिपूजकः । तस्य तौ पितरौ पार्थ ! ऋतुसम्पर्कदोषनः ॥२६॥
 तिर्यग्योनिमनुमासस्तुभी जातिस्मरौ नृप ! उच्छिष्टभोजिनी साऽभुत्स्मरन्ती पूर्वपातकम् ॥२७॥

॥२२॥ श्री उग्रस्तु हे राजन् ! कालमसितं केरी दिनपति तौ जयश्री ब्राह्मणे । सुमित्र ब्राह्मण दृष्टे जना बर्दा बन् ॥२२॥ यः - - - - -
 ही दृष्टे दम्पति वरेषु आदुले अशिक्षा जन्ममा गरीका गृहस्थतामा स्पर्शास्पृष्टे सत्कर्मा दोषस्य पापते कर्मानुमत्त नो - - - - -
 अशिक्षो आप्तो परदा हृत्तौ मत्त उन्मदिसम् । सुमित्र ब्राह्मण पति त्वे मर्मार्का दोषते गरीकन बंधी दुर्बला कथा ना - - - - -
 बन् ॥२३॥२४॥ हे राजन् ! जानी-जानी रत्नरत्ना बन्का समरवा स्पष्टे गरीका दोषते गयना करण योनिमा ही दृष्टे - - - - -
 बौदाय । तिनका बंधा सुमित्रका पुत्र बहूते बहूत पितृ-मक्रिया एत धिप ॥२५॥ श्री तौ सुमित्रका पुत्र महा धर्मोमा, धर्म - - - - -
 हृत्को पुत्रा सम्मान गते वस्तु पर्यंत धिप । हे पार्थ ! ही सुमित्रका बाना-बाहु स्वस्ता योनिमा धिप वारनि नो दुर्बलार्थे पुत्रजन्ममा वस्तो
 निनी कने र वस्तो कर्मे गदाते नो नीक योनिवा नाउदुर्बल कने उमकना विनो । हे राजन् ! ही ब्राह्मणी ब्राह्मण दूरदम समन्विष्य

सुमित्रोऽपि पिता तस्य बल्यैर्दोषं बभूव ह । अथ सप्राहे सम्प्राप्ते पितृशुश्रूषणे रतः ॥२८॥
 भार्या चन्द्रावतीं प्रहृष्ट सुमनिः श्रवणान्वितः । अथ संवत्सरदिनं पितुर्मे चारुहामिनि ॥२९॥
 भोजनीया मया विप्राः पाकशुद्धिं श्रीयताम् । तथा कृता पाकशुद्धिः सुमतेर्भर्तुर्गजया ॥३०॥
 सुतं पयसि भाण्डेऽस्याः मार्गेण गच्छन् नतः । दृष्ट्वा ब्रह्मवशाद्गोनां शुनी भाण्डानि सा स्पृशत् ॥३१॥
 द्विजभार्या च तां दृष्ट्वा उस्मृक्षेन जघान ताम् । भोजिता ब्राह्मणास्तत्र श्राद्धं कृत्वा प्रयच्छतः ॥३२॥

बालनि दुर्ग-मोक्ष के कहन् ! क-पर अर्द्धको जूटो इत्यादि जोभी चाहा प्राण-मर्त्या करिबिम् । १६ ॥ १७ ॥ ही सुमित्रा पिता पनि मोक्ष
 करिबि । हुनामे निम्नप्रति जोनिबन्धे । यही गितमेव केही काल निषेधि ५६ दिन श्रावन् पिताको सिमि कर्वाह पाद प्रदुष्यो १ पितृ-
 श्रद्धाया एव कण्ठा ॥२८॥ सुमनि पुत्र प्रह्लादक बह्व माफनी माया चन्द्रावतीकोई कदा कर--दे स्त्री ! आज बालाको चाहको दिव
 हो । १-२९॥ आज मेरो मायाव मोक्षन कराउनु पर्यन्त, तरह-तरहका मोक्षन कराउ बन्ने गरिको बन्ना हुदैर ही चन्द्रावतीसे पत्रिका आजा-
 वमोऽपि कवेक कण्ठाका पितृ वस्तु लेकाय गरिन् ॥३०॥ भवै कथन दक रिताहु सर्व चाहा जीवका जीवामा हुक शस्त्री रूप पिता निष
 इकेना जीरो मयो । म्या छदै बाहिर बसेकी कुहूर्नीरूप (कथनी) से देखी । अब यो जीव अतिकेमा ब्रह्म-इक कावेकन् , विष पकेको
 हुनामे चाहे गरि मायावक मरे मरेकन् बन्ने मफके दकुर्ने मगर जान्ना छे-दिदी पां ॥३१॥ हे गच्छन् ! अब त्यह मफकी कुहूर्नीमे माया
 छे-दिदी, सुमित्राको माया चन्द्रावतीसे रिक्के पूरा कर त्यह कुहूर्नीको मफा भुज्जको कथयन् देहरी छोडी गय । छोप्नत्याव छदै

ततो भुक्तेषु चोच्छिष्टं कोपेन न ददौ बहिः । इतरथायास्तदा शुन्या उपवास्तदाऽभक्तः ॥३३॥
 ततो रात्र्यां प्रवृत्तायां सा शुनी शुधिता नृप । बलीकर्ममुपागरय मर्तारमिदममवीत् ॥३४॥
 बुभुक्षिताऽयं नाथाऽहं न दत्तं भोजनं तु मे । प्रासादिकं च न प्राप्ता शुधा मां बाधते क्लृप्तः ॥३५॥
 अन्यस्मिन् दिवसे पुत्रो मम ऐक्षं ददात्यसौ । अद्य महं किमप्येष उच्छिष्टमपि नो ददौ ॥३६॥
 पायसाऽग्ने पयसाय गरलं सर्पसम्भवम् । मया विचिन्त्य मनसा मरिष्यन्ति द्विजोत्तमाः ॥३७॥

पोट वर्ग तत्काले 'कर्म-कारं' कर्म बाहिर मन्त्रोक्तं । वहाँ उग्रान्त चन्द्रावतीसे केरि मटपट बाधक उवाच चर्चोवत् १ पञ्चपूर्वक मन्त्रान्-
 भोजन कराईदा मर ॥३३॥ हे राजन् ! यान्ता छोड़दिएका रससे स्पष्ट दिन उच्छिष्ट बर्षात् जठोरक रनि स्पष्ट कुन्नीलाई दिदा मरनम् ।
 सर्वे दोकामा रहने ल्यो कुन्नी स्पष्ट दिन उपवासमे रह्यो बर्ष ॥३३॥ वहाँ उग्रान्त हे राजन् ! जब रात्रि मरणको दिनमा खान नपाएछो
 हुनाले भोजन जाहान प्याकुल मर पाएरु रूपादि (बलीकर्म) मोकका हमीरमा मर यस्तो दीन बचन बोल्दोभई ॥३४॥ हे नाथ ! आज
 मलाई छोरा-पुतरीदहसे एक गाँस रनि खान दिएवन् । मठार्ध भोजनसे साहे पीडा दिपो । ३५ ॥ अरु दिन तो खान दिन्थे मात्र ता
 प्राणपदकले साएर बचेको उच्छिष्ट बाध समेत चरुन दिएवन् ॥३६॥ हे म्हायो ! पक्ष गर्वा पाप जाहानको हो, मात्र ठपार्को पाप विधि
 रानी माहव-भोजनका निमित्त बनाएछो (पापक) खाँका बीडाया पीठा विपश्चु कर्म मापर रूप रिई रक्षितार विर बकेरी मरणको ऐहो १

संस्पृष्टं पायसं रोषहृदध्याऽहं ताडितां सुशाम् । दुःखितं तेन गात्रं मे कटिर्ममा करोमि किम् ॥३८॥
 बलीवर्द उवाच-सतः प्राह स वै भर्ता मदे । तस्यायसकृद्गृहात् । किं करोमि ह्यसत्कर्तुं भारवाहनमागतः ॥३९॥
 अद्याहमात्मजक्षेत्रे बाधितः सकलं दिनम् । भारितश्चात्मजेनाऽहं मुक्तं बध्वा कुमुदितः ॥४०॥
 कृथा श्राद्धं कृत्तं तेन जाताऽप्य मम कष्टता । श्रीकृष्ण उवाच—
 तयोः संवदतोरेवं माता-पित्रोश्च भारत । श्रुत्वा पुत्रस्तदा वाक्यं यदुक्तं च तदौमयैः ॥४१॥

वो खाने लै भोजन करो पहर छोड़िरे । छोड़िरे कने रोकसे बन्दो अणुलोले बेरा कमरपा गुहारीके हान्दी गई । छोड़िरे कने रीससे खान पनि दिखन, एक ठा कमर बाँधियो मोटा, दोस्रो मोकसे मरे, कसो नहं भदो त्यो छत्रनीं आपन हर्षपति मोकसेन गई हन हान्दी गई ॥३८॥ २८॥ मोह मन्दह—हे कल्याणि । त्यो भान्ता छोड़िनाले तँ पस अस्वभाव भात माहत्, व कसो गई । हेर, अमपयसे विममरि बारी रोझी व भाई दिहदह, देखीकह, मैसे बरेर के हुन सकल ॥३९॥ हेर, आज दिनपर व पनि छोराके क्षेत्रा बोसिहदेको बिरे, जोखर हल बाँधियो र ह्यो पनि । बिषात गर, त्यो हल बधि जो हल तुला पसिरक खानदियो त्यसले के बेरा मोक मेरियो होख । व पनि मोई ह ॥४०॥ वस छोराके वो बाह बर्दु प्यर्ष ह, किन मन्त्रिस्, जो वो दुःख कष्टा हामी मत्र ली बनी (बापटी हर्षकन्याकी स्त्री कन्या) छत्रनींछत्र मन्दोमयो । मोहप्य बाह बर्दुहन्—हे भारत । पस विद्याको हरा गर्ने पस्का लो दुई भाग-

ततो रज्ज्या तत्काले दत्तौ तस्यैव भोजनम् । पितरौ तौ विदित्वा तु दत्तकान् मुमतिस्तदा ॥४२॥
 तदाऽसौ दुःखितः पुत्रो ज्ञात्वाऽवस्थां तदा तपोः । माता-पित्रेस्तु राजेन्द्र तदाऽसौ प्रस्थितो वनम् ॥४३॥
 ज्ञातुमिच्छामि कष्टम् मातापित्रेस्तु भारत । तत्र गत्वा ज्ञानवृद्धान् ऋषीन् सप्त वन्ध्वश्रितान् ॥४४॥
 श्रमिपत्पात्रवीह्यन्यं हितञ्चैव तदा तपो । मुमतिरुवाच—कथयध्वं महाभागाः प्रश्नमेतं समाहिताः ॥४५॥
 केन कर्मविपाकेन पितरौ मे तपोधनाः । इमामवस्थां सम्प्राप्सौ मोक्ष्ये ते पातकान् कथम् ॥४६॥

राज्ज्या तदा दत्ता दत्तवि कोलोले दुग्धो र ॥४२॥ बी वा बेत जब कम्बका माता-पिता वो रोहन् बन्ने मातेर त्यहे रापि त्यहे रकत की
 बोक र दुग्धनीकां विष्ट मिष्ट पदार्थ स्वादर वेदयर क्षान दिदोमयो ॥४३॥ हे राजन् ! तहीं उमान्त की दत्तवि वो हुन् माता माता-
 पितारो त्यसो जपरवा देहो जपरन्व दुग्धी वरर पिताको जपरन्व बौदा वर ॥४४॥ भाका माता-पिताको त्यो बोमिको त्यो कष्ट हुन
 पापको दष्टको रोह, विचार पदं, दुई बनी रज्ज्या मरका बंदर बौदा-बौदा एक वनज्जदा रडा इली वपसी मुमतिर्दं देहदायर ॥४५॥
 कथी बी मुमतिर्दन्तार्थ कष्टाह दष्टवन् वरो मुमति मिन्ती भर्दन्—हे श्रमिणी ! म उपार्दकसंग एक प्रश्न सोदह, त्यसत्तार्थ खुब विचार
 वरो माका गर्नुदवन् ॥४६॥ हे वररमन् ! हुन कर्मका पापको वही मेरा माता-पिता बोक र दुग्धनीका बोमिया ज्ञान वर, जब के वनको
 त्यह पापको हुन रोहन्, वो कथार्थ माका दवन् ॥४७॥ बनी दत्तविको दीन वरर बोदा कर्माक कम्बन्—हे दत्तवि ! मिनी माताको

ऋषय उचुः-नव माता पुरा विप्र । स्वगृहे बालभावतः । प्राप्तमृतुं विदित्वा तु सम्पर्कमकरोद्विज ॥४७॥
 तेन कर्मविषाकेन शुनीयोनिमुपागता । पितास्याः स्पर्शदोषेण वस्त्रीवर्दो बभूव ह ॥४८॥
 एतयोर्मुक्तिकामार्थं कुरु त्वं ऋषिपक्षमी । भार्यया सह विप्रेन्द्र ! ऋषीन् सम्पूज्य यजनः ॥४९॥
 आचरस्व व्रतं तत्र सप्तवर्षं द्विजोत्तम ! अन्ते चोद्यापनं कुर्यात् वित्तशास्त्रविराजितः ॥५०॥
 शाकाहारस्तु कर्तव्यः श्यामकाहार एव वा । नीवारैर्वापि कर्तव्यं कृष्टपच्यन्नं भक्षयेत् ॥५१॥
 प्राप्य भाद्रपदे मासि शुक्लपक्षेऽथ पक्षमी । तस्यां मध्याह्नसमये नद्यादौ विमले जले ॥५२॥

उक्त वचनमा श्रुत्वाते रवस्वला मएका वयस्वामा धाहा पाएर पनि वारिमन्, एतत्तत बराबर गरिन् ॥४७॥ त्यही घातले गर्हो अहिले
 कुहर्गो मएर अन्मिन् । तिम्रा पिता पनि त्यै संसर्गका दोषले अहिले मोरु मएर अन्येका हुन् ॥ ४८ ॥ अब तिनैहरूको त्यो योनिबाट हुक्ति
 पाउनलाई मछरी बाख्खीसमेत मएर अघिहरूको मक्तिपूर्वक हुना गर ॥४९॥ हे द्विजोत्तम ! ताल वर्षर्षर्षण्त बढी गीतले निर्वा प्रम हुवा
 गरेर अन्त्यमा आफ्नू गच्छप अडुवार उद्यापन गर ॥५०॥ औ सो व्रतका दिन शाम, तिमाहा, विषीको चामल इत्यादि दानादर मात्र
 खान्द अर्थात् चोरी खनीकन पैसा मएका वस्तु खादु योग्य छैन ॥५१॥ हे विप्र ! गरु पनि यसको विधि म बताउँछु सुन-भाद्रपामका
 शुक्लपक्षको पञ्चमोका दिन मध्याह्नकाठवा भज्जा, यहुना नरो, कसै नकसै तलाठवा मएर अणामार्गको दखिउन हातवा सिर्ध मो मन पढ्नु-

६९

पार्वतियज्ञोपनिषद्

कृत्वाऽपामार्गवृक्षेण दन्तधावनमादितः ॥५३॥

आयुर्वर्लं यशोवर्चः प्रजाः पशुवस्नि च । ब्रह्मप्रजां च मेधाश्च त्वन्नो देहि वनस्पते ! ॥५४॥

सम्प्रार्थ्यन्नेन मन्त्रेण कुर्याद्वै दन्तधावनम् ।

मुखदुर्गन्धिनाशाय रदनानां विशुद्धये । छीवनाय च गात्राणां कुर्वेऽहं दन्तधावनम् ॥५५॥

अग्नेन दन्तान् संशोध्य आयात् मृत्त्रानपूर्वकम् । तिलामलककल्केन केशान् संशोध्य यत्नतः ॥५६॥

परिधाय नवे शुद्धे वाससी सुसमाहितः । पूजयस्व ऋषीन् दिव्यान् अरुन्धत्या समन्वितान् ॥५७॥

करपपोऽग्निर्भरद्वाजो विश्वामित्रोऽथ गौतमः । जमदग्निर्वशिष्ठश्च साध्वी चैवाप्यरुन्धती ॥५८॥

‘आयुर्वर्लं यशोवर्चः प्रजा पशुवस्नि च ॥ ब्रह्मप्रजां च मेधां च त्वन्नो देहि वनस्पते !’ यह मन्त्रले दत्तितनको प्रार्थना गरी पछिपष्ट—
‘कृत्वाऽपामार्गवृक्षेण रदनानां विशुद्धये । छीवनाय च गात्राणां कुर्वेऽहं दन्तधावनम् ॥’ यो मन्त्र पढो अपामार्गको दत्तितन पर्व अनि शुद्ध
मृच्छिका छेदन गरी स्नान गर्नु । तत्पश्चात् तिलको पीना अथवा अमला इत्यादि शुद्ध वस्तुले कपाल जुहाउनु ॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥
उत्थापयि शुद्ध पत्त पदितो मकिपूर्वक अरुन्धतीले सहित भरका सप्तकवि अर्थात् करप १, अग्नि २, भरद्वाज ३, विश्वामित्र ४, गौतम ५,
जमदग्नि ६, वशिष्ठ ७ र वशिष्ठता अरुन्धती तिनको (करपपोऽग्निर्भरद्वाजो विश्वामित्रोऽथ गौतमः । जमदग्निर्वशिष्ठश्च साध्वी चैवाप्यरुन्धती ॥)

मन्त्रेणानेन सतर्पन् पूजयेत् सुसमाहितः । व्रतेन ऋषिपञ्चम्याः कृतेनैव द्विजोत्तम ! ॥५९॥
 ऋतुसम्पर्कजो दोषः क्षयं याति न संशयः ॥६०॥ श्रीकृष्ण उवाच—
 तच्छ्रुत्वा सुमतिर्वाक्यं परमं ऋषिभाषितम् । गृहमेत्य व्रतं चक्रे सभार्यः श्रद्धयान्वितः ॥६१॥
 व्रतं तु ऋषिपञ्चम्याः सर्वपापप्रणाशनम् । कृत्वा सर्वं यथोक्तं तु मातापित्रोः फलं ददौ ॥६२॥
 व्रतपुण्यप्रभावेण माता तस्य श्वयोनिनः । मुक्ता नृपतिशार्दूल ! विमानवरसंस्थिता ॥६३॥
 दिव्याम्बरधरा भूत्वा गता स्वर्गञ्च भारत । पिताऽपि सो मृतोऽगच्छत्सुमतेः पशुयोनिनः ॥६४॥

यस्य मन्त्रसे पूजा गर । यस्य ऋषिपञ्चमीका व्रत-पूजाले गरांकन ॥५९॥ ५८॥ ५९॥ रजस्तला संसर्ग दोषको नाश हुनवान्छ । यस्यदेखि हूतो
 अर्को उपाय हैन ॥६०॥ कृष्ण भगवान् आह्वा गर्भदुग्ध-हे राजन् पुष्टिष्टिर । तो समर्पिका हस्तवाट यस्तो पुण्यदायक व्रत सुनेर तो सुमति
 आक्षेप आक्रा परमा आएर आश्री आक्षेपिले सहित भएर अद्यापूर्वक ऋषिपञ्चमीको व्रत पूजा गर्दा भए ॥६१॥ सम्पूर्ण पाप नाश गर्ने
 भएको तो ऋषिपञ्चमीको यथोक्त सप्तश्रुतिहरूले भने बमोजिम व्रत गरेर आक्रा माता-पितालाई न्यो पशु-योनिबाट मुक्त पाराउँदामए ॥६२॥
 हे राजन् ! वै व्रतका प्रभावसे ती सुमतिकी आमा कुङ्कुर्नाको थोनिवाट हुक भई केठ विमानमा चढेर ॥६३॥ दिव्य रत्न र दिव्याभूषणहरू
 पहिरेर स्वर्ग जाँदीमाए । त्यस्तै गिनका पिता पनि वरे उपान्त बैठको योनिदेखि छुटो स्वर्ग जाँदामए । हे राजन् ! यो व्रत गर्नले अक

६२

व्रतविधानसंग्रहः

स्वर्गप्राप्तौ महाराज ! व्रतस्यास्य प्रभावतः । तस्य यज्ञायते पुण्यं नच्छृणुष्व द्विजोत्तम ! ॥६५॥
 सर्वव्रतेषु यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु यत्फलम् । सर्वदानेषु दत्तेषु नदेतद् व्रतपारणम् ॥६६॥
 कुर्वते या व्रतं नारी सा भवेत् सुखभोगिनी । रूपलावण्ययुक्ता सा पुत्रपौत्रादिसंयुता ॥६७॥
 इह लोके सुखं मुक्त्वा परत्र च परां गतिम् । एतत्ते कथितं राजन् । व्रतानामुत्तमं व्रतम् ॥६८॥
 सवसन्धप्रदं चैव नारीणां पापनाशनम् । धनं यशश्च स्वर्गश्च पुत्रानपि युधिष्ठिर ! ॥६९॥
 पठतां शृण्वतां वापि सर्वपापप्रणाशनम् ॥७०॥ इति भविष्योत्तरपुराणे ऋषिपञ्चमीव्रतकथा समाप्ता ।

बो-बो एक मित्रह, स्यो वरि मन्त्रह गुन- ॥६४॥६५॥ नम्र्यं राज इत्यादिके बो फल हुन्छ सो ऋषिपञ्चमीको व्रत गर्नाले तत्तमान फल मित्रह ॥६६॥ बो नारी भक्तिपूर्वक यो व्रत गर्दछे स्यो बरबन्त देवी-गुह्य भोगली श्री अत्यन्त सुन्दरी होती । छोरा, नाती-नातिना र वन-पान्थले युक्त भई ॥६७॥ श्रवण उच्य गति पाउनेछ । हे राजन् ! व्रतहमा उत्तम यो ऋषिपञ्चमीको व्रत तिथीलाई गर्दै ॥६८॥ हे राजन् ! सम्पूर्ण नारीहरूको पाप नाश गर्ने, धन, यश, स्वर्ग, छोरा-नाती इत्यादि बो व्रतकथा सुनाले वा पाठ गर्नाले मात्र पनि पाहन्छ नारी श्रीकृष्णले युधिष्ठिरलाई सुनाएको कथा पढानदि बिस्तार परियो ।

इति श्रीभविष्योत्तरपुराणे ऋषिपञ्चमी व्रतकथा नामाष्टमोऽध्यायः ।